

**DELREDOVISNING 2018 AV UPPDRAG ATT
SAMORDNA OCH FÖLJA UPP DEN NATIONELLA
PLANEN MOT RASISM, LIKNANDE FORMER AV
FIENTLIGHET OCH HATBROTT
(KU2016/02629/DISK)**

**Delredovisning 2018 av uppdrag att samordna och
följa upp den nationella planen mot rasism, liknande
former av fientlighet och hatbrott
(Ku2016/02629/DISK)**

Sammanfattning

Forum för levande historia har under perioden 2016–2019 i uppdrag att samordna och följa upp arbetet inom ramen för den nationella planen mot rasism, liknande former av fientlighet och hatbrott. Denna rapport utgör den andra delrapporteringen av uppdraget.

Rapporten har fyra kapitel: genomförande av uppdraget, samlad rapportering, underlag till uppföljningssystem och Forum för levande historias observationer.

Genomförande av uppdraget

En projektplan har utformats och en projektgrupp har tillsatts. Två referensgrupper har knutits till uppdraget. Dessa består av drygt 25 ideella organisationer och har som syfte att löpande lämna synpunkter på arbetet. Dialogmöten har genomförts med samtliga myndigheter som utför arbete inom ramarna för regeringens plan för att samla synpunkter på hur planen bör samordnas och följas upp. En uppstartande forumträff, en grundläggande fortbildning om rasism och en grundläggande fortbildning i hbtq-kompetens har genomförts för myndigheterna. En mall har utformats som stöd till de myndigheter som redovisar sitt arbete till Forum för levande historia. Två enkäter har utvecklats för att samla kunskap om myndigheters arbete på området. Ett flertal kommunikationsinsatser har genomförts, bland annat utveckling av information på Forum för levande historias webbplats.

Samlad rapportering

I den samlade rapporteringen har vi sorterat myndigheternas arbete under ett antal rubriker, till exempel syfte, målgrupp, resultat av kartläggningar, mål och måloppfyllelse samt hållbarhet. I detta avsnitt presenterar vi också enkätsvaren där myndigheterna bland annat beskrivit sitt fokus i arbetet, hur de arbetat med kunskapsspridning, hur mycket personalresurser de har avsatt för arbetet och hur styrningen ser ut i dessa frågor. Vi presenterar slutligen en inventering av skrivningar om rasism och hbtq-fobi i statliga myndigheters styrdokument. Bilden vi får är att det saknas en gemensam begreppsapparat i styrningen av myndigheterna.

Underlag till uppföljningssystem

Vi har gjort en inventering av uppföljningssystem på andra politikområden. Samtliga av de uppföljningssystem vi har tittat närmare på följer utvecklingen i relation till uppsatta mål, något som saknas på området rasism. Det är därmed oklart vad uppföljningen ska följa upp. I kartläggningar av undersökningar om rasism och hbtq-fobi som utförts på uppdrag av Forum för levande historia, framkommer att det finns ett antal återkommande undersökningar som skulle kunna vara intressanta i ett uppföljningssystem. Det blir också tydligt att förståelsen av begreppen rasism och hbtq-fobi påverkar vad som är lämpligt att följa upp.

Observationer av utvecklingsbehov

Utifrån de underlag vi beskriver i rapporten och de möten vi deltagit vid presenterar vi ytterligare observationer och förslag inom områdena styrning, stöd och uppföljning. Vi ser till exempel att regeringen behöver ta ställning till om befintlig styrning är tillräcklig för att tydliggöra de politiska ambitionerna på området eller om nya mål och eventuellt delmål behöver utvecklas. Vår bild är att beslut om nationella mål bör fattas och behöver föregå vidare utveckling av ett uppföljningssystem, alternativt att regeringen preciserar vilket befintligt mål eller annan motsvarande styrning som ska följas upp.

Innehållsförteckning

Sammanfattning	2
Beskrivning av uppdraget	6
<i>Rapportens disposition</i>	6
Genomförande av uppdraget.....	7
<i>Personal</i>	7
<i>Projektplan</i>	7
<i>Referensgrupp</i>	7
<i>Dialogmöten</i>	8
<i>Forumträffar</i>	9
<i>Fortbildningar</i>	10
<i>Mall och enkät för bättre samlad rapportering</i>	12
<i>Kommunikationsinsatser</i>	12
<i>Övriga genomförda aktiviteter</i>	13
Samlad rapportering	15
<i>Syfte, förtjänster och begränsningar med mall och enkäter</i>	16
<i>Hur Forum för levande historia samlar myndigheternas rapporteringar</i>	17
<i>Syfte</i>	18
<i>Tidigare erfarenhet av arbete inom fältet</i>	19
<i>Organisering och styrning</i>	21
<i>Målgrupper</i>	22
<i>Aktiviteter</i>	24
<i>Resultat av kartläggningar</i>	27
<i>Mål och måluppfyllelse</i>	34
<i>Bonuseffekter</i>	39
<i>Samverkan</i>	40

<i>Kompetensförsörjning</i>	42
<i>Hållbarhet</i>	44
<i>Lärande och framtida behov</i>	46
<i>Resultat från enkät om myndigheters arbete mot rasism och hbtq-fobi</i>	52
<i>Inventering av skrivningar om rasism och hbtq-fobi i statliga myndigheters styrdokument</i>	59
Underlag till uppföljningssystem	64
<i>Sammanfattning av inventering av uppföljningssystem på andra politikområden</i>	64
<i>Sammanfattning av Mångkulturellt centrum:s rapport</i>	66
<i>Sammanfattning av RFSL:s rapport</i>	71
<i>Forum för levande historias observationer baserade på MKC:s och RFSL:s rapporter</i>	75
Observationer av utvecklingsbehov	75
<i>Styrning</i>	76
<i>Stöd</i>	80
<i>Uppföljning</i>	84
Bilagor	88
Referenslista	89

Beskrivning av uppdraget

Forum för levande historia har i uppdrag att samordna och följa upp arbetet inom ramen för den nationella planen mot rasism, liknande former av fientlighet och hatbrott¹ under perioden 2016–2019 (Ku2016/02629/DISK, se bilaga 1). Forum för levande historia ska redovisa uppdraget årligen senast den 15 april året efter respektive verksamhetsår till Regeringskansliet (Kulturdepartementet) med en särskild rapport om utvecklingen på området. Denna rapport utgör den andra rapporteringen av uppdraget.

Uppdraget till Forum för levande historia är uppdelat i två delar, samordning och uppföljning:

- Den del i uppdraget som avser samordning innebär att regelbundet genomföra erfarenhets-, kunskaps- och informationsutbyten främst mellan myndigheter som arbetar med dessa frågor.
- Den del i uppdraget som avser uppföljning innebär att succesivt utveckla ett uppföljningssystem som omfattar regelbunden redovisning baserad på det underlag Forum för levande historia får från nedan angivna myndigheter samt myndighetens egen verksamhet och ytterligare information till exempel från attityd- och upplevelseundersökningar.

De myndigheter som ska redovisa sina uppdrag till Forum för levande historia är: Länsstyrelsen i Dalarnas län (Ku2015/00009/DISK), Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (Ku2016/01669/DISK), Myndigheten för stöd till trossamfund (Ku2017/02228/DISK), Sametinget (Ku2017/01389/DISK), Statens medieråd (Ku2015/01869/D, Ku2016/01671/DISK), Diskrimineringsombudsmannen (A2014/02479/DISK) och Skolverket (A2014/01587/DISK). Även Forum för levande historias eget arbete (Ku2015/319/KA, Ku2016/0167/DISK, Ku2016/02629/DISK) ska ingå i redovisningen.²

Rapportens disposition

Rapporten är uppbyggd i fyra avsnitt: genomförande av uppdraget, samlad rapportering, underlag till uppföljningssystem och observationer av utvecklingsbehov.

¹ Från och med nu omskriven som regeringens plan *Samlat grepp* i denna redovisning.

² För myndigheternas uppdrag, se: <http://www.levandehistoria.se/om-oss/hur-arbetar-vi/uppdrag-att-forebygga-och-motverka-rasism/myndigheternas-uppdrag-och-redovisningar>. Myndigheten för stöd till trossamfund redovisade sitt uppdrag den 30 mars 2018 och Sametinget redovisar sitt uppdrag den 1 oktober 2018. Under oktober månad kommer därför denna rapportering att uppdateras med resultat från Myndigheten för stöd till trossamfund och Sametinget och på nytt sändas till Regeringskansliet.

I det första avsnittet, genomförande av uppdraget, beskriver vi de huvudsakliga aktiviteter som har genomförts sedan föregående redovisningstillfälle inom ramarna för Forum för levande historias samordningsuppdrag.

I det andra avsnittet, samlad rapportering, har vi sammanställt de redovisningar som vi fått in från myndigheter med uppdrag att redovisa till oss. Vi presenterar också enkätsvar där myndigheter beskriver sitt arbete mot rasism och hbtq-fobi. I avsnittet redovisas även en inventering av skrivningar om rasism och hbtq-fobi i 64 statliga myndigheters styrdokument.

I rapportens tredje avsnitt, underlag till uppföljningssystem, samlar vi lärdomar och möjliga underlag till ett uppföljningssystem. Här presenterar vi resultaten från en inventering av uppföljningssystem på andra politikområden. Vi sammanfattar även resultaten från kartläggningar av undersökningar om rasism och hbtq-fobi.

I rapportens fjärde och sista avsnitt lämnar vi våra observationer av utvecklingsbehov och ger förslag inom områdena styrning, stöd och uppföljning.

Genomförande av uppdraget

Personal

Rekryteringar har genomförts och en arbetsgrupp för samordningsuppdraget har tillsatts. Gruppen består av en samordnande projektledare, en biträdande samordnande projektledare, en administratör och en kommunikatör. Projektledartjänsterna är på heltid och administratörs- och kommunikatörstjänsterna är på deltid.

Projektplan

En projektplan för genomförandet av uppdraget till och med 2019 beslutades den 14 december 2017 av avdelningschef Caroline Källner (se bilaga 2).

Referensgrupp

Två referensgrupper bestående av drygt 25 ideella organisationer har satts samman och knutits till uppdraget. Till referensgrupperna har organisationer bjudits in som arbetar generellt mot rasism, men också organisationer som arbetar mot specifika former av rasism. Även organisationer som arbetar

mot hbtq-fobi³ har bjudits in till grupperna. Syftet med referensgrupperna är att Forum för levande historia kontinuerligt ska få återkoppling på genomförandet av samordningsuppdraget.

Referensgrupperna träffades första gången den 31 augusti respektive den 1 september 2017. Deltagarna fick då lämna synpunkter på ett tidigt utkast till Forum för levande historias projektplan för genomförande av uppdraget (se bilaga 3 för dokumentation från träffarna), utifrån vilka planen omarbetades.

Referensgrupperna träffades även den 9 april respektive den 10 april 2018. De fick då lämna synpunkter på ett utkast till denna rapportering, utifrån sin funktion att löpande lämna återkoppling på uppdragets genomförande. Referensgruppernas synpunkter återfinns i bilaga 4. De synpunkter som framförs i bilagan svarar respektive organisationer för.

Referensgrupperna kommer vid behov att sammankallas 2 gånger per år under uppdragsperioden.

Dialogmöten

Den 19 juni 2017 gjorde Forum för levande historias överintendent Ingrid Lomfors ett första utskick till generaldirektörerna för de myndigheter som utför eller har utfört arbete inom ramarna för regeringens plan. I utskicket ställdes förfrågan om enskilda dialogmöten mellan samtliga myndigheter och Forum för levande historia.

Mötenas syfte var att inventera behov av samordning och få en bild av på vilket sätt myndigheterna själva bedömde att de kan bidra till forumträffar och uppföljningssystem.

Mötena genomfördes primärt på plats på myndigheterna, men i ett fåtal fall över telefon. Mötena tog i genomsnitt 1,5 timme i anspråk. Under perioden 12 juni – 22 december 2017 genomfördes dialogmöten med samtliga tillfrågade myndigheter, det vill säga:

Brottsförebyggande rådet, Diskrimineringsombudsmannen (DO), Statens Kulturråd, Länsstyrelsen i Dalarnas län, Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (MUCF), Nationella samordnaren mot våldsbejakande extremism, Polisen, Sametinget, Skolverket, Vetenskapsrådet, Åklagarmyndigheten, Myndigheten för stöd till trossamfund, Statens medieråd, Segerstedtinstitutet vid Göteborgs universitet och Totalförsvarets forskningsinstitut (FOI).

³ Homofobi, bifobi, transfobi och queerfobi, från och med nu hbtq-fobi i denna rapport.

För att strukturera dialogmötena användes en frågeguide (bilaga 5), utifrån vilken mötena dokumenterades. Projektplanen för uppdragets genomförande har uppdaterats utifrån myndigheternas synpunkter vid dialogmötena.

Forumträffar

Samtliga myndigheter som utför eller har utfört arbete inom ramarna för regeringens plan *Samlat grepp* bjöds in till en uppstartande forumträff den 23 augusti 2017.

Vid träffen fick samtliga myndigheter möjlighet att berätta om sina respektive uppdrag. Vidare berättade företrädare för Regeringskansliet om regeringens intention med planen *Samlat grepp* och företrädare för Forum för levande historia berättade om samordningsuppdraget.

Representanter för samtliga myndigheter förutom en deltog. Totalt var 41 medarbetare från myndigheterna anmälda samt 12 medarbetare från Regeringskansliet.

Drygt hälften av deltagarna svarade på en utvärdering av träffen. En stor majoritet av respondenterna upplevde att träffen gav dem ökad kunskap om vad de andra myndigheterna gör inom ramarna för regeringens plan *Samlat grepp*. En majoritet av deltagarna tyckte att forumträffens innehåll var relevant i relation till det egna arbetet samt att de fick möjlighet att byta erfarenheter med företrädare för andra myndigheter.

Bland det som deltagarna lyfte fram att de tar med sig från forumträffen nämndes: en bättre översikt av vad andra myndigheter arbetar med, erfarenhetsutbyte, nya kontakter och nätverk samt inbokat möte med annan myndighet rörande eventuell samverkan.

En synpunkt som framfördes i utvärderingen är att kopplingen mellan ”de olika formerna av intolerans och hatbrott” inte kändes helt tydlig, vare sig i regeringens plan *Samlat grepp* eller under forumträffen, och att arbetet mot hbtq-fobi kändes som ett sidospår.

Forumträffar kommer att genomföras tre gånger per år under uppdragsperioden. På referensgruppens inrådan kommer, utöver de myndigheter som utför eller har utfört arbete inom ramarna för regeringens plan *Samlat grepp*, även Socialstyrelsen, Arbetsförmedlingen, Försäkringskassan och Boverket bjudas in till forumträffar och eventuella fortbildningar, eftersom de bedöms vara centrala myndigheter i arbetet mot rasism, liknande former av fientlighet och hatbrott.

Vid dialogmöten med myndigheterna har Forum för levande historia stämt av vilka önskemål som finns vad gäller forumträffarnas upplägg, frekvens, teman och vilka av de andra myndigheterna de

primärt vill utbyta erfarenheter med. Även referensgrupperna har fått möjlighet att komma med förslag på innehåll och föreläsare till träffarna.

Några av myndigheterna ser inte behov av ökad samverkan med andra myndigheter, utan gör bedömningen att samverkan med relevanta myndigheter redan pågår. Andra myndigheter vill samverka mer. De flesta myndigheterna har en bestämd uppfattning om vilka myndigheter de bedömer att det kan vara relevanta att samverka med och kring vad. Vår främsta insats för att främja samverkan kommer att vara forumträffar. I de fall samordnarna vid dialogmötena har önskat att placeras i samma diskussionsgrupper som myndigheter som de är särskilt intresserade av så kommer dessa önskemål i möjligaste mån att tillgodoses. I slutet av träffarna kommer myndigheterna att erbjudas möjlighet att stanna kvar för möten och samverkan. Forum för levande historia ser det som sitt uppdrag att inom ramarna för samordningsuppdraget skapa möjligheter för myndigheter att identifiera potentiella samarbetsparter, men inte att leda själva samverkan. Det ansvaret faller på de enskilda myndigheterna.

Fortbildningar

Grundläggande fortbildning om rasism

Forum för levande historia har i uppdrag från regeringen att genomföra utbildningsinsatser om rasism i historien och i dag för yrkesgrupper som i sin verksamhet arbetar med frågor som rör rasism. Den fortbildning om rasism som genomförts bygger på kunskapspass varvat med gruppsamtal och självreflektion.

Fortbildningen erbjöds som heldagsinsats den 26 oktober 2017 till samtliga myndigheter som utför arbete inom ramarna för regeringens plan *Samlat grepp* samt Boverket, Försäkringskassan, Arbetsförmedlingen och Socialstyrelsen.

Varje myndighet garanterades minst tre platser vid fortbildningen. 29 personer fördelade på nio myndigheter (Arbetsförmedlingen, DO, Forum för levande historia, Försäkringskassan, MUCF, Sametinget, Statens kulturråd, Statens medieråd och Skolverket) deltog.

En förklaring till det något låga deltagandet kan vara att inbjudan skickades relativt kort tid innan utbildningens genomförande. En annan förklaring kan vara att Polisen, Arbetsförmedlingen, Länsstyrelsen i Dalarnas län och Försäkringskassan redan hade erbjudits motsvarande fortbildning om rasism från Forum för levande historia genom ovan nämnda regeringsuppdrag.

Drygt hälften av deltagarna svarade på en utvärderingsenkät. Respondenterna var nöjda med fortbildningen som helhet och tyckte i stort att fortbildningens innehåll passade den egna

kunskapsnivån. En majoritet tyckte att de fick möjlighet att utbyta erfarenheter med företrädare för andra myndigheter. En majoritet svarade att de skulle rekommendera fortbildningen till en kollega.

Bland det som deltagarna lyfte fram att de tar med sig från utbildningen nämns kunskap om: rasismens konsekvenser i samhället, begrepp kring rasism, FN:s deklaration om mänskliga rättigheter och konventionen om avskaffande av alla former av rasdiskriminering (CERD) samt rasismens historia.

Grundläggande fortbildning i hbtq-kompetens

Inom ramarna för regeringens plan *Samlat grepp* ingår insatser för att motverka hbtq-fobi. Mot denna bakgrund erbjöd samordningsfunktionen på Forum för levande historia samtliga myndigheter som utför eller har utfört arbete inom ramarna för regeringens plan *Samlat grepp* en heldagsfortbildning i grundläggande hbtq-kompetens med fördjupning kring hbtq-fobi. Fortbildningen genomfördes den 20 november 2017 av RFSL Stockholm på uppdrag av Forum för levande historia.

40 personer fördelat på 8 myndigheter (Arbetsförmedlingen, Boverket, DO, Forum för levande historia, Försäkringskassan, Polisen, Socialstyrelsen, Statens kulturråd) deltog vid fortbildningen. Fyra av de deltagande myndigheterna är utpekade av regeringen som hbt-strategiska.⁴

En utvärderingsenkät besvarades av två femtedelar av deltagarna. De flesta respondenterna var helt eller nästan helt nöjda med utbildningen som helhet. En majoritet tyckte att fortbildningens innehåll helt eller delvis passade den egna kunskapsnivån inom ämnesområdet, liksom att utbildningens innehåll var relevant i förhållande till det egna arbetet. Tre fjärdedelar av respondenterna håller helt eller delvis med om att de fick möjlighet att utbyta erfarenheter med företrädare för andra myndigheter vid fortbildningen. De allra flesta deltagarna svarade att de skulle rekommendera en kollega att gå utbildningen.

Till skillnad från fortbildningen om rasism så har inte Forum för levande historia något eget koncept för utbildning om hbtq-frågor för offentligt anställda. Därför valde vi att använda RFSL Stockholm som genomförare av fortbildningen.

Bland det som deltagarna lyfte fram att de tar med sig från utbildningen nämns kunskap om: begrepp på området, ett normkritiskt förhållningssätt, hbtq-personers utsatthet i samhället vad gäller till exempel hatbrott och psykisk ohälsa.

⁴ Regeringens strategi för lika rättigheter och möjligheter oavsett sexuell läggning, könsidentitet eller könsuttryck: <http://www.regeringen.se/informationsmaterial/2014/01/en-strategi-for-lika-rattigheter-och-mojligheter-oavsett-sexuell-laggning-konsidentitet-eller-konsuttryck/> hämtad 2018-01-29

Mall och enkät för bättre samlad rapportering

Forum för levande historia har, som annonserades i föregående rapportering, utvecklat en mall (bilaga 6) och två enkäter (bilaga 7 och bilaga 8) för att samla kunskap om myndigheternas arbete mot rasism och hbtq-fobi. Dessa beskrivs utförligare, och resultaten från dem likaså, under avsnittet *Samlad rapportering* nedan.

Kommunikationsinsatser

På vår webbplats har myndighetens arbete på temat rasism, med allt ifrån lärarhandledningar och klassrumsmaterial till kunskapsöversikter och poddar, samlats under ingången [Prata rasism](#). Syftet är att ge personer som besöker webbplatsen en snabb överblick av den stora mängd material som myndigheten utvecklat med syfte att öka kunskapen om rasism.

Några av myndigheterna har i dialogmöten påtalat att de saknar material för att höja kompetensen om rasism internt på myndigheterna. I ett nyhetsbrev till myndigheterna har vi därför tipsat om materialen på *Prata rasism*-sidorna.

Forum för levande historia har även utvecklat [en webbsida om samordningsuppdraget](#). Där finns information om regeringens plan *Samlad grepp* och de myndigheter som utför eller har utfört arbete inom ramarna för planen. Syftet med sidan är att informera om det arbete som bedrivs inom ramarna för regeringens plan *Samlad grepp*. Därför publicerar vi såväl myndigheternas uppdrag som deras redovisningar av uppdragen på sidan.

På Forum för levande historias webbplats finns också en lösenordskyddad sida där samordningsfunktionen löpande publicerar aktuell information samt dokumentation från forumträffar och andra insatser. Syftet med sidan är att samla information till myndigheterna på en plats.

Ett nyhetsbrev för myndigheternas kontaktpersoner skickas från och med 2018 ut tre gånger per år och innehåller ett urval av information om det arbete som bedrivs mot rasism och hbtq-fobi såväl på Forum för levande historia som i de övriga myndigheterna som ingår i regeringens plan. Nyhetsbrevet är en insats från samordningsfunktionen som efterfrågats vid dialogmöten. Syftet är att ge myndigheterna kontinuerlig kunskap om det arbete som bedrivs inom ramarna för planen och därmed ge myndigheterna möjlighet att få syn på ny kunskap och möjliga samverkansområden.

Ett koncept för framtagande av lärande exempel från myndigheternas arbete har utvecklats. Exempelen syftar till att sprida lärdomar från det arbete som bedrivs eller har bedrivits inom ramarna för regeringens plan *Samlad grepp* genom att på ett tillgängligt sätt beskriva myndigheternas arbete mot

rasism och hbtq-fobi. Hittills har sex [lärande exempel](#) i form av redaktionella artiklar tagits fram och publicerats på Forum för levande historias webbplats. Att få del av tillgänglig information om vad myndigheterna gör har till exempel efterfrågats vid dialogmöte med myndighet och vid regeringens sakråd mot islamofobi. Syftet med exemplen är att på ett tillgängligt sätt förmedla kunskap om vad myndigheterna gjort inom ramarna för planen och ge tillgängliga exempel på arbete mot rasism och hbtq-fobi.

En e-postlista för de myndigheter som bjuds in till forumträffar har upprättats. Via den kan myndigheterna kontakta varandra med frågor och tips. Denna insats har efterfrågats i samband med dialogmötena. Syftet med listan är att erbjuda myndigheterna en lättillgänglig kanal för erfarenhetsutbyte och kunskapsdelning.

Övriga genomförda aktiviteter

Här presenteras övriga aktiviteter som Forum för levande historia genomfört inom ramarna för samordningsuppdraget. Aktiviteterna presenteras kronologiskt utifrån datum. De aktiviteter som genomförts flera gånger sorteras efter första datum de genomfördes.

- Deltagande vid regeringens sakråd mot rasism 14 mars 2017, om islamofobi 30 augusti 2017 samt om afrofobi 28 november 2017 där organisationer från ideell sektor fick lämna synpunkter på regeringens plan *Samlat grepp* och det arbete som bedrivs inom ramarna för den.
- Deltagande vid: Redovisning av projektet Sociala risker 18 maj 2017, samt möte om nationellt och regionalt arbete mot våldsbejakande extremism, som båda arrangerades av Länsstyrelsen i Dalarnas län 6 februari 2018. Centrum för mångvetenskaplig forskning om rasisms 1 års-jubileum 15 februari 2018, Myndigheten för stöd till trossamfunds lansering av *islamofobi.se* 24 januari 2018, Centrum för mångvetenskaplig forsknings konferens Rasism och välfärd 11–12 oktober 2017, Uppsala universitets frukostseminarium: Det offentliga uppdraget och de mänskliga rättigheterna 13 december 2017. Möte med Mångkulturellt centrum (MKC) 21 juni 2017 för att uppdatera varandra om respektive verksamheter.
- Presentation 24 augusti 2017 av samordningsuppdraget vid erfarenhetsutbyte för representanter för de 10 lärosäten som genomfört kursen Att motverka rasism och främlingsfientlighet i förskolan och skolan, på uppdrag av Forum för levande historia och Skolverket.

- Möte 7 september 2017 med SKL om huruvida organisationen producerar några undersökningar som skulle kunna ingå i ett uppföljningssystem samt behov av samordning och uppföljning hos medlemsorganisationerna.
- Möte 4 oktober 2017 med företrädare för Centrum för mångvetenskaplig forskning om rasism, Uppsala universitet, för att uppdatera varandra om respektive verksamheter.
- Deltagande i [panelsamtal](#) 10 november 2017 på MR (mänskliga rättigheter) -dagarna i Jönköping om regeringens plan *Samlat grepp* med kultur- och demokratiministern, företrädare för Polisen, Medierådet, Civil Rights Defenders och Judiska Centralrådet.
- Medverkan 14 november 2017 i inspelning av film om rasism och heteronormativitet i bemötande som Försäkringskassan producerar till medarbetarutbildning om mänskliga rättigheter.
- Erfarenhetsutbyte 11 december 2017 mellan utbildningsanordnare på teman som har beröringspunkter med regeringens plan *Samlat grepp* (mänskliga rättigheter, värdegrund, rasism, hbtq och jämställdhet). Forum för levande historia, MUCF samt Uppsala universitet deltog vid mötet. Statskontoret, Nationella sekretariatet för genusforskning och SKL var inbjudna men deltog inte.
- Möte 19 december 2017 med Länsstyrelsen i Stockholms län om initiativet Vidga normen som arbetar för en inkluderande arbetsmarknad, primärt för gruppen afrosvenskar med akademisk utbildning, samt om möjlig samverkan.
- Möte 24 januari 2018 med den ideella organisationen Make Equal för att informera varandra om respektive organisations verksamhet.
- Presentation 26 januari 2018 av samordningsuppdraget samt dialog om kommuners, landstings och regioners behov av stöd kopplat till arbetet mot rasism och hbtq-fobi vid möte för SKL:s nätverk "Svenska kommuner mot rasism och diskriminering".
- Möte 9 februari 2018 med Barnombudsmannen, DO, Folkbildningsrådet, Forum för levande historia, Myndigheten för delaktighet, MUCF, Sveriges Kommuner och Landsting, Uppsala universitet med anledning av länsstyrelsernas uppdrag kring mänskliga rättigheter.
- Möte med Kulturdepartementet 12 mars 2018 gällande skrivningar om mänskliga rättigheter respektive mångfaldsintegrering i myndigheters instruktioner och om arbete mot rasism och hbtq-fobi förväntas av myndigheterna utifrån dessa skrivningar.
- Löpande avstämningar med Enheten för diskrimineringsfrågor vid Kulturdepartementet och löpande dragningar om arbetet inom ramarna för samordningsuppdraget för personal vid Forum för levande historia.

Samlad rapportering

Vi har, som ovan nämnt, utvecklat en mall (bilaga 6) och två enkäter (bilaga 7 och bilaga 8) för att samla kunskap om myndigheternas arbete mot rasism och hbtq-fobi.

Mallen innehåller rubriker under vilka stödfrågor formulerats. Genom att besvara frågorna skriver myndigheterna sin rapportering av sina tidsbegränsade uppdrag. Mallen har erbjudits myndigheter som har inskrivet i sina uppdrag att redovisa sitt arbete (direkt eller med kopia) till Forum för levande historia: DO, Länsstyrelsen i Dalarnas län, Statens medieråd, Skolverket, MUCF, Forum för levande historia, Myndigheten för stöd till trossamfund och Sametinget.

Två versioner av enkäten har utvecklats. Den första är en mer omfattande enkät där myndigheter redogör både för sitt arbete mot rasism/hbtq-fobi som utförs inom ramarna för särskilda tidsbegränsade uppdrag och för det arbete som utförs inom ramarna för ordinarie verksamhet. Denna har skickats till ovan nämnda myndigheter.

Den andra versionen är en mindre omfattande enkät där myndigheter redovisar sitt ordinarie arbete mot rasism/hbtq-fobi. Denna har skickats till de övriga myndigheterna som ingår i regeringens plan *Samlad grepp*: Brottsförebyggande rådet, Polismyndigheten, Segerstedtinstitutet, Statens kulturråd, Totalförsvarets forskningsinstitut, Vetenskapsrådet och Åklagarmyndigheten. Boverket, Försäkringskassan, Socialstyrelsen och Arbetsförmedlingen ingår inte i regeringens plan *Samlad grepp* men har som ovan nämnts identifierats som viktiga myndigheter, varför även de har tillsänts enkäten.

Såväl mall som enkäter är frivilliga för myndigheterna att använda sig av/besvara.

Under ovan nämnda dialogmöten fick myndigheterna möjlighet att i ett tidigt skede lämna förslag rörande redovisningsstödens utformning. De myndigheter som har inskrivet i sina uppdrag att de ska redovisa sitt arbete till Forum för levande historia, referensgrupperna och Kulturdepartementet har tillsänts ett utkast av mallen och enkäterna som de fick möjlighet lämna synpunkter på för att maximera stödens användarvänlighet och relevans.

De flesta av myndigheterna som vi fört dialog med kring redovisningsmall och enkät har varit positiva och gjort bedömningen att dessa kommer att underlätta arbetet. En myndighet gjorde bedömningen att det kommer att innebära dubbelarbete att redovisa sitt arbete i den mall vi erbjuder, eftersom man har ett eget standardiserat förfarande för redovisningar vid myndigheten. En annan myndighet bedömde inte att den ingår i regeringens plan *Samlad grepp* och tyckte att dess kärnverksamhet är utformad på ett sådant sätt att det blir svårt att besvara enkäten.

Utifrån inkomna synpunkter uppdaterades underlagen innan de slutgiltigt skickades till myndigheterna den 4 december 2017. Mallen och enkäterna kommer att, med utgångspunkt i vår bedömning av redovisningarnas användbarhet samt eventuell feedback på dem från myndigheterna, referensgruppen och departementet, revideras inför nästa samlade rapportering.

Syfte, förtjänster och begränsningar med mall och enkäter

Syftet med såväl mallen som enkäterna är att på ett systematiskt sätt samla myndigheters rapporteringar till Forum för levande historia. Anledningen till att enkäterna ställer frågor om myndigheters ordinarie arbete mot rasism och hbtq-fobi och inte enbart det som utförs inom ramarna för tidsbegränsade uppdrag, är att samla kunskap om det ordinarie arbete som bedrivs på myndigheter. I och med detta testar Forum för levande historia för första gången en metod för att samla kunskap om myndigheters organisatoriska förutsättningar att bedriva arbete mot rasism och hbtq-fobi. Detta med syfte att undersöka om denna slags undersökning skulle kunna vara underlag för ett uppföljningssystem för att följa utvecklingen på området.

Vår bedömning är att underlagen har följande förtjänster:

- Eftersom myndigheterna förhåller sig till samma frågor i redovisningsstöden får Forum för levande historia ett mer likvärdigt material än om redovisningarna hade haft olika form. Detta underlättar att se mönster i redovisningarna.
- Materialen ger myndigheterna stöd vid redovisning genom att peka ut exempel på vad som kan vara intressant att redovisa. Själva bedömningen av vad som är intressant att redovisa och vilka krav som ställs från Regeringskansliet på respektive redovisning är det upp till myndigheterna att beakta.
- Underlagen ger myndigheterna möjlighet att reflektera kring sitt arbete genom frågor som formulerats av en extern part.
- Vår intention är att underlagen ska vara så beständiga över tid som möjligt. Detta stärker förutsättningarna att få ett material som är jämförbart över tid.
- Underlagen hjälper myndigheterna att beskriva vad de gjort, hur de gjort det, vilka resurser de använt, hur deras styrning och organisering av arbetet ser ut, vad de lärt sig av arbetet samt om de identifierat behov av nya uppdrag.
- Om underlagen används av myndigheterna har de potential att ge Forum för levande historia underlag till bedömning av målet i regeringens plan *Samlat grepp*: ett strategiskt, effektivt och samlat arbete mot rasism, liknande former av fientlighet och hatbrott i Sverige.

Forum för levande historia bedömer att materialen har följande begränsningar:

- Materialen är frivilliga att använda. Alla myndigheter har inte gjort det.
- Myndigheterna har sannolikt olika ambition för arbetet och redovisningen, vilket kan vara en förklaring till att redovisningarna inte blivit mer likvärdiga än de blivit.
- Karaktären på myndigheternas arbete skiljer sig en hel del varför redovisningarna som en logisk följd skiljer sig åt, oavsett mall.
- Underlagen är baserade på självskattningar. En risk med det är till exempel att myndigheterna är sparsmakade med att dela med sig av brister och svårigheter i arbetet, vilket är vårt intryck vid läsning av redovisningarna och enkätsvaren.
- Myndigheternas uppdrag sträcker över olika perioder. Några av myndigheterna har redan slutredovisat sitt arbete, några gör det i och med denna redovisning. Detta försvårar naturligtvis jämförelser över tid.
- Underlagen säger något om det arbete som bedrivs, främst i statliga myndigheter, men i viss utsträckning även i kommuner. Några myndigheter presenterar nulägesbilder men dessa säger sannolikt inte mycket om förändringar i samhällsutvecklingen, det vill säga om rasismen och hbtq-fobin i samhället minskar eller inte.
- Vårt underlag är litet, myndigheternas uppdrag är olika och det är därför svårt att dra några generella slutsatser utifrån det. Materialens begränsningar gör sammantaget att det är mycket svårt att bedöma utvecklingen i relation till målet i regeringens plan *Samlat grepp*. Flera av svaren är svårtolkade. Dessa vore intressanta att studera djupare, till exempel genom fokusgrupper. Det skulle kunna bidra till en fördjupad förståelse för arbetet.

Hur Forum för levande historia samlar myndigheternas rapporter

Samtliga myndigheter som erbjöds mallen som stöd för redovisning har i någon mån använt den, eller redovisar ändå motsvarande information. Av de 19 myndigheter som erbjöds att lämna svar i enkät har 12 gjort det hittills. Sametinget inkommer med sin redovisning den 1 oktober 2018, varför de ännu inte använt mallen eller besvarat enkäten. Myndigheten för stöd till trossamfunds redovisning inkom i enlighet med myndighetens uppdrag den 30 mars 2018 och har därför inte hunnit hanteras i denna samlade rapportering. Redovisningen kommer tillsammans med Sametingets redovisning att inkluderas i den uppdaterade versionen av denna redovisning under oktober månad.

Vår möjlighet att säga något om utvecklingen på området arbete mot rasism och hbtq-fobi i statliga myndigheter försämrats naturligtvis märkbart om de aktuella myndigheterna väljer att avstå från att besvara enkäten.

Nedan har Forum för levande historia gjort en sammanställning av de rapporteringar som myndigheterna lämnat till oss. Avsnittet är disponerat tematiskt utifrån de rubriker som vi föreslog i den mall som Forum för levande historia erbjöd myndigheterna. Statens medieråd och Forum för levande historia redovisar två uppdrag vardera, varför de genomgående har två rubriker i sammanställningen. Sammanställningen är baserad på vår läsning och vårt urval. För myndigheternas fullständiga redovisningar, se bilagorna 9 A-F. I de fall myndigheter inte använt föreslagna rubriker har Forum för levande historia sökt motsvarande information i hela myndigheternas rapporter. Avsaknad av sådan information i myndigheternas rapporteringar betyder inte att myndigheterna inte har några resultat att redovisa, bara att det av olika anledningar inte gjorts.⁵ Berörda myndigheter har fått möjlighet att faktagranska texten i detta avsnitt.

Syfte

I stödmallen ombads myndigheterna att i detta avsnitt beskriva det samhällsproblem som myndigheternas uppdrag syftar till att lösa och vad bakgrunden till uppdragen är.

DO: Ge en bild av hur kommuner tolkar begreppet rasism och hur det påverkar vilka insatser de genomför på området, hur arbetet genomförs och organiseras samt hur kommunerna samverkar med andra aktörer i arbetet mot rasism.

Länsstyrelsen i Dalarnas län: Stärka förmågan att förebygga och hantera krissituationer som orsakas av sociala risker, rasism och extremism. Förmågan ska stärkas genom att strukturer och arbetsformer upprättas som gör det tydligare hur länsstyrelserna på regional nivå samt hur arbete på lokal nivå kan motverka sociala risker med fokus på rasism och extremism.

Statens medieråd, No Hate Speech Movement: Genom kampanjen No Hate Speech Movement höja kunskapen om rasism och liknande former av fientlighet bland barn och unga, stärka deras förmåga att använda sin yttrandefrihet och respektera mänskliga rättigheter och jämställdhet samt stimulera till kritiskt tänkande vid användning av medier.

Statens medieråd, Kartlägga skyddet av barn och unga på internet vad avser rasism, liknande former av fientlighet, hatbrott och extremism: Utgöra ett första steg på vägen mot

⁵ Till exempel skriver Skolverket att de gjorde bedömningen att omfattningen av det arbete som behövde genomföras för att svara fullödigt i mallen inte var görbart inom den tidsram som förelåg.

framtida åtgärder och insatser för att förbättra och öka skyddet av barn och unga vad avser rasism, liknande former av fientlighet, hatbrott och extremism på internet. Regeringen avser att utifrån kartläggningen ta fram förslag på hur offentliga och privata aktörer kan bidra till detta.

Skolverket: Stärka skolans och förskolans arbete mot främlingsfientlighet och rasism genom att sammanställa information på myndighetens webbplats, erbjuda fortbildning, utveckla material till konkret stöd samt anordna en konferensserie. Syftet är att stärka målgruppernas möjligheter att inom ramen för utbildningen motverka och bemöta olika former av rasism, främlingsfientlighet och intolerans genom kunskap, öppen diskussion och aktiva insatser.

MUCF: Främja en öppen och inkluderande miljö i skolan för unga hbtq-personer och motverka hbtq-fobi bland unga genom föreläsningar, workshops och seminarier för personal inom grundskolans årskurs 8–9 och gymnasieskolan.

Forum för levande historia, Utbildning skolpersonal: Genomföra en utbildningsinsats för skolpersonal om olika former av rasism och intolerans i historien och i dag för att bidra till att skapa ett jämlikt samhälle präglad av respekt för alla människors lika värde och rättigheter samt främja demokratin.

Forum för levande historia, Utbildning andra offentliganställda: Erbjuder en utbildningsinsats för olika offentliganställda yrkesgrupper om rasism och intolerans i historien och i dag för att bidra till att skapa ett jämlikt samhälle präglad av respekt för alla människors lika värde och rättigheter samt främja demokratin.

Vetenskapsrådet: Myndigheten beskriver inte syftet med uppdraget i sin redovisning. Forum för levande historias tolkning är att syftet är att främja forskning inom fältet rasism genom att fördela forskningsmedel på området.

Tidigare erfarenhet av arbete inom fältet

Under denna rubrik ombads myndigheterna att beskriva sina erfarenheter av att arbeta mot rasism, liknande former av fientlighet och hatbrott innan de fick de uppdrag som nu redovisas. Myndigheterna ombads även att beskriva vad som ledde till att de initierade det tidigare arbetet, till exempel skrivning i instruktion, uppdrag i regleringsbrev eller beslut av generaldirektör.

DO: Myndighetens uppdrag är att verka för att diskriminering inte förekommer inom några områden av samhällslivet samt i övrigt verka för lika rättigheter och möjligheter. Myndighetens huvudsakliga uppgifter är att utveckla, samla in, sprida och utbyta kunskap, påverka och driva på samt utöva tillsyn.

I arbetet mot diskriminering behövs kunskap om många olika företeelser, exempelvis rasism eller andra ämnen som berör ojämlikhetsskapande praktiker.

Länsstyrelsen i Dalarnas län: Länsstyrelsen i Dalarnas län har sedan 2009 haft ett prioriterat arbete kring sociala risker och tog under 2013–2014 fram ett metodstöd för kommuner. Syftet var att lyfta sociala risker som ett eget riskområde i risk- och sårbarhetsanalyser och ge stöd i arbetet.

Statens medieråd, No Hate (...): Statens medieråd har haft i uppdrag att genomföra Europarådets kampanj No Hate Speech Movement sedan 2013. Kampanjen har förlängts tre gånger sedan dess. Myndigheten har därmed under årens lopp byggt upp kunskap och utvecklat sina kommunikationskanaler.

Statens medieråd, Kartlägga (...): Statens medieråd är en av flera myndigheter som ansvarar för att skydda barn och unga på internet avseende rasism, liknande former av fientlighet och hatbrott. Myndigheten har till uppgift att verka för att stärka barn och unga som medvetna medieanvändare och skydda dem från skadlig mediepåverkan. Statens medieråd har även inom sitt verksamhetsområde i uppdrag att verka för mediebranschernas självreglering.

Skolverket: Skolverket har tidigare haft uppdrag att stärka skolans värdegrund och arbetet mot diskriminering och kränkande behandling samt uppdrag om insatser för jämställdhet.

MUCF: MUCF fick uppdraget att främja tryggare skolmiljöer för unga hbtq-personer 2015 och uppdraget har sedan förlängts flera gånger. MUCF är också en hbt-strategisk myndighet och har sedan 2014 haft i uppdrag att främja lika rättigheter och möjligheter oavsett sexuell läggning, könsidentitet och könsuttryck inom ramen för regeringens nationella strategi på området. I strategin anges att myndigheten bör integrera ett hbt-perspektiv i dess ordinarie arbete, vilket myndigheten arbetat med sedan 2014. Myndigheten har tidigare genomfört flera uppdrag med fokus på unga hbtq-personer.

Forum för levande historia, Utbildning skolpersonal: Kärnan i myndighetens arbete är att stärka demokrati och mänskliga rättigheter genom historiska utgångspunkter. Myndigheten har framförallt arbetat med lärare som målgrupp och utvecklat en mängd material för skolan. Myndigheten har också haft flera regeringsuppdrag med riktade fokus, till exempel att motverka homofobi och transfobi i skolan. Däremot hade myndigheten begränsade erfarenheter av att arbeta mot rasism på en övergripande nivå när Forum för levande historia fick det aktuella regeringsuppdraget.

Forum för levande historia, Utbildning andra offentligtanställda: Myndigheten har sedan 2015 haft ett särskilt uppdrag att genomföra en utbildningsinsats i skolan om olika former av rasism

och intolerans i historien och idag, genom vilket viktiga erfarenheter utvecklats. Se beskrivningen ovan för mer information.

Vetenskapsrådet: Beskriver inte tidigare erfarenhet av arbete på området i sin redovisning.

Organisering och styrning

Under denna rubrik i mallen ombads myndigheterna att beskriva i vilken del av myndigheten som uppdraget genomförts, vilka funktioner som varit involverade i arbetet, om det funnits projektledare, arbetsgrupp och/eller styrgrupp för arbetet. Myndigheterna ombads också att beskriva hur många personer som haft ansvar för att leda uppdraget, om dessa bytts ut under uppdragstidens gång samt hur ansvar fördelats mellan myndighetens ledning och projektledning. Myndigheterna har även ombetts att beskriva hur uppdraget kommunicerats till övrig personal vid myndigheten samt om det funnits tillräckliga resurser i form av tid och pengar i relation till behoven i uppdraget.

DO: Forum för levande historia har inte kunnat utläsa hur arbetet har organiserats utifrån myndighetens redovisning mer än att delar av arbetet har utförts av Statistiska centralbyrån (SCB) (enkät) respektive konsultföretaget Strategirådet (fallstudier).

Länsstyrelsen i Dalarnas län: Uppdraget ligger hos Samhällsbyggnadsenheten under funktionen för Mänskliga rättigheter och Folkhälsa. Uppdraget har två projektmedarbetare. Projektledningen rapporterar till funktions-, enhets- och länsledning. En projektplan har tagits fram för regeringsuppdraget med målformuleringar, riskanalys, budget med mera.

Statens medieråd, No Hate (...): Uppdraget har i huvudsak utförts inom avdelningen för Information och vägledning med stöd av avdelningen för Forskning och omvärldsanalys samt ansvarig handläggare för barnrättsperspektivet på myndigheten. En ansvarig projektledare arbetar på 50 procent med kampanjen och projektägare är verksamhetschefen för avdelningen Information och vägledning. Myndigheten har tidigare använt externa resurser (konsulter) för projekt- och produktionsledning då uppdraget var mer begränsat i tid. Under hösten 2017 tog projektledningen fram en mer långsiktig projektplan för kampanjen No Hate Speech Movement. Avrapportering till ledningen görs kontinuerligt av verksamhetschef.

Statens medieråd, Kartlägga (...): Uppdraget har utförts av en ansvarig utredare placerad på myndighetens avdelning för Forskning och omvärldsanalys. Utredaren har rapporterat till ansvarig chef och myndighetsledningen. Avsatta tjänster har varit tillräckliga.

Skolverket: Forum för levande historia har inte hittat mer information om myndighetens organisering av arbetet i redovisningen än att en överenskommelse har tecknats mellan Skolverket och

Forum för levande historia. Överenskommelsen reglerar rollfördelning, arbetsformer och samverkansområden mellan myndigheterna.

MUCF: Uppdraget Tryggare skolor för unga hbtq-personer har genomförts på Utvecklingsenheten på myndigheten som är en del av Avdelningen för utveckling och analys. Två projektmedarbetare har under 2017 arbetat 40 procent vardera i uppdraget. Arbetet stäms löpande av med enhetschef. Enhetschefen ansvarar för att stämma av uppdraget med avdelningschefen som ingår i myndighetens ledningsgrupp. Projektledaren rapporterar tertialvis till stabsfunktionen Verksamhetsstyrning gällande resultatkrav, budgetuppföljning och tidsplan.

Forum för levande historia, Utbildning skolpersonal: Uppdraget har genomförts i projektform då det var ett tidsbegränsat uppdrag. Projektgruppen har bestått av kompetenser från flera avdelningar och letts av en projektledare. Projektet har haft en styrgrupp med avdelningschefer från flera avdelningar på myndigheten.

Forum för levande historia, Utbildning andra offentliganställda: Uppdraget har genomförts i projektform med en separat projektorganisation och projektplan, men med tydlig koppling till arbetet i det ursprungliga regeringsuppdraget. Funktioner som arbetar med uppdraget har varit utbildningsansvarig, avdelningschef/projektledare, kommunikatör och projektadministratör. Projektet har drivits av samma projektledare under hela perioden. Uppdraget har löpande kommunicerats med ledning. Fyra externa utbildare har rekryterats och genomför fortbildningarna.

Vetenskapsrådet: Vetenskapsrådet i samråd med Forskningsrådet för hälsa, arbetsliv och välfärd (Forte) bedriver på regeringens uppdrag sedan 2016 ett forskningsprogram om rasism. Samrådet har hittills innefattat förberedelser inför utlysningarna av projektbidrag inom programmet under 2016. Vetenskapsrådet överväger att inordna programmet i det nationella forskningsprogrammet om migration och integration så som föreslogs i den forskningspolitiska propositionen (prop. 2016/17:50). De konkreta formerna för inordnandet är fortfarande under beredning.

Målgrupper

Under rubriken målgrupp i mallen för redovisning ombads myndigheterna att beskriva vilka som är målgrupp för deras insatser.

DO: Forum för levande historia kan inte hitta någon beskrivning av vem som är målgrupp för kartläggningen i DO:s redovisning. När vi läser regeringens uppdrag till DO tolkar vi det som att regeringen är mottagare av kartläggningen.

Länsstyrelsen i Dalarnas län: Målgrupper är i första hand landets kommuner, då utveckling av arbetsformer syftar till att ta fram arbetssätt som stöttar och förenklar deras arbete. Även länsstyrelserna är målgrupp då det regionala arbetet inom området också ses över. Utöver dessa målgrupper finns många viktiga samarbetspartners inom uppdraget som till exempel myndigheter, civilsamhälle och näringsliv.

Statens medieråd, No Hate (...): Den primära målgruppen är barn och unga upp till 25 år, men kommunikationen sker genom den sekundära målgruppen: vuxna i barns och ungas närhet så som pedagoger, bibliotekarier och föräldrar.

Statens medieråd, Kartlägga (...): Resultatet i kartläggningen utgör underlag för regeringens vidare bedömningar i frågan och skall spridas till kartlagda aktörer.

Skolverket: Målgruppen för aktiviteterna är skolhuvudmän, förskolechefer och rektorer, förskollärare i förskolan, lärare, fritidspersonal i skola och fritidshem.

MUCF: Huvudsaklig målgrupp är personal inom grundskolans årskurs 7–9 och gymnasieskolan inklusive skolläring. Viss kommunikation har även gjorts till tjänstemän inom utbildningsförvaltning och beslutsfattare på kommunal nivå.

Forum för levande historia, Utbildning skolpersonal: Målsättningen för regeringsuppdraget är att nå ut till alla Sveriges elever i grundskolan och gymnasieskolan. För att lyckas med det har Forum för levande historia valt att i stora delar arbeta med insatser mot personal i skolan och eftersträva en geografisk spridning i arbetet. Lärare, men även andra personalgrupper inom skolans område, har varit målgrupp för vissa av insatserna utifrån att skolans demokratifrämjande uppdrag och arbetet mot rasism och främlingsfientlighet vilar på alla anställda i skolans verksamhet.

Forum för levande historia, Utbildning andra offentligt anställda: Målgrupperna har varit offentligt anställda med prioritering på poliser. Andra yrkesgrupper som deltagit vid fortbildningar är bland annat arbetsförmedlare, åklagare, försäkringsförmedlare och kommunanställda inom olika förvaltningar, till exempel fritidsledare, bibliotekspersonal, ungdomsledare, socialsekreterare och integrationssamordnare. Forum för levande historia gjorde en målgruppsanalys för att få mer kunskap om målgruppens behov när myndigheten fick uppdraget.

Vetenskapsrådet: Forskningsmedlen fördelas till forskare aktiva inom samhällsvetenskaplig och humanistisk forskning.

Aktiviteter

Under denna rubrik har myndigheterna ombetts att beskriva vilka aktiviteter de genomfört, vad syftet varit med aktiviteterna och hur de har genomförts, till exempel om några särskilda metoder har använts. De har även ombetts att besvara på vilket sätt aktiviteterna förväntas bidra till deras mål för arbetet.

DO: DO har genomfört tre undersökningar med syfte att kartlägga insatser mot rasism och liknande former av fientlighet:

- En enkätundersökning. Totalt ingick 387 i populationen för enkäten (myndigheter, länsstyrelser, kommuner, landsting). 204 organisationer besvarade enkäten, varav 132 var kommuner.
- Fokusgruppsintervjuer med syfte att komplettera och fördjupa resultaten från enkätundersökningen.
- Fallstudier i fem kommuner med syfte att ge en ytterligare fördjupning. DO har skrivit en rapport utifrån dessa underlag. Rapporten fokuserar på kommunernas arbete.

Länsstyrelsen i Dalarnas län: Länsstyrelsen i Dalarnas län arbetar med följande pilotstudier:

- Samlad regional lägesbild: Länsstyrelsen i Dalarnas län har tillsammans med lokala och regionala aktörer tagit fram ett förslag till en checklista/mall för insamling av lägesbilder. Myndigheten har testat underlaget tillsammans med Ludvika kommun. I arbetet med metoder för framtagande och presentation av lägesbilder har nationella underlag tagits till vara och utvecklats, bland annat de underlag som finns för *Gemensamma grunder för krishantering* från Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB). En mindre kartläggning av andra lägesbildsmallar i landet har gjorts.
- Regional pilot: Länsstyrelsen planerar att testa arbetssätt för hur länsstyrelserna kan ge ett regionalt stöd i arbetet mot våldsbejakande extremism.
- Samlad lägesbild inom en storstadskommun: Länsstyrelsen i Dalarna planerar att testa om lägesbildsmallen kan användas i en storstadskommun eller om den behöver anpassas ytterligare för det.

Statens medieråd, No Hate (...): Myndigheten har genomfört aktiviteter inom följande spår:

- Kampanjinsatser riktade mot målgrupperna pedagoger och andra nära barn-professionella, föräldrar och unga har gjorts kontinuerligt genom myndighetens kanaler i samband med specifika temadagar, såsom exempelvis No hate-dagen och Safer Internet Day. Arbetet har

skett i samverkan med olika aktörer. Syftet med att driva mindre kampanjer har varit att rikta uppmärksamhet mot kampanjens olika delar och innehåll.

- Utveckla, sprida och lansera befintligt material utifrån målgruppens behov. Här har myndigheten satsat på att kommunicera ett omfattande pedagogiskt material om *Bilders makt och propaganda*. Detta med syfte att stärka ungas kritiska förhållningssätt till budskap de möter i sociala medier. Vidare tog myndigheten fram textade trailers för spridning i syfte att kommunicera inspelade voddar med juridikprofessorn Mårten Schultz på tema juridik, hot, hat och kränkningar på nätet.
- Producera nytt material utifrån uppdraget samt se till att kampanjen når barn och unga med kognitiva och intellektuella funktionsnedsättningar. Myndigheten har genomfört en satsning gällande förebyggande arbete mot sexism. Detta har omfattat ett pedagogiskt material om könsnormer i bildspråket, med fokus på stereotypa bilder som berättande medium, samt en storpocket i serieform vid namn *Ordet är fritt*. Båda materialen ska verka demokratistärkande med bäring på jämställdhet och yttrandefrihet. Myndigheten har även medverkat i samarbete med Riksförbundet Attention och projekt Nätkoll för att ta fram ett webbaserat verktyg med titeln *Koll på nätet* med tillhörande lärarhandledning som ska verka stärkande för målgruppen med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar i att förebygga kränkningar på nätet. Myndigheten anordnade också ett seminarium om nätrelaterade frågor på Youtube-eventet Tubecon med syfte att identifiera nätrelaterade frågor som kan verka stärkande för den yngre målgruppen. Seminariet resulterade i ett flertal informativa filmer och en podd.

Myndigheten har tagit fram filmer, lärarhandledningar, en storpocketbok i serieform, poddar, voddar, informationsbroschyrer, skolmaterial, ett webbaserat verktyg, samt deltagit i mässor, föreläsningar, seminarier, skolbesök och andra publika evenemang. Myndigheten har arbetat för att sprida material i hela landet.

Statens medieråd, Kartlägga (...): Myndigheten har:

- Kartlagt offentliga och civila aktörers åtgärder för att skydda barn och unga på internet avseende rasism, liknande former av fientlighet, hatbrott och extremism.
- Kartlagt självregleringsåtgärder som leverantörer av sociala medier genomför på området.
- Genomfört dialog med leverantörer av sociala medier angående utvecklingen av självregleringsåtgärder.

Utifrån dessa aktiviteter har myndigheten skrivit en rapport.

Skolverket: Myndigheten har:

- Gjort en sammanställning av material, exempelvis information om forskning, regelverk och arbetssätt, med relevans för skolors arbete mot främlingsfientlighet, på Skolverkets webbplats.
- Regionala konferenser har genomförts. De innehöll föreläsningar om de bestämmelser som reglerar förskolans och skolans uppdrag, teori och praktik samt valbara seminarier. Två konferensserier för sammanlagt tio regioner har genomförts tillsammans med Forum för levande historia.
- Uppdragsutbildning har genomförts. Skolverket och Forum för levande historia har i samverkan med lärosäten erbjudit och genomfört utbildningar för personal i förskolan och skolan genom kursen Att motverka främlingsfientlighet och rasism i förskolan och skolan. Kursen har genomförts i tre omgångar på elva lärosäten.
- Stödmaterial har tagits fram. Dessa ska utgöra ett konkret stöd för verksamheterna. Materialen innehåller exempelvis scenarier som kan användas som underlag i kollegiala samtal på skolor och lyfter dilemman som kan uppstå i olika verksamheter.

MUCF: Myndigheten har genomfört föreläsningar, workshoppar och seminarier för personal inom grundskolans årskurs 7–9 och gymnasieskolan. Myndigheten har också spridit stödmaterialet Öppna skolan! och en kompletterande skrift till skolpersonal, samt producerat en kortfilm med unga hbtq-personers röster om identitetsstärkande och hälsofrämjande faktorer. Myndigheten har även spridit kunskap via sina digitala kanaler, som utställare på konferenser och genom nätverket Hbtq i skolan. Under året har myndigheten samverkat med organisationer som arbetar för unga hbtq-personers rättigheter.

Forum för levande historia, Utbildning skolpersonal:

- Forum för levande historia har i samverkan med Skolverket genomfört regionala konferenser för personal i skolan på tio orter.
- Tre omgångar av kursen Att motverka rasism och främlingsfientlighet i förskolan och skolan har genomförts vid elva lärosäten. Forum för levande historia var tillsammans med Skolverket beställare av utbildningen och har styrt kursen genom en ramkursplan.
- Ett digitalt klassrumsmaterial, *Källkritik, historiebruk och rasism*, som riktar sig till elever inom årskurs 7–9 och gymnasiet har producerats.
- Sex korta filmer som väcker frågor om rasism har producerats. Filmerna finns tillgängliga på myndighetens webbplats.

Forum för levande historia, Utbildning andra offentliganställda:

- Forum för levande historia inledde arbetet med att vidga målgruppen för utbildningen om rasism med att kartlägga behoven hos de för myndigheten nya, utpekade målgrupperna. Erfarenhetsutbyten och kunskapsinsamling gjordes med andra utbildningsaktörer och aktörer i civilsamhället.
- Innehåll för utbildningarna har utvecklats och fyra utbildare har rekryterats och utbildats i fortbildningsmaterialet.
- Ett efterarbetsmaterial har tagits fram och är tillgängligt via myndighetens webbplats.
- Fortbildningar har genomförts vid 35 tillfällen.

Vetenskapsrådet: 2016 utlystes fleråriga projektbidrag för forskning om rasism. Utlysningarna omfattar 20 miljoner kronor per år. Myndigheten har beviljat 17 projektbidrag till forskare inom samhällsvetenskaplig och humanistisk forskning med inriktning på frågor om rasism.

Resultat av kartläggningar

Under denna rubrik i mallen ombads myndigheterna att redogöra för de främsta resultaten från eventuella kartläggningar som genomförts inom ramarna för myndigheternas uppdrag. Myndigheterna ombads vidare beskriva om kartläggningarna bidragit till att fylla tidigare kunskapsluckor, hur resultaten ska spridas och om de ser behov av ytterligare kartläggningar. Myndigheterna ombads också att presentera eventuella slutsatser utifrån genomförda kartläggningar.

Länsstyrelsen i Dalarnas län: Uppdraget har inte gjort några större kartläggningar. En översyn av olika lägesbildsmallar som används runt om i landet kopplat till social oro har dock genomförts. Denna har gett myndigheten ny kunskap om hur lägesbildsmallarna är utformade och används.

Statens medieråd, No Hate (...): I rapporten Unga och medier 2017 som Statens medieråd tagit fram framkommer att gruppen unga med funktionsnedsättning är mer utsatta på nätet än andra unga.

Statens medieråd, Kartlägga (...): Myndigheten har:

- Kartlagt offentliga och civila aktörers befintliga åtgärder för att skydda barn och unga på internet avseende rasism, liknande former av fientlighet, hatbrott och extremism.
- Kartlagt självregleringsåtgärder som leverantörer av sociala medier genomför på området.
- Genomfört dialog med leverantörer av sociala medier angående utvecklingen av självregleringsåtgärderna.

Statens medieråd har skickat ut en kvalitativ enkätundersökning och genomfört uppföljande intervjuer. Kartläggningen av statliga myndigheter och organisationer i det civila samhället baseras även på insamling av tillgänglig information såsom instruktioner, regleringsbrev, uppdragsbeskrivningar, policyer, verksamhetsberättelser, publicerade rapporter, projektbeskrivningar samt års- och projektredovisningar.

Myndigheten har kontaktat leverantörer av ett antal sociala medietjänster i syfte att föra dialog om utvecklingen av självregleringsåtgärder på området.

I syfte att undersöka ungas utsatthet för hat och/eller hot samt att kunna ge en opartisk beskrivning av hur anmälningar av regelöverträdelser behandlas av berörda sociala medietjänster, lät Statens medieråd Ungdomsbarometern genomföra två statistiska datainsamlingar av detta.

Myndigheters och organisationers befintliga åtgärder

I syfte att skapa överblick över kartlagda myndigheters och organisationers åtgärder, har Statens medieråd sorterat dessa utifrån utgångspunkten att skyddsåtgärder för barn och unga på nätet kan omfatta både pro- och reaktiva insatser.

Kartläggningen visar att tyngdpunkten av de insatser som genomförs av både statliga myndigheter och organisationer i det civila samhället, ligger på proaktiva insatser i syfte att förebygga utsatthet genom att främja och stärka barns och ungas kunskaper och förmågor inom olika områden.

Det proaktiva arbetet- att förebygga genom att främja och stärka kunskaper och förmågor

Statens medieråd påtalar att det kontinuerliga och långsiktiga proaktiva arbetet kan sägas utgöra grunden för barns och ungas möjligheter att skydda sig själva. Flera aktörer, som Barn- och Elevombudet och Friends, vittnar om att utsattheten för mobbning, kränkande behandling och trakasserier är stor på nätet. Antalet anmälningar ökar och mörkertalet uppskattas vara stort. Riksförbundet Attention och Specialpedagogiska skolmyndigheten framhåller att barn och unga med olika typer av funktionsnedsättningar är särskilt utsatta.

Kartläggningen visar att det mesta proaktiva arbetet syftar till att främja och stärka olika typer av kunskaper och förmågor, som bedöms vara av vikt för att utveckla barns och ungas egna möjligheter att förstå och hantera en komplicerad omvärld, där nätet är en integrerad del. De handlar bland annat om demokratiska kunskaper och förmågor, rättigheter och skyldigheter, respekten för allas lika värde, jämställdhet och normkritik. Men det finns även insatser för en tryggare tillvaro på nätet genom att utveckla digitala kompetenser och medie- och informationskunnighet, kunskap och förmåga att tänka

och förhålla sig käll- och sökkritisk, att kunna genomsåda propaganda och antidemokratiska budskap på nätet. Här bidrar alla myndigheter i skolsektorn, inom ramen för bland annat tillsyn, utbildning, skolans värdegrunds- och likabehandlingsarbete samt genom främjande och förebyggande insatser mot kränkningar och trakasserier (till exempel Barn- och elevombudet och Skolinspektionen). Även myndigheter, vars verksamhet riktar sig till skolan, eller når barn och unga inom andra samhällssektorer, bidrar med proaktiva insatser genom att informera och erbjuda resurser som kan utveckla relevanta kunskaper och förmågor (till exempel Barnombudsmannen, Myndigheten för samhällsskydd och beredskap och Myndigheten för stöd till trossamfund). Att förebygga brott och ta fram kunskapsunderlag för att utveckla arbetet utgör också viktiga delar. Här har Polismyndigheten och Brottsförebyggande rådet viktiga roller.

Samtliga kartlagda organisationer bidrar med proaktiva insatser. Till exempel verkar Antidiskrimineringsbyråerna för likabehandling och förebygger diskriminering på lokal och regional nivå. Institutet för Juridik och Internet sprider kunskap om lagar och regler på nätet. RFSL verkar för lika rättigheter och möjligheter för hbtq-personer. Expo utbildar unga om organiserad intolerans och konspirationsteorier på nätet.

Det reaktiva arbetet- att utreda och åtgärda kränkningar, trakasserier och diskriminering

När ett barn eller en ung människa kränks eller trakasseras på nätet och det har koppling till skolans verksamhet, har skolan skyldighet att utreda och vidta aktiva åtgärder för att detta ska upphöra. Anmälningar om kränkande behandling utreds av Barn- och elevombudet, som samråder med DO, vars uppdrag är att utreda anmälningar om diskriminering, trakasserier och sexuella trakasserier. Skolinspektionen granskar skolans arbete mot trakasserier och kränkningar samt kontrollerar att eventuella brister åtgärdas. Antidiskrimineringsbyråerna handlägger individärenden på lokal och regional nivå. Bris når barn i hela landet med samtalsstöd. Utsatthet kan innebära att barn och unga konfronteras med till exempel kränkande eller antidemokratiskt innehåll på nätet. Myndigheten för press, radio och tv granskar och fattar beslut om anmälningar av sådant innehåll i beställ-tv och webb-tv. Datainspektionen har möjlighet att utreda fall där publicerade personuppgifter på nätet kränker den personliga integriteten.

Mycket av det som barn och unga utsätts för på nätet är inte brottsligt, men en del är det. Därför uppmanar flera myndigheter att polisanmäla, även om man är osäker.

Polismyndigheten och Åklagarmyndigheten är centrala aktörer i rättskedjan som utreder och väcker åtal bland annat för hatbrott på nätet, där motivet varit att kränka på grund av ras, hudfärg, nationellt

eller etniskt ursprung, trosbekännelse, sexuell läggning eller liknande omständigheter. Förtydliganden och moderniseringar av det straffrättsliga skyddet av den personliga integriteten och EU:s dataskyddsreform kommer att ge utökade möjligheter för myndigheter att agera inom fältet. Justitiekanslern utreder och väcker åtal mot tryck- och yttrandefrihetsbrott på grundlagsskyddade webbplatser. Brottsoffermyndigheten stöttar barn och unga som brottsoffer och handlägger brottsskadeersättning.

Statens medieråds redovisning av kartlagda myndigheter visar att ingen av dem har ett uttalat uppdrag att skydda barn och unga på nätet mot rasism, liknande former av fientlighet, hatbrott och extremism, enligt instruktion. Polismyndigheten och Skolverket tolkar dock att det ingår i myndigheternas övergripande verksamhet. Statens medieråd har ett särskilt regeringsuppdrag att arbeta med frågorna, liksom Statens institutionsstyrelse, som tillsammans med Specialpedagogiska skolmyndigheten även har uppdrag på området som skolhuvudmän. Ingen av organisationerna i det civila samhället bedriver verksamhet uteslutande i detta syfte.

Statens medieråd påpekar att sociala medier inte gör människor till rasister eller homofober. Den typen av åsikter och värderingar formas av andra orsaker än av hur de kommuniceras, delas och sprids. Digitala kunskaper och förmågor, som käll- och sökkritik, medie- och informationskunnighet är viktiga för att kunna delta i samhället, men de gör inte människor automatiskt till förespråkare för allas lika värde, rättigheter och skyldigheter. Insatser som tar fasta på att utveckla viljan och förmågan till likabehandling, respekt och empati, är därför viktiga att belysa i sammanhanget. De utgör en förutsättning för ett mindre polariserat och mer öppet samhälle, med positiva effekter på hur vi bemöter och tilltalar varandra, oavsett var vi möts. Därför menar Statens medieråd att skyddet av barn och unga mot rasism, liknande former av fientlighet, hatbrott och extremism på nätet, skulle kunna ses som ett övergripande mål, till vilket samtliga kartlagda åtgärder bidrar, oavsett om de fokuserar på nätet eller ej.

Resultat av kartläggningen av självreglering

Statens medieråds kartläggning av självregleringsåtgärder visar att leverantörerna av sociala medier är beroende av att användare skyddar sig själva och anmäler regelöverträdelser. Samtliga tjänster har funktioner för anmälan av användarprofiler, inlägg, foton, filmklipp, meddelanden, sidor med mera. Det är också möjligt att blockera andra användare. Användarvillkoren och redovisningen av vad som är förbjudet på tjänsterna innehåller åldersgränser, säkerhetsregler, uppförandekoder och publiceringsregler. Publicerat innehåll får inte strida mot lagen, vara kränkande eller väcka anstöt. Det är inte tillåtet att mobba, trakassera eller hota någon, att publicera innehåll som är hatiskt, hotfullt, uppmanar till våldshandlingar eller innehåller grovt våld. Villkoren anger tydligt att ansvaret för detta

vilar hos användaren, inte företaget som tillhandahåller tjänsten. De kan däremot, på grund av egna granskningar eller utifrån anmälningar, ta bort innehåll som uppfattas strida mot villkoren, inaktivera konton och vid behov vidta rättsliga åtgärder. Att läsa, förstå och agera i enlighet med innehållet i tjänsternas policyer kräver sannolikt för de allra flesta barn och unga en vuxens medverkan.

Ett av regeringens skäl till beslutet att ge Statens medieråd i uppdrag att kartlägga befintliga skyddsåtgärder på internet, var att redan utsatta grupper och individer upplevde en ökad utsatthet på nätet. En av regeringens uttalade avsikter är därför att leverantörer av sociala medietjänster ska ta ökat ansvar för ett förbättrat skydd.

Utifrån de utvärderingar som gjorts av den gemensamma uppförandekoden inom EU mot olaglig hatpropaganda kan konstateras att deltagande it-bolag gör goda framsteg trots stora utmaningar. Det innebär dock samtidigt att olagligt innehåll som tas bort från de aktuella tjänsterna, undgår rättslig prövning, vilket reser frågor i ett rättssamhälle. Statens medieråd frågar sig vilket ansvar kommersiella aktörer bör och kan ha för att bedöma vad som kan vara olagligt eller inte. När det gäller fullt lagligt, men kränkande innehåll, fyller befintliga självregleringsåtgärder potentiellt sett sin funktion genom att dels kunna minska förekomsten av uttryck för olika typer av kränkande åsikter och dels öka användarens egen säkerhet. Myndigheten menar att åtgärderna kan liknas vid ett ständigt pågående saneringsarbete, som kan bidra till upplevd trygghet, men inte rår på själva kärnproblemet – värderingarna bakom och viljan att uttrycka kränkande åsikter om andra människor.

Vad händer på nätet?

Andelen unga som har anmält hot och hat till sociala medietjänster har ökat något sedan 2016. Då hade åtta procent anmält något riktat mot dem själva och 17 procent något riktat mot en annan person. 2017 var motsvarande siffror 14 procent respektive 19 procent. Utifrån föreliggande data går det inte att utröna om ökningen är resultatet av en ökning av hot och hat i sociala medier, om det beror på ökad anmälningsbenägenhet, eller förenklade rutiner för anmälningar i de sociala medietjänsterna.

Det är vanligare att flickor anmäler, än att pojkar gör det. 2016 syntes inga skillnader i anmälningar mellan unga med utländsk bakgrund och unga med svenskfödda föräldrar. 2017 anmälde en större andel med utländsk bakgrund saker riktade mot dem själva (18 procent) än unga med svensk bakgrund gjorde (14 procent). Generellt anser de unga att det är enkelt att anmäla till de olika tjänsterna. Sett till det totala antalet anmälningar, sker flest på Instagram.

2,5 procent av anmälningarna gäller homo- eller transfobi, medan funkofobi och religiöst motiverade angrepp utgör mindre än en procent. Rasistiskt motiverat hot och hat utgör knappt sju procent i båda

mätningarna, medan den vanligast förekommande anmälningsorsaken, sexism och sexuella trakasserier ökat från 5,8 procent till 8,8 procent.

DO: DO har genomfört en enkätundersökning, en fördjupande studie i form av fokusgruppintervjuer och ytterligare fördjupning genom en fallstudie med syfte att kartlägga insatser mot rasism och liknande former av fientlighet. Myndigheter, landsting och regioner har ingått i underlaget, men DO har fördjupat sig särskilt i kommuners arbete vilket också är fokus för redovisningen till Forum för levande historia. Totalt har 130 kommuner deltagit i underlaget.

Kommunernas roll

DO poängterar att kommuner ofta är den största arbetsgivaren på en ort och har ansvar för centrala samhällsfunktioner såsom skola och socialtjänst. Härigenom har kommunerna, menar DO, möjlighet att inom den kommunala verksamheten och i det lokala samhället arbeta mot rasism. De kommuner som tillfrågas i undersökningarna delar överlag inställningen att kommunerna har en viktig roll i arbetet med att förebygga och motverka rasism i samhället. Ändå ser DO att kommunernas arbete mot rasism sällan har fokus på kommunens egen organisation eller de arenor där kommunen har möjlighet att påverka och förändra strukturer som missgynnar vissa grupper och gynnar andra. Ingen av kommunerna ger exempel på framsteg som består av förändringar hos de individer eller strukturer som potentiellt skulle kunna generera rasistiska handlingar eller uttryck, till exempel kommunernas egna verksamheter. DO poängterar i sin rapportering vikten av åtgärder och långsiktigt systematiskt arbete som syftar till att öppna upp ordinarie strukturer för individer som tillhör utsatta grupper.

DO konstaterar att det finns få exempel på insatser i kommunerna med uttalat syfte att motverka rasism. Respondenter och informanter anger överlag att arbete mot rasism inte prioriteras i kommunerna. DO:s bedömning är att det arbete som kommunerna betecknar som arbete mot rasism ofta är beroende av enskilda medarbetares engagemang.

Definition av begreppet rasism saknas

DO uppger att få av de intervjuade representanterna för kommunerna upplever att de själva eller andra på kommunen har kunskap om rasism och tycker att bristen på kunskap är ett hinder för arbetet mot rasism. Kommunerna har ofta inte definierat begreppet rasism. DO konstaterar att frånvaron av en definition av begreppet hänger samman med att kommunerna inte identifierat en tydlig problembild utifrån vilken de planerar och genomför insatser. Kommunerna uppger sig också sakna redskap för att ta fram en sådan problembild. DO konstaterar vidare att det inte genomförts några konsekvensanalyser av de insatser som beskrivs i underlagen och att insatserna inte följs upp utifrån syftet att motverka rasism.

Representanterna för de små kommunerna i underlaget upplever överlag att arbete mot rasism är svårt och diffust och de är osäkra på om det ens är möjligt att ha ett arbete som syftar till att åstadkomma bestående förändringar av normer och strukturer.

DO ser att kommunerna överlag inte har någon övergripande strategi för arbete mot rasism som omfattar alla förvaltningar. Dock har flera kommuner arbete och planer för att till exempel främja arbete med mänskliga rättigheter. I dessa ingår ibland insatser som kommunerna betecknar som arbete mot rasism. I fokusgrupperna och fallstudierna gör kommunrepresentanter jämförelser med arbete för jämställdhet eller tillgång till rättigheter för hbtq-personer. Till skillnad från arbete mot rasism upplever de inte att dessa begrepp i samma utsträckning är känsliga och svårdefinierade, i alla fall inte på ett sätt som försvårar arbetet. I fokusgrupperna framgick att tjänstemän med ansvar för MR-frågor taktiskt väljer att fokusera på områden där de har större möjlighet att få genomslag. Flera kommunföreträdare berättar att de helt enkelt undviker att arbeta mot rasism till förmån för till exempel insatser för jämställdhet som kan förankras bredare hos tjänstemän och politiker i kommunen. DO skriver att uttalandena kan tolkas som att frågorna konkurrerar om samma utrymme i den kommunala organisationen och budgeten.

Insatser och uppföljning

DO skriver att sju av tio kommuner i enkäten anger att de genomför särskilda insatser för att alla, oavsett etnisk eller religiös tillhörighet, ska ha lika tillgång till de tjänster som kommunen erbjuder. Samtidigt finns inga exempel i intervjuer eller fokusgrupper på insatser med syfte att undanröja eventuella hinder för lika tillgång till kommunens tjänster. Det finns inte heller exempel som visar att kommunerna genomför kartläggningar för att identifiera sådana hinder. För att bättre se vilka behov som finns skulle kommuner, enligt deltagare i undersökningarna, behöva genomföra bättre utvärderingar av de insatser som de betraktar som arbete mot rasism. Den utvärdering som beskrivs i underlagen stannar ofta vid att räkna antal deltagare. Det finns inga exempel på mer kvalitativ eller effektorienterad styrning och uppföljning, konstaterar DO. Flera av deltagarna i fokusgruppsintervjuer och fallstudier menar att det är svårt att mäta förekomsten av rasism och resultat av de insatser kommunen genomfört. Från enkätsvaren framgår att endast en kommun har frågor om rasism i kommunens brukarundersökning. Enligt DO säger flera fokusgruppsdeltagare att de vill ha stöd från centralt håll med att ta fram bättre verktyg för att kunna mäta resultat, göra kartläggningar och omsätta uppdrag i praktiken.

Behov av stöd

DO skriver att flera informanter och fokusgruppdeltagare ger uttryck för uppfattningen att staten har det övergripande ansvaret för att motverka och förebygga rasism. Flera kommuner efterlyser stöd från nationellt håll med att identifiera kommunernas roll i arbetet mot rasism. I en fokusgrupp diskuteras till exempel att det bör finnas beslut från regering och riksdag om vilken nivå kommunerna ska arbeta med frågorna på. Många av deltagarna i fokusgrupperna och i fallstudierna ger enligt DO uttryck för en upplevelse av att arbetet inte är samlat från nationellt håll. Istället beskrivs det som svårgripbart och förvirrande. Särskilt företrädare för mindre kommuner beskriver kommunerna som lämnade ensamma med ett svårt och odefinierat arbete. De ser att närsamhället går igenom stora förändringar och upplever att de blir lämnade utan verktyg och tydlig riktning.

Skolverket: Skolverket presenterar inte några kartläggningar i sin redovisning.

MUCF: MUCF presenterar inte några kartläggningar i sin redovisning.

Forum för levande historia, Utbildning skolpersonal: Forum för levande historia presenterar inte några kartläggningar i denna redovisning.

Forum för levande historia, Utbildning andra offentligtanställda: En målgruppsanalys har genomförts för att kartlägga behoven hos de berörda målgrupperna. Forum för levande historia har genomfört erfarenhetsutbyten med andra myndigheter och utbildningsaktörer så som Statskontoret, DO och Uppsala universitet samt civilsamhällesorganisationer för att få en bild av vad som redan erbjuds målgrupperna via andra aktörer samt vilka framgångsfaktorer som finns för arbetet. Annan kartläggning har inte gjorts inom ramarna för uppdraget.

Vetenskapsrådet: Vetenskapsrådet presenterar inte några kartläggningar i sin redovisning.

Mål och måluppfyllelse

Under denna rubrik ombads myndigheterna att beskriva eventuella resultat- och effektmål för sitt arbete och hur arbetet har följts upp och utvärderats. Myndigheterna ombads också redogöra för i vilken utsträckning de bedömer att uppsatta mål har nåtts, alternativt om mål inte formulerats, i vilken utsträckning myndigheten bedömer att uppdraget är utfört.

DO: Myndigheten bedömer inte sin måluppfyllelse i de underlag Forum för levande historia tagit del av.

Länsstyrelsen i Dalarnas län: Myndigheten har effektmål och projektmål som de följer upp genom att bedöma om aktiviteter har genomförts. Forum för levande historia konstaterar att de flesta av de presenterade aktiviteterna är pågående.

Länsstyrelsen i Dalarnas läns effektmål:

”Ta fram ett förslag till gemensamt arbetssätt för länsstyrelserna i frågor som rör sociala risker med fokus på rasism och extremism. Till exempel arbetet inom RSA [risk- och sårbarhetsanalyser, Forum för levande historias anmärkning], samverkan inom länet, nationellt nätverk för erfarenhetsutbyte mellan länsstyrelserna.

Ta fram ett förslag till gemensamt arbetssätt för landets kommuner för att höja, bredda och utöka kunskapen kring sociala risker, rasism och extremism.”

Länsstyrelsen i Dalarnas läns projektmål lyder:

”Ha utvecklat gemensamma mallar och rutiner för samordnade lägesbilder kopplat till sociala risker för länsstyrelser och kommuner.

Ha genomfört fyra pilotstudier i landet kopplade till sociala risker. Risk- och åtgärdsanalyser ska ingå i dessa.”

Statens medieråd, No Hate (...): Statens medieråds effektmål:

”Målgruppen får kännedom om materialet och blir därmed mer medvetna i sin medieanvändning. Därigenom blir de också skyddade från skadlig mediepåverkan. Barn och unga får ökad kännedom om rasism och liknande former av fientlighet på nätet.

Barn och unga blir medvetna medieanvändare – stärkta men inte ensamma.”

Statens medieråds målsättning för framtagande av myndighetens material inom No Hate Speech Movement är att målgruppen ska gilla, dela och använda. Andelen som följer, laddar ner, rekommenderar och besöker webbplatsen och sociala medier ska öka men också stanna kvar. Målgruppen ska informeras, utbildas och engageras.

”Målsättningen förväntas uppnås genom en konvertering av hemsidan och kontinuerligt utlagda kvalitativa inlägg på sociala medier. Myndigheten kan utläsa effekter av insatser och prioriteringar inom följande:

- Nollmätning som följs upp på årsbasis.
- Antal nedladdningar på myndighetens webbplats.
- Statistik gällande mediegenomslag.

- Statistik från sociala mediekanaler med fokus på räckvidd, engagemang och analys av vilka inlägg som drivit engagemang”.

Forum för levande historia har inte hittat någon samlad bedömning av myndighetens måluppfyllelse i Statens medieråds redovisning. Däremot finns åtskilliga data som beskriver utvecklingen i relation till indikatorerna. Till exempel skriver Medierådet att myndighetens sidföljare ökade med 62 procent genom en regelbunden publicering på Facebook. Majoriteten av de som nås av kampanjen är kvinnor, mellan 35–54 år.

Statens medieråd, Kartlägga (...): Statens medieråds uppdrag avser att utveckla underlag för regeringens kommande bedömningar i frågan. Som sådant anser Statens medieråd att det kan bidra på ett relevant sätt.

Skolverket: Forum för levande historia kan inte se att Skolverket har presenterat några mål i sin redovisning eller att de gör någon samlad bedömning av måluppfyllelsen. Däremot presenteras resultat från insatserna.

MUCF: MUCF skriver att:

”Det övergripande målet för uppdraget är tryggare och mer inkluderande skolmiljöer för unga hbtq-personer.

MUCF:s arbete inom uppdraget har bidragit till det övergripande målet för regeringens plan: ett strategiskt, effektivt och samlat arbete mot rasism, liknande former av fientlighet och hatbrott i Sverige. För MUCF:s del gäller detta ”liknande former av fientlighet och hatbrott”, som för detta uppdrag avser arbete för att motverka homofobi, bifobi och transfobi.

(...) Inga fullständiga operationaliseringar av målet eller indikatorer för uppföljning av målet finns utarbetade. Det myndigheten har möjlighet att följa upp är skolpersonalens egen bedömning av om innehållet i föreläsningar och workshops har gett dem kunskap som är användbar i deras arbete. Detta framkommer genom svar i deltagarutvärderingar från föreläsningar, workshops och seminarier. Detta förväntas säga någonting om målgruppens förutsättningar för att arbeta för att nå det övergripande målet, men är inte en indikator på faktiskt genomfört arbete.

Statistik från myndighetens Nationella Ungdomsenkät om ungas upplevelser av trygghet och utsatthet för våld och kränkningar i skolan ger indikatorer på behovet av fortsatta insatser, men kan inte säga något om resultatet av myndighetens insatser.”

MUCF skriver vidare att myndigheten har genomfört samtliga planerade aktiviteter under året:

”Totalt har cirka 750 personer under året fått ökad kunskap om arbete med hbtq-frågor, normer och inkludering i skolan genom medverkan på någon av myndighetens föreläsningar eller workshops för skolpersonal och andra som arbetar med skolfrågor. I genomsnitt 83 procent av de medverkande uppger att de har fått kunskap som de har nytta av i sitt arbete.”

”(…) myndighetens synlighet i arbetet har ökat jämfört med tidigare år. Genom spridningsinsatserna har myndigheten nått ut med kunskap om unga hbtq-personers levnadsvillkor och arbete för att främja tryggare skolmiljöer främst till skolpersonal, men även skolledare, personer som på olika sätt arbetar med skolutveckling och frågor som rör unga i offentlig verksamhet och i civilsamhället, och till en intresserad allmänhet.”

Forum för levande historia, Utbildning skolpersonal: Myndigheten skriver:

”Vid uppstart av regeringsuppdraget 2015, definierades följande övergripande mål för projektet.

Utbildningsinsatsen ska bidra till:

1. Lärares, skollednings och övrig skolpersonals fördjupade kunskaper om fenomenens begreppsdefinitioner, inbördes relationer, förklaringsmodeller och uttryck etc.
2. Lärares, skollednings och övrig skolpersonals ökade förmåga att utveckla lokalt anpassade metoder och modeller.
3. Elevers ökade kunskaper om punkt 1.
4. Elevers möjligheter att utveckla förmågor och färdigheter i källkritik och självständigt kritiskt tänkande.

Sammantaget gör Forum för levande historia bedömningen att myndigheten genom sina olika aktiviteter har nått en god måluppfyllelse för projektet som helhet.”

Forum för levande historia presenterar vidare de olika aktiviteter som har genomförts inom ramen för regeringsuppdraget under 2017 och uppföljning och utvärdering av dessa.

Forum för levande historia, Utbildning andra offentliganställda: Målen för arbetet befinner sig på flera olika nivåer:

Projektnivå

”Ett mål har varit att etablera Forum för levande historia som en efterfrågad fortbildningsaktör för de myndigheter och kommunala verksamheter som uppdraget pekade mot. Ett annat mål blev att sätta frågor om rasism på agendan hos dessa. Målsättningen var att Forum för levande historia skulle

komma in med en pusselbit i ett större redan pågående utvecklingsarbete kring rasism, mänskliga rättigheter, bemötandefrågor eller antidiskrimineringsarbete. Indikatorer för att möta hur väl dessa mål har uppfyllts är antalet genomförda fortbildningar, målgruppsrelevans samt om utbildningen ingick i någon större satsning eller ej.

På grund av begränsad och tidsbunden budget hamnade projektet i en gasa-bromsa problematik avseende marknadsföringen av möjligheten att ta del av fortbildningen. Detta på grund av den mycket stora målgruppen samt att intresset till en början verkade svalt men senare tilltog. Forum för levande historia bedömer trots detta att myndigheten under året lyckades etablera sig som en relevant fortbildningsaktör i de nya målgrupperna. Detta märks inte minst genom att fler hör av sig spontant och efterfrågar stöd.

Resultatet blev inte helt tillfredsställande vad gäller målgruppsrelevans. (...) Målgrupperna blev delvis spretiga, samtidigt som alla var relevanta utifrån deras professioner i relation till regeringsuppdragets formuleringar.

När det gäller Polismyndigheten genomfördes fortbildningar i fyra av sju regioner. Detta får räknas som ett gott resultat avseende den korta genomförandeperioden och med hänsyn till Polismyndighetens andra uppgifter och prioriteringar.”

Fortbildningsnivå

”Lärandemålen för fortbildningarna är på kort sikt att deltagarna får relevant kunskap om hur rasismen har vuxit fram, konsekvenser på individnivå och för vårt samhälle i dag, ökad förståelse för olika perspektiv på rasism och intolerans, ökad begreppskompetens samt ökad kunskap om det offentliga uppdraget i relation till rasism. (...) Målet på längre sikt är att deltagarna kan använda sig av kunskapen på verksamhetsnivå. (...)”

Kortsiktiga resultat

” (...) Generellt sett är deltagarna nöjda eller mycket nöjda med utbildningen och över 70 procent skulle rekommendera utbildningen till andra kollegor. Däremot är mer än hälften av deltagarna osäkra på eller tror inte att fortbildningen kommer leda till fortsatt arbete inom den verksamhet de representerar. Det handlar ofta om att deltagarna inte vet hur frågorna fortsatt kommer prioriteras inom organisationen. (...) Det historiska perspektivet på rasism har varit mycket uppskattat, och deltagarna tycker att de har fått en utökad begreppskompetens, samtidigt efterfrågas mer handfasta verktyg för hur man kan arbeta för att motverka rasism i den yrkesspecifika rollen (majoriteten av utvärderingarna gjordes dock innan lanseringen av ett efterarbetsmaterial för fördjupning (...)).

Forum för levande historia kan dock inte, med en så bred målgrupp nå hela vägen vad gäller verksamhetsanpassning. Detta kräver ett samarbete där den mottagande myndigheten har motsvarande målsättning att utveckla verksamheten, möjlighet att avsätta personalresurser och prioritera ett långsiktigt utvecklingsarbete internt. Detta pekar också flera av deltagarna på i sina fritextsvar. Det finns många fördelar med att integrera ett arbete mot rasism i det långsiktiga arbetet med förtroende, bemötande, antidiskriminering och mänskliga rättigheter.”

Vetenskapsrådet: Vetenskapsrådet skriver inte något om mål eller måluppfyllelse i sin redovisning.

Bonuseffekter

Under denna rubrik i mallen ombeds myndigheterna att redogöra för om arbetet har lett till några bonuseffekter, alltså oväntade positiva effekter som de inte förutsåg eller förväntade sig när de planerade genomförandet av arbetet.

DO: Skriver inget om bonuseffekter i sin rapport.

Länsstyrelsen i Dalarnas län: Myndigheten har inte uppmärksammat några bonuseffekter av arbetet, bortsett från att nya kontaktvägar öppnats till olika aktörer inom området sociala risker.

Statens medieråd, No Hate (...): Statens medieråd beskriver att en bonuseffekt har varit att målgruppen har tipsat varandra om myndighetens material och delar det i hög grad. En annan bonuseffekt är att en användare utifrån serieboken Ordet är fritt tagit fram en lärarhandledning.

Statens medieråd, Kartlägga (...): Statens medieråd har inte skrivit något om bonuseffekter i denna redovisning.

Skolverket: Skolverket beskriver såvitt Forum för levande historia kan se, inte några bonuseffekter av sitt arbete i sin redovisning.

MUCF: Den ökade externa kommunikationen inom uppdraget har lett till att arbetet har fått en ökad synlighet även internt, vilket har inneburit ett ökat intresse för hbtq-frågorna på myndigheten. Myndigheten beskriver att en annan bonuseffekt varit att filmen Ung och hbtq – Så blev jag stärkt! fått spridning bland och positiv respons från unga trots att dessa inte var en primär målgrupp för filmen.

Forum för levande historia, Utbildning skolpersonal: Forum för levande historia har flera uppdrag inom ramen för regeringens plan Samlat grepp vilket lett till en stor mängd material och kunskap inom området rasism. Detta har myndigheten samlat i en satsning på sin webbplats under rubriken Prata rasism. Syftet är att samla och tillgängliggöra det material som produceras inom uppdragen för de olika målgrupperna.

Forum för levande historia, Utbildning andra offentliganställda: En bonuseffekt är att kontakter mellan Forum för levande historia och andra myndigheter och kommunala verksamheter har etablerats och att Forum för levande historia har blivit mer synlig som resurs. Det har funnits många synergieffekter mellan detta uppdrag och myndighetens samordningsuppdrag då behov ytterligare har kartlagts och tydliggjorts via dialogen med ett stort antal myndigheter. Detta har också gett idéer kring hur fortbildningarna kan utvecklas.

Vetenskapsrådet: Vetenskapsrådet beskriver inga bonuseffekter i sin redovisning.

Samverkan

Under rubriken samverkan föreslår Forum för levande historia att myndigheterna beskriver om de i genomförandet av sitt uppdrag har skapat ny eller fördjupad samverkan med andra myndigheter eller aktörer, vad samverkan skett kring, vilka roller samverkansparterna har haft och om samverkan har formaliserats i avtal.

DO: Forum för levande historia har inte kunnat utläsa mer om DO:s samverkan än att delar av arbetet har utförts av SCB (enkät) respektive Strategirådet (fallstudier).

Länsstyrelsen i Dalarnas län: Myndigheten har samverkat med andra länsstyrelser. Myndigheten har också varit i kontakt med Segerstedtinstitutet och de ser på sikt samarbetsmöjligheter kring sina uppdrag. Kontakt har inletts med det nya centret mot våldsbejakande extremism. Myndigheten kommer delta vid konferens om lägesbilder arrangerad av SKL och ser ett behov av ökad kontakt med SKL framöver.

På regional och lokal nivå har myndigheten ett samarbete med Högskolan i Dalarna. Myndigheten deltar i en pilotstudie om lägesbilder och handlingsplaner med Ludvika kommun. Länsstyrelsen deltar också som representant i Högskolan i Dalarnas råd Interkulturellt Centrum Dalarna.

Myndigheten har även kontakter med flera kommuner för att testa lägesbildsprocess och mall. Skriftligt samverkansavtal finns med Borlänge kommun.

Statens medieråd, No Hate (...): Svenska Institutet har i samarbete med Statens medieråd, Viralgranskaren och Internetstiftelsen tagit fram *Fake ≠ fact*, ett toolkit baserat på skolmaterialet *Propaganda och bilders makt*. Myndigheten har även samarbetat med Riksförbundet Attention och projektet Nätkoll i syfte att ta fram *Koll på nätet*, ett webbmaterial som ska verka stärkande för unga med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar.

Med avsikt att arbeta förebyggande mot främlingsfientlighet och rasism har myndigheten även samverkat med Forum för levande historia och Skolverket genom medverkan vid föreläsningsserien Kunskap, öppen diskussion och aktiva insatser – så möter vi främlingsfientlighet och rasism i skolan.

Statens medieråd, Kartlägga (...): Samverkan har genomförts i enlighet med uppdraget och omfattar följande myndigheter: Barnombudsmannen, Brottsförebyggande rådet, Justitiekanslern, Myndigheten för press radio och tv, MUCF samt Polismyndigheten.

Skolverket: Flera delar av uppdraget har genomförts i samverkan med Forum för levande historia. Överenskommelse om samarbete har tecknats för arbetet. Synpunkter inför utformandet av arbetet har inhämtats från representanter från det civila samhället och från myndigheter vid två möten. Representanter från Högskolan i Dalarna, Södertörns Högskola, Stockholms Universitet och Malmö Högskola tog under våren 2016 fram en ramkursplan utifrån ett inriktningsdokument som Skolverket och Forum för levande historia fastslagit. Utbildningsinsatsen har sedan genomförts i samverkan med elva lärosäten.

MUCF: MUCF har varit sammankallande för en nätverksträff och har föreslagit att myndigheten ska vara fortsatt sammankallande för nätverket *Hbtq i skolan* där representanter från både statliga myndigheter, kommuner och civilsamhället som arbetar med utbildning om hbtq-frågor i skolan eller på annat sätt bedriver utvecklingsarbete på området, ingår. Syftet med nätverket är främst att dela kunskap för att på så sätt stärka kvaliteten i de olika aktörernas arbete, men även att identifiera eventuella samarbetsytor och synergieffekter. Om myndigheten kommer att kunna fullfölja åtagandet att vara sammankallande för nätverket beror på hur uppdrag och resurser ser ut kommande år.

MUCF har under året särskilt samverkat med RFSL Ungdom samt haft dialog med elevorganisationer, Stiftelsen Friends, Skolverket, Forum för levande historia med flera. Genom samverkan har myndigheten fått ökad kunskap om unga hbtq-personers behov, önskemål och det arbete som bedrivs nationellt och lokalt inom civilsamhället och inom offentlig sektor. Samverkan har inneburit ett utökat kontaktnät, där framförallt RFSL Ungdom har bidragit med kontaktvägar till unga hbtq-personer, spridning av enkäter och medverkan av representanter från målgruppen till den film myndigheten producerade under året. Inga samverkansavtal har skrivits, däremot har konsultavtal upprättats med RFSL Ungdom och RFSL för avgränsade aktiviteter och produktioner.

Myndigheten ser ett behov av ökad samverkan av flera anledningar: för att i högre grad nå ut till målgruppen, för att få större kunskap om målgruppens behov, för att främja inkludering av ett hbtq-perspektiv i systematiskt kvalitetsarbete i skolan på bredare front och för att få fler aktörer att bära myndighetens kunskap.

Forum för levande historia, Utbildning skolpersonal: I de flesta aktiviteter som genomförts har Forum för levande historia samverkat med andra aktörer så som myndigheter, forskare, organisationer i civila samhället med flera. Överenskommelse har tecknats med Skolverket. Elva lärosäten har utfört uppdragsutbildning på uppdrag av myndigheterna. Samverkan med andra aktörer har varit en viktig del för att kunna utforma aktiviteter på vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet samt erbjuda ett brett stöd utifrån målgruppernas behov.

Forum för levande historia, Utbildning andra offentligt anställda: För Forum för levande historia har samverkan varit väldigt givande. Nya kontaktytor har skapats till ett flertal myndigheter, vilket har lett till att Forum för levande historias kompetens efterfrågats i myndigheternas arbete.

Däremot har det varit svårare att få till samverkan med andra utbildningsarrangörer som Statskontoret och Uppsala Universitet, vilket till stor del berott på att myndigheternas arbete befunnit sig i olika stadier. Forum för levande historia har haft stor nytta av de erfarenhetsutbyten som myndigheten haft med Uppsala Universitet och deras arbete med utbildning om de mänskliga rättigheterna för offentligt anställda. Forum för levande historia hade från början tänkt att myndighetens fortbildning kunde ingå som en modul i utbildningen om mänskliga rättigheter vid Uppsala Universitet eller i utbildningen om den statliga värdegrunden vid Statskontoret, men detta lyckades man inte åstadkomma under 2017. Forum för levande historia tror att samverkan mellan dessa utbildningsarrangörer skulle underlätta med anledning av den perspektivträngsel (det vill säga att man upplever det som svårt att få ihop alla dimensioner av ett aktivt rättighetsarbete) som många myndigheter upplever som ett problem.

Vetenskapsrådet: Myndigheten bedriver i samråd med Forskningsrådet för hälsa, arbetsliv och välfärd, forskningsprogrammet om rasism. Samrådet har hittills innefattat förberedelser inför utlysningen av projektbidrag inom programmet samt inhämtande av förslag till bedömarpanelen.

Kompetensförsörjning

I detta avsnitt av mallen ombads myndigheterna att berätta hur de säkerställt att den kunskap som medarbetare behövt för att utföra uppdraget tillgodosetts, hur många i personalen som utbildats och med vilket syfte samt om och hur de planerar att säkra den långsiktiga kompetensförsörjningen i frågorna. Myndigheterna ombads även redovisa om de använt extern kompetens.

DO: Myndigheten har inte beskrivit sitt arbete med kompetensförsörjning i frågor om rasism eller hbtq-fobi i sin redovisning.

Länsstyrelsen i Dalarnas län: Myndigheten anger att de medarbetare som ingår i projektets utförande får den kompetensutveckling och det stöd som behövs. Övriga medarbetare på myndigheten

får kontinuerlig information om uppdraget. För den långsiktiga kompetensförsörjningen ingår sociala risker som en del av det ordinarie arbetet inom myndigheten oavhängigt regeringsuppdraget. Extern kompetens har anlitats inom ramen för tidigare samverkansavtal med Högskolan Dalarna som bistod med pedagogiskt stöd, vetenskaplig kompetens och stöd i form av inventering av arbetsformer.

Statens medieråd, No Hate (...): Personalen har utbildats vid uppstartande forumträff, fortbildning om rasism samt fortbildning om hbtq-kompetens som erbjudits av Forum för levande historias samordningsfunktion.

Statens medieråd, Kartlägga (...): Extern kompetens har anlitats för att genomföra uppdraget.

Skolverket: Forum för levande historia kan inte se att Skolverket skriver om intern kompetensutveckling.

MUCF: År 2015 anlätades utbildare från RFSL Ungdom för att hålla delar av utbildningarna för skolpersonal. Sedan 2017 har denna kompetens funnits hos myndighetens egen personal och inga externa utbildare har anlitats. Myndigheten har rekryterat medarbetare inom uppdraget med särskild kompetens inom hbtq-frågor, normkritik och pedagogik. Kompetens inom dessa områden är avgörande för genomförandet av uppdraget, menar MUCF. I tjänsterna ingår att medarbetare på eget initiativ håller sig uppdaterade inom områden som är relevanta för uppdraget genom omvärldsbevakning, kollegialt lärande, extern samverkan och deltagande på konferenser och liknande. Projektgruppen har 2017 deltagit i en utbildningsdag om processledning.

Inom ramen för myndighetens uppdrag att främja lika rättigheter och möjligheter oavsett sexuell läggning, könsidentitet och könsuttryck finns en plan för hur ett hbtq-perspektiv fortsatt ska integreras i myndighetens verksamhet. Någon särskild plan för hur kompetens från uppdraget att främja tryggare skolmiljöer för unga hbtq-personer kan föras vidare eller bli en del av myndighetens arbete efter avslutat uppdrag finns inte i dagsläget. Myndigheten framhåller därför behovet av särskilda medel och ett permanentat uppdrag för att kunna fortsätta arbetet och föra vidare den kompetens som har byggts upp inom uppdraget sedan 2015. Myndigheten uppger att den sällan har möjlighet att fortsätta hålla utbildningar eller genomföra andra insatser inom ett område där det har funnits ett särskilt regeringsuppdrag som sedan har avslutats. Förändringen med en ökad finansiering av myndighetens verksamhet genom ramanslag i relation till särskilda regeringsuppdrag innebär dock ökade möjligheter för egna prioriteringar och initiativ.

Extern kompetens har anlitats för viss kommunikation inom uppdraget, framförallt vid framtagande av filmer.

Forum för levande historia, Utbildning skolpersonal: Vid myndigheten finns sedan tidigare kompetens inom närliggande områden till rasism och intolerans liksom erfarenhet av att utforma utbildningsinsatser för lärare med flera. För att nå den nivå av expertkunskap som behövs i olika delar av uppdraget har myndigheten anlitat forskare. Samarbeten med lärosäten och uppdrag till forskare har också varit ett led i att säkerställa den vetenskapliga grunden i arbetet.

Forum för levande historia, Utbildning andra offentliganställda: Sedan 2015 har all personal på myndigheten tagit del av utbildningsinsatser kring olika perspektiv på rasism genom interna seminarier. Vissa medarbetare har även deltagit i de fortbildningar som myndigheten erbjuder sina målgrupper. Myndigheten har genom uppdrag till forskare tagit in sakkompetens på området sedan 2015. Externa konsulter med erfarenhet av att utbilda yrkesverksamma inom sakområdet har stärkt personalens kompetens inom utbildningsområdet.

Vetenskapsrådet: Vetenskapsrådet skriver inte om kompetensförsörjning i sin redovisning.

Hållbarhet

Under rubriken hållbarhet har myndigheterna ombetts beskriva hur kunskap och erfarenheter från deras utvecklingsarbeten ska tas tillvara i myndigheternas ordinarie verksamhet efter uppdragets avslutande och om arbetet fortsätter efter uppdragsperioden.

DO: Forum för levande historia noterar att det i DO:s uppdrag står att det finns ett behov av kontinuerlig uppföljning av de insatser som vidtas inom olika samhällssektorer och olika nivåer. Detta, står det i uppdraget, är viktigt för att få en samlad bild av hur situationen ser ut och vilka behov av eventuella justeringar som finns. Forum för levande historia kan inte se att DO i sin redovisning beskriver hur deras underlag kan bidra till kontinuerlig uppföljning.

Länsstyrelsen i Dalarnas län: Det arbete som genomförs inom uppdraget dokumenteras noggrant för att den kunskap som byggs upp om sociala risker, rasism och extremism, inte ska stanna hos ett fåtal individer. Därför engageras personer inom närliggande sakområden och information om uppdragets resultat ges kontinuerligt till länsstyrelsens ledning. Sociala risker är ett område som myndigheten kommer att fortsätta arbeta inom och till detta arbete kommer den kompetens och erfarenhet som byggts upp under uppdragstiden att föras över.

Statens medieråd, No Hate (...): Myndigheten skriver att kontinuiteten i uppdragen har bidragit till en omfattande kunskapsbank och en ökad trafik till myndighetens kommunikationskanaler. Detta kommer myndigheten förvalta efter uppdragets slut.

Statens medieråd, Kartlägga (...): Myndigheten skriver att uppdraget är avslutat och att myndigheten avvaktar regeringens vidare bedömningar i frågan.

Skolverket: Det sker just nu en beredning inom Skolverket utifrån vilken Skolverkets fortsatta insatser på området kommer att beslutas. Med i beredningen finns erfarenheterna från detta regeringsuppdrag.

Skolverkets uppfattning är att de verksamheter som uppdraget riktat sig mot kan behöva fortsatt stöd vad gäller metoder i undervisning, exempel och dilemman samt stöd med implementering på skolorna och förskolorna.

Detta ligger, menar myndigheten, också i linje med regleringsbrevet till Skolverket för 2018 där det framgår att myndigheten bland annat ska förstärka de insatser som genomförs i syfte att stödja lärare att bemöta olika former av intolerans och extremism. Här kommer förvaltningen av de lärdomar och de verktyg som tagits fram inom ramen för detta regeringsuppdrag att vara en viktig del. Det innebär bland annat att förvalta och vidareutveckla verktyget *Koll på främlingsfientlighet och liknande former av intolerans*. Därtill kommer implementering och spridning av Europarådets material om att undervisa om kontroversiella frågor att kunna spela en betydelsefull roll.

Insatserna och de lärdomar som dragits av lärosätesutbildningarna kommer att förvaltas och utvecklas inom ramen för de nationella skolutvecklingsprogrammen och regleringsbrevet till Skolverket.

MUCF: Uppdraget pågår under 2018 och slutredovisas i februari 2019. Då myndigheten omlokaliseras under denna period dokumenteras arbetet löpande för att möjliggöra överlämning till nya medarbetare i Växjö. Generella lärdomar och erfarenheter från utvecklingsuppdrag kommer att dokumenteras under året av samma anledning. Enligt ordinarie struktur dokumenteras även lärdomar utifrån uppdraget årligen i myndighetens interna styrsystem.

I dagsläget finns inga planer på att fortsätta arbetet inom uppdraget efter uppdragsperioden. Att genomföra utbildningsinsatser kräver både ekonomiska resurser, personalresurser och särskild kompetens, som i dagsläget inte finns inom myndighetens befintliga ramanslag. Myndigheten arbetar inte utifrån ett ordinarie utbildningsutbud, utan bedriver utbildningar till stor del utifrån särskilda regeringsuppdrag. Myndigheten vill därför framhålla behovet av ett fortsatt och permanent uppdrag för att kunna fortsätta genomföra insatser för en tryggare skolmiljö för unga hbtq-personer. Ett långsiktigt och hållbart stöd till skolpersonal är en förutsättning för en hållbar utveckling av skolnas arbete med hbtq-frågor och kontinuerliga insatser som ger resultat.

Forum för levande historia, Utbildning skolpersonal: Den kunskap, erfarenhet och det material som Forum för levande historia har byggt upp under regeringsuppdraget 2015–2017 kommer på olika sätt att leva vidare i det fortsatta arbetet inom området. För att successivt införliva arbetet i myndighetens ordinarie verksamhet har Forum för levande historia under en övergångsperiod fått förlängt uppdrag. Som exempel på fortsatt verksamhet planeras under 2018 regionala träffar för de som gått kursen Att motverka rasism och främlingsfientlighet i förskola och skola. En annan fortsättning på regeringsuppdraget är att lyfta fram det digitala klassrumsmaterialet i olika sammanhang, för att öka dess spridning och användning. En webbfortbildning inom området kommer också att tas fram.

Forum för levande historia, Utbildning andra offentliganställda: Uppdraget har förlängts under 2018–2019. För att säkerställa lärande och långsiktighet kommer fler i personalgruppen att involveras i arbetet, projektet integreras i löpande verksamhet och en långsiktig plan för fortsatt arbete tas fram under 2018. Under 2018 sker en integrering av de satsningar som gjorts inom de båda regeringsuppgifterna i ordinarie verksamhet.

Vetenskapsrådet: Vetenskapsrådet skriver inte om hållbarhet i sin redovisning.

Lärande och framtida behov

Under denna rubrik har Forum för levande historia uppmuntrat myndigheterna att redogöra för vilka framgångsfaktorer respektive utmaningar som varit mest avgörande i arbetet. De ombads även att reflektera över vad ett nästa lämpligt steg skulle vara i arbetet och hur de bedömer behovet av liknande insatser i framtiden. Myndigheterna fick även reflektera kring utformningen av deras respektive uppdrag.

DO: Myndighetens redovisning har inget särskilt avsnitt om lärande, men då hela uppdraget är en kartläggning är Forum för levande historias bedömning att den bidrar till lärande om kommuners arbete mot rasism.

Länsstyrelsen i Dalarnas län: En reflektion som myndigheten gör är att uppdragsbeskrivningen är bred och omfattar många områden: sociala risker, rasism och extremism. I det första uppdraget från regeringen framgick att uppdraget skulle vara ett led i länsstyrelsernas arbete med krisberedskap, vilket ger ytterligare ett område att ta hänsyn till. I det förlängda uppdraget nämns inte krisberedskap men myndigheten anser att ett arbete med sociala risker berör både arbete med social hållbarhet och risk- och sårbarhetsanalyser/krisberedskap. Att utveckla arbetsformer för detta innebär att hänsyn måste tas till alla dessa områden och avgränsningar blir därmed svåra. Myndigheten har försökt göra en översikt samtidigt som den valt att fördjupa sig inom några områden. I fortsättningen tror

myndigheten att tydligare avgränsningar blir avgörande för att kunna ge konkreta förslag till strukturer för implementering av arbetsformer.

Statens medieråd, No Hate (...): Myndigheten har identifierat fem faktorer som varit avgörande för kampanjens framgång:

- Målgruppen är engagerad, brinner för frågorna och har hittat ett enkelt sätt att dela kampanjens material och information i sociala medier. I de allra flesta fall sker detta i mycket positiva ordalag.
- Det agila arbetssättet har gjort det möjligt att följa svängningar i samhällsklimatet. Exempelvis har lanseringar flyttats för att matcha målgruppens behov och intresse.
- Modet att satsa på provocativa ämnen och frågor. För att bryta igenom dagens brus måste man vara unik, kunnig och spetsig. Den beskrivningen passar både kampanj och myndighet.
- En lång kampanjperiod är fördelaktig, arbetsprocesser hinner utvecklas, effektiviseras och kontaktnät breda ut sig.
- Genom kampanjen utvecklar Statens medieråd en expertis som tjänar myndighetens huvuduppdrag. Beröringspunkterna mellan kampanjen och myndighetens övriga frågor är otaliga.

Myndigheten beskriver ett inplanerat projekt med titeln Nätfadder som kommer att kräva ekonomiska resurser. Myndigheten påtalar att det finns en osäkerhet kring vad som kan göras med detta arbete på grund av begränsade resurser.

Statens medieråd, Kartlägga (...): Myndigheten menar att ett strukturerat och metodiskt arbete är en framgångsfaktor. Att uppdraget är komplext och omfattande betraktar myndigheten däremot som en utmaning för arbetet.

Kartläggningens syfte, att bidra med underlag till regeringens kommande förslag på förbättringsåtgärder, har sannolikt bidragit till viss tveksamhet, framförallt för vissa statliga myndigheter som inte anser sig som självklara uppdragstagare inom ett relativt okänt och komplicerat fält. För andra kan det däremot sannolikt ha verkat motiverande och i linje med önskad verksamhetsutveckling och resursfördelning.

Eftersom leverantörer av sociala medietjänster dels uppdaterar policyer och användarvillkor vid behov, dels kontinuerligt utvecklar självregleringsfunktioner, utgör kartläggningens resultat en färskvara, då det endast baseras på information och förhållanden vid tidpunkten för kartläggningens genomförande. Det meningsfulla i att kartlägga något som snabbt förändras på grund av framförallt teknisk utveckling och identifierade samhällsproblem kan därför diskuteras, menar myndigheten.

Skolverket: Myndigheten beskriver att insatserna sammantaget har varit välbesökta och, i de fall detta undersökts, uppskattade och bidragit till ökad kunskap på individnivå. Det stora intresset återspeglar att det finns ett behov av verktyg och kunskap på området. Utifrån enkätsvaren går det att utläsa ett fortsatt behov av ytterligare insatser för att säkra ett arbete mot främlingsfientlighet och liknande former av intolerans i berörda verksamheter.

Det finns ytterligare behov av att på olika sätt tillgängliggöra stöd och information om förskolors och skolors arbete mot främlingsfientlighet och intolerans. En framtida utmaning är att erbjuda ett stöd som upplevs än mer verksamhetsnära, med en ”hela-skolan-ansats” och som kan anpassas efter var verksamheten är i sin process med det systematiska kvalitetsarbetet.

Exempel på resultat från utvärderingar:

74 procent (2017) och 70 procent (2015) av de svarande anger att de själva är i behov av ytterligare fortbildning i frågor om rasism och intolerans.

82 procent (2017) och 78 procent (2015) av de svarande anger att verksamheten de arbetar inom är i behov av ökad fortbildning om rasism och intolerans.

Svaren om behov av ytterligare fortbildning för dem själva och fortbildning för deltagarnas verksamheter talar för att ytterligare insatser behövs för att stärka arbetet i verksamheterna.

En generell frågeställning som Skolverket ställer är hur väl en sådan här satsning når de verksamheter som inte själva ser behov av kompetensutveckling inom området eller inte har resurser att avvara personal och därmed inte söker sig till denna typ av insatser. Förutom att det finns verksamheter som inte har resurser att avvara personal och att det fanns verksamheter som inte fick plats vid fortbildningarna så kan det finnas verksamheter som uteblir med anledning av att de helt enkelt inte ser ett behov av kompetensutveckling eller ett systematiskt arbete mot främlingsfientlighet och rasism. Att nå dessa verksamheter kan kräva andra insatser.

I utvärderingen framkom också behov av fortsatt stöd, i form av exempelvis utökade möjligheter för skolor att erbjuda materialet till fler av sina anställda (vilket speglar behovet av att få med hela skolan och svårigheten att vara ett fåtal som ska få igång arbetet). Mer verksamhetsnära stöd för att stärka hela skolan-perspektivet, tillgång till goda exempel och erfarenheter/metoder från verksamheter med lång erfarenhet samt kunskap om att leda samtal, som med fördel kan erbjudas som en separat utbildning och kurs till skolledare, efterfrågas också. Skolverket kommer att ta detta i beaktande i sin fortsatta planering.

Pilottestet om kontroversiella frågor har utvärderats. Materialet var uppskattat och pilottestet stärkte de lärare och skolläda som deltog. Det framgår dock av erfarenhetsträffar och utvärderingen att det behövs fler insatser för att implementera materialet än att bara distribuera det.

MUCF: Framgångsfaktorerna i arbetet handlar både om myndighetens egen organisering av uppdraget och om utformningen av stödmaterial och utbildningar. De mest avgörande framgångsfaktorerna i arbetet bedömer myndigheten är: En normförändrande ansats, rättighetsperspektiv som utgångspunkt, ungas delaktighet och egna röster, samverkan med civilsamhället, förankring och verksamhetsnära kunskap, workshopformat, utformande av konkreta åtgärder, kunskapsbaserade insatser (att myndigheten under en längre tid byggt upp kunskap inom området) samt långsiktighet i uppdraget. Den sistnämnda framgångsfaktorn beskriver MUCF så här: Uppdraget är beroende av långsiktighet. Att regeringen 2016 aviserade att uppdraget skulle pågå fram till 2019 gav förbättrade förutsättningar att etablera kontakter med skolorna, planera utbildningsinsatser och för uppföljning av dessa. Det förbättrade också förutsättningarna för myndighetens personaltillsättning och kompetensförsörjning.

De främsta hindren för att genomföra insatser inom uppdraget och främja en tryggare skolmiljö för unga hbtq-personer bedömer myndigheten finns utanför den egna verksamheten. Det gäller exempelvis begränsningar i skolors resurser i form av tid för kompetensutveckling för personalen, tid att fortsätta arbeta med frågorna efter kompetensutvecklingsinsatsen, och stora skillnader i om skolors ledning prioriterar arbetet eller inte. Att förändra de normer och strukturer kring kön och sexualitet som skapar och upprätthåller kränkningar, våld och osynliggörande i skolan kräver också mer omfattande insatser än vad myndigheten kan genomföra. De bakomliggande orsakerna till att unga hbtq-personer kan uppleva otrygghet och utsatthet i skolan finns inte enbart i skolans egen verksamhet. Normer kring sexualitet och kön, samt våld och kränkningar av hbtq-personer finns även på andra arenor där unga är och i samhället i stort, vilket påverkar situationen i skolan. Myndigheten hanterar detta främst genom att öka kunskapen om problemen och deras orsaker på samhällsnivå, och kunskap om effektivt utvecklingsarbete i skolan.

I myndighetens eget arbete har resurser i form av tid och personal varit det som främst satt gränser i uppdraget.

Utifrån de lärdomar som har dragits av arbetet 2017 avser myndigheten att genomföra uppdraget på liknande sätt under 2018. Myndigheten kommer dock att prioritera heldagsutbildningar där både föreläsning och workshop ingår framför kortare öppna föreläsningar och seminarier. Detta eftersom heldagsupplägget med workshop bedöms vara det upplägg som har störst potential att nå önskade resultat.

Myndighetens bedömning är att den kunskap de har om unga hbtq-personer är fortsatt relevant och efterfrågad hos skolpersonal. Myndigheten uppfattar att de befintliga kunskaperna om unga hbtq-personers levnadsvillkor och tillgången till verktyg för att skapa tryggare miljöer varierar stort inom målgruppen och i många fall har allvarliga brister. Även i de fall där det finns en god vilja och ett intresse för att arbeta med hbtq-frågor hos skolpersonalen saknas ofta kunskap om effektiva metoder för ett långsiktigt arbete. Kunskapen om unga queera personers och unga transpersoners levnadsvillkor och behov är ofta lägre än kunskapen om unga homosexuella och bisexuella. Myndigheten ser med andra ord ett fortsatt stort behov av kunskapsspridande insatser för att främja tryggare skolmiljöer för unga hbtq-personer och menar att uppdraget därför bör permanentas. Genom ett utökat uppdrag kan myndigheten fortsätta att sprida kunskap och ge stöd, men också utveckla arbetet. Behov hos målgruppen som har framkommit i arbetet med uppdraget är exempelvis en uppdatering av *Öppna skolan!* Ytterligare ett behov som har framkommit är ökad kunskap om våldsförebyggande arbete.

Myndigheten vill understryka vikten av en bred ansats när det gäller uppdrag som rör spridning av kunskap och främjandet av trygga miljöer i ungas vardag. Behovet av hbtq-kompetens är fortsatt stort inom samtliga yrkesgrupper som möter unga. Detta visas inte minst i undersökningar av hbtq-personers förtroende för svenskt rättsväsende, polismyndighet, försäkringskassa, arbetsförmedling och sjukvård.

Forum för levande historia, Utbildning skolpersonal: Samverkan med andra aktörer, exempelvis med lärosäten och enskilda forskare, har varit en mycket viktig del för att kunna utforma aktiviteter på vetenskaplig grund. Samverkan med myndigheter och organisationer i det civila samhället har också varit en del av framgångsfaktorerna genom att det möjliggjort för Forum för levande historia att erbjuda ett brett stöd utifrån målgruppernas behov, till exempel vid seminarier och konferenser.

Samverkan med Skolverket har varit en lärorik process där myndigheterna utifrån sina olika uppdrag har kompletterat varandra. Forum för levande historia har i detta sammanhang arbetat med en bredare målgrupp än tidigare, genom att en "hela-skolan-ansats" har präglat de aktiviteter som skett i samverkan med Skolverket. Aktiviteterna har också syftat till att ge effekter på både individ- och verksamhetsnivå, vilket är nya erfarenheter för myndigheten. Att båda myndigheterna varit synliga tillsammans som arrangörer av konferenser och kurser inom arbetet mot rasism, med god spridning runt om i landet, är en styrka för båda myndigheterna.

En lärdom och en utmaning på området är att förskolans och skolans personal önskar konkreta verktyg och ibland snabba lösningar på komplexa frågor. Det finns inga universallösningar när det gäller rasism och intolerans, utan varje förskola och skola behöver analysera sin egen verksamhet, kopplat

till det systematiska kvalitetsarbetet, för att förstå var utmaningarna finns i det aktuella fallet. Därefter kan arbetet starta för att hitta lämpliga lösningar. Det behövs då kunskap om en palett av verktyg för att kunna möta de utmaningar som identifierats.

En annan lärdom och utmaning är att det främst förefaller vara verksamheter och individer som redan har god kunskap inom området och vill arbeta med frågorna, som tar del av insatserna. Det framgår exempelvis i uppdragsutbildningarna vid lärosätena. Att nå verksamheter som inte ser behoven, eller inte har möjlighet att låta personal avsätta tid för insatserna, kan kräva andra typer av insatser.

Forum för levande historia får återkommande signaler på att det finns behov av stöd och kompetensutveckling för skolans personal när det gäller dessa frågor. Det har bland annat visat sig i utvärderingar av de regionala konferenserna som genomförts runt om i landet, utvärderingar av kurser som ges vid de tio lärosätena, samt förfrågningar om hjälp som kommer direkt till myndigheten via mejl och telefon. Det efterfrågas kunskapspåfyllnad om vad rasism är och hur den på olika sätt kan komma till uttryck i skolans verksamhet, men framförallt finns det önskemål om mer verktyg, metoder och goda exempel för arbetet. Det finns behov av kompetensutveckling både på individuell nivå kopplat till undervisningen (svåra ämnen att arbeta med eller knepiga situationer som uppstår tillsammans med eleverna). Men det handlar också om både förståelsen och arbetssätten för att tillsammans i hela kollegiet (hela-skolan-ansats) se hur rasism tar sig uttryck i den egna verksamheten, och hitta gemensamma sätt att motverka det. Här finns det fortsatta behov av stöd för förändringsarbeten på verksamhetsnivå, där rektor och huvudman spelar en viktig roll. Det tycks framförallt finnas behov av stöd som uppfattas mer verksamhetsnära och som kan anpassas efter var verksamheterna är i sin process.

Forum för levande historia, Utbildning andra offentligtanställda: En framgångsfaktor har varit Forum för levande historias erfarenhet av pedagogiskt arbete kring svåra frågor. En annan framgångsfaktor var att myndigheten inhämtade erfarenheter från civilsamhället och andra utbildningsarrangörer.

En utmaning har varit att åstadkomma en tillfredsställande verksamhetsanpassning när mottagande myndighet som erbjuds fortbildning inte har något uppdrag att utveckla sina verksamheter ur antirasistiskt perspektiv i sina regleringsbrev, med bristande prioritering som följd.

Utmaningarna har Forum för levande historia hanterat genom att skapa en så flexibel och anpassningsbar fortbildning som möjligt. Myndigheten har byggt insatserna mycket på samtal och dialog samt prioriterat de mottagare som visat intresse.

Myndigheten har kommit fram till att den behöver ställa högre krav på mottagande myndigheter och kommunala verksamheter framöver. Till exempel kommer Forum för levande historia inte erbjuda fortbildningar kortare än en heldag. Myndigheten kommer också kräva ett större engagemang från ansvariga chefer då fortbildningen är tänkt att vara en start av ett fortsatt arbete. I enkäten, men också i den utvärderingsworkshop som myndigheten haft med utbildarna, ser myndigheten att det är avgörande att personer med mandat att driva arbetet vidare deltar under fortbildningstillfället.

Enkätutvärderingarna visar att Forum för levande historias fortbildning för offentligt anställda ger ny kunskap och nya insikter, skapar engagemang för frågorna samt att det finns ett behov av mer kunskap inom målgruppen. Samtidigt har myndigheten bara möjlighet att nå ut till en bråkdel av dessa genom fysiska fortbildningar. Myndigheten hoppas att det digitala efterarbetsmaterialet ska få spridning och att detta kan skapa en större räckvidd. Detta kommer myndigheten följa upp närmare under 2018.

Möjligheten att utveckla arbetet mot att Forum för levande historia fungerar som en stödjande funktion gentemot ansvariga på olika myndigheter tycker myndigheten skulle vara en intressant utveckling. Detta kräver att de myndigheter som är berörda själva får i uppdrag att utveckla sitt arbete genom bland annat kompetensutveckling inom området och att dessa efterfrågar Forum för levande historias kompetens och erfarenheter. Forum för levande historia tror att detta skulle bli en bättre ansvarsfördelning och skapa ett mer långsiktigt och strukturerat arbetssätt.

En önskvärd utveckling är också att de myndigheter som har i uppdrag att arbeta med fortbildning/utbildning inom nära angränsande sakområden, för anställda inom stat och kommun, samordnar sig på ett mer tydligt sätt.

Något som myndigheten ser behöver utvecklas är modeller för hur man kartlägger och följer upp den egna verksamheten i relation till rasism. Det vill säga hur myndigheter till exempel kan följa upp att människor blir bemötta på ett jämlikt och likvärdigt sätt i kontakter med dem, samt få syn på och åtgärda brister i rutiner, arbetssätt och strukturer som påverkar invånare.

Resultat från enkät om myndigheters arbete mot rasism och hbtq-fobi

Samma sex myndigheter som erbjöds mallen som stöd för redovisning har erbjudits att besvara den större enkäten. Av dessa har tre besvarat denna enkät (Länsstyrelsen i Dalarnas län, Statens medieråd och Forum för levande historia).

Elva myndigheter har erbjudits att besvara den mindre enkäten. Av dessa har nio besvarat den (Vetenskapsrådet, Totalförsvarets forskningsinstitut, Polismyndigheten, Brottsförebyggande rådet,

Arbetsförmedlingen, Statens kulturråd, Försäkringskassan, Boverket och Socialstyrelsen). Samtliga fyra myndigheter som referensgruppen har pekat ut som centrala, men som inte ingår i regeringens plan *Samlat grepp*, har besvarat enkäten.

Att relativt få myndigheter har svarat på enkäten begränsar möjligheterna att dra slutsatser från resultaten. Avsaknad av svar betyder inte nödvändigtvis att myndigheterna inte har något arbete att redovisa, bara att det av olika anledningar inte gjorts.

Fokus i arbetet

Den första frågan myndigheterna har fått ta ställning till har varit något olika formulerad beroende på om enkäten besvarats av myndighet som svarar för sitt tidsbegränsade uppdrag eller sitt ordinarie arbete. För de som svarar för tidsbegränsade uppdrag var frågan: Vilken sorts ojämlikhet har myndighetens arbete fokuserat på att motverka inom ramarna för uppdraget? För myndigheter som svarar för sitt ordinarie uppdrag var frågan: Om myndigheten arbetar aktivt med att bekämpa någon form av följande ojämlikheter, vilken/vilka i sådana fall? Alternativen var i båda enkäterna: funkofobi, homo-, bi-, och transfobi, rasism och sexism. Det var möjligt att välja flera alternativ.

Åtta har svarat att de arbetar mot rasism (Vetenskapsrådet, Polismyndigheten, Brottsförebyggande rådet, Arbetsförmedlingen, Statens kulturråd, Socialstyrelsen, Forum för levande historia, Länsstyrelsen i Dalarnas län).

Sju har svarat att de arbetar mot sexism (Vetenskapsrådet, Totalförsvarets forskningsinstitut, Arbetsförmedlingen, Statens kulturråd, Försäkringskassan, Socialstyrelsen, Statens medieråd).

Fem har svarat att de arbetar mot hbtq-fobi (Polismyndigheten, Brottsförebyggande rådet, Statens kulturråd, Socialstyrelsen och Forum för levande historia).

Tre har svarat att de arbetar mot funkofobi (Polismyndigheten, Statens kulturråd och Socialstyrelsen).

Nästa fråga var en följdfråga: Om ni svarade "rasism" ovan, har ni haft fokus på några särskilda rasismer? Alternativen var: övergripande mot rasism, afrofobi, antisemitism, antiziganism, islamofobi, rasism mot samer och annan (fritextsvar). Det var möjligt att välja flera alternativ.

Sex har svarat övergripande mot rasism, fem antiziganism, fyra rasism mot samer, tre antisemitism, två afrofobi, två islamofobi, noll annan.

Myndigheterna fick sedan besvara frågan om de arbetar mot rasism respektive hbtq-fobi under någon annan rubrik än just orden "rasism" respektive "hbtq-fobi"? Följande alternativ fanns att välja på: antidiskriminering, demokrati, hatbrott, interkultur, jämlikhet, lika rättigheter och möjligheter,

likvärdigt bemötande, mångfald, mångkultur, mänskliga rättigheter, normkritik, tolerans, värdegrund och annan (fritextsvar). Det var möjligt att välja flera alternativ.

Arbete mot rasism och hbtq-fobi under andra rubriker

Rubrik	Rasism, antal myndigheter	Hbtq-fobi, antal myndigheter
Mänskliga rättigheter	8	7
Mångfald	8	7
Jämlikhet	8	6
Lika rättigheter och möjligheter	8	6
Värdegrund	7	6
Demokrati	6	4
Likvärdigt bemötande	5	6
Hatbrott	4	3
Normkritik	3	3
Antidiskriminering	3	3
Tolerans	2	1
Annan (fritextsvar)	2	3
Interkultur	2	0
Mångkultur	1	1

I tabellen ovan ser vi att myndigheterna anger att de arbetar mot rasism och hbtq-fobi även under andra begrepp än just rasism och hbtq-fobi. Att till exempel mänskliga rättigheter och mångfald ingår i flera av de svarande myndigheternas styrdokument påverkar sannolikt utfallet.

Socialstyrelsens fritextsvar får fungera som illustrerande exempel: "Vi arbetar inte under begreppet rasism, fobier eller hatbrott utan har istället samordningsområden för jämställdhet, hbtq, nationella minoriteter och funktionsnedsättning. Vid myndigheten pågår även ett internt arbete om "interkulturell kompetens"."

Kunskapsspridning

Myndigheterna har fått kryssa i en flervalsfråga rörande på vilket sätt de spridit kunskap till myndighetens målgrupp om rasism och/eller hbtq-fobi. Åtta svarar utbildningar, föreläsningar,

konferenser och seminarier, sex svarar webbplats, fyra trycksaker och digitala publikationer, tre filmer, två fritextsvar där en myndighet anger webbutbildningar och en annan poddar.

Antal som nåtts av utbildning

Forum för levande historia har i enkäten erbjudit de myndigheter som redovisar till oss möjlighet att redovisa hur många professionella respektive hur många i allmänheten som har nåtts av utbildningsinsatser, konferenser och motsvarande spridningsaktiviteter. Endast två av myndigheterna har besvarat frågan. Forum för levande historia kan därför inte, som var avsikten med att samla in dessa uppgifter, ge en aggregerad bild av det sammanlagda antalet som nåtts av den här typen av insatser.

Personalresurser

På frågan om hur mycket personalresurser som finns i ordinarie verksamhet för genomförande av arbete mot rasism har myndigheterna angett svar i procent av heltid. De myndigheter som besvarade denna fråga svarade: 15, 100, 100, 150 och 3000 procent.

På samma fråga men om arbete mot hbtq-fobi har de myndigheter som besvarat denna fråga svarat: 30, 100, 150 och 3000 procent.

På frågan om hur mycket personalresurser som finns i ordinarie verksamhet för genomförande av arbete mot hatbrott har de myndigheter som besvarat denna fråga angett: 20, 100 och 150 procent.

På frågan om hur mycket personalresurser som varit avsatta för genomförande av de tidsbegränsade uppdragen anger de svarande myndigheterna: 70, 150 och 170 procent.

Några av myndigheterna har redovisat samma procentsats på flera frågor, men sannolikt avser det i flera fall samma funktioner. Detta framgår i några av kommentarerna till frågorna.

Vi kan i ovanstående resultat se att personalresurserna skiljer sig mycket åt. Den myndighet som angett att den har de största personalresurserna för arbetet är Forum för levande historia som ser detta arbete som en stor del av sin ordinarie verksamhet. Merparten av myndigheterna har valt att avstå från att besvara dessa frågor. Flera av myndigheterna uttrycker svårigheter i att uppskatta personalresurser i procent och några av myndigheterna ser arbetet som en del i det ordinarie uppdraget och därmed utspritt på flera tjänster, vilket gör resultaten svårtolkade. Ett exempel på detta: "Försäkringskassans insatser inom området utgår från den statliga värdegrunden. Försäkringskassan har personalresurser som har i uppdrag att styra och följa upp området och det finns personalresurser som arbetar med att planera, följa upp, utveckla och genomföra kompetensutvecklingsinsatser inom myndigheten. Det

finns även personal på HR som arbetar med styrning och uppföljning av frågorna inom ramen för arbetsmiljöarbetet och personal som stödjer chefer. Om något inträffar, till exempel hatbrott, finns säkerhetsrådgivare som hanterar incidenter, utbildar och informerar. Myndigheten har en stödtelefon som är en 24/7 tjänst som bemannas av säkerhetsrådgivare. Misstänkta överträdelser och brott anmäls till internutredare som utreder det anmälda ärendet.”

Styrning och ägarskap

Företrädare för regeringen och Regeringskansliet träffar varje år myndigheternas ledningar i en så kallad myndighetsdialog där parterna diskuterar myndigheternas resultat och fortsatta inriktning. Myndighetsdialogen är ett viktigt instrument för att följa upp myndigheternas verksamhet.⁶ På frågan om huruvida frågor om rasism togs upp i den senaste myndighetsdialogen svarade två myndigheter ja, åtta nej och två valde att inte besvara frågan. På samma fråga gällande hbtq-fobi fördelades svaren likadant.

I sammanhanget är värt att nämna att det vid dialogmötena framgick att en majoritet av de myndigheter som har tidsbegränsade uppdrag inom ramarna för regeringens plan inte har fått någon återkoppling från Regeringskansliet på sin senaste redovisning, flera har inte fått någon bekräftelse på att den emottagits. Några poängterar att de brukar få återkoppling på slutredovisningar, men inte delredovisningar. Bland de myndigheter som genomför sina ordinarie uppdrag inom ramarna för regeringens plan uppger samtliga att de har en tillfredsställande dialog med Regeringskansliet.

Forum för levande historias bedömning är att vilken återkoppling myndigheterna får på sitt arbete är en viktig styrsignal för myndigheterna. I bästa fall signalerar återkopplingen att Regeringskansliet prioriterar frågorna och efterfrågar resultat, det vill säga är en aktiv ägare av de uppdrag som myndigheterna givits. I sämsta fall signalerar frånvaron av återkoppling det omvända. Några av myndigheterna har bjudits till Regeringskansliet för att presentera resultaten från sitt arbete. Det visar intresse av resultat, samtidigt som departementspersonal får del av myndighetens kunskap.

Vid dialogmötena framgick också att myndigheternas ledningars ägarskap av arbetet varierar, från de myndighetsledningar som inte ser arbetet som liggandes inom myndighetens ansvarsområde, till ledningar som är mycket engagerade i frågorna.

I nedan tabell framgår hur många myndigheter som anger att de har skrivningar om rasism respektive hbtq-fobi i sina styrdokument sorterat per dokumenttyp. Det var möjligt att välja flera alternativ.

⁶ <http://www.regeringen.se/sa-styrs-sverige/myndigheter-och-bolag-med-statligt-agande/> hämtad 2018-04-05

Antal myndigheter med skrivningar om rasism respektive hbtq-fobi i styrdokument

Dokumenttyp	Rasism, antal	Hbtq-fobi, antal
Årsredovisning	9	6
Verksamhetsplan	8	5
Övergripande policyer	7	5
Regleringsbrev	6	7
Instruktion	6	5
Värdegrund	6	5
Strategidokument	5	4
Handlingsplan	5	4
Riktlinjer	4	3
Annat dokument	3	2
Mångfaldsplan	3	3
Arbetsordning	2	1
Budget	2	2
Vision	1	1
Inga dokument	0	0

Eftersom många av myndigheterna anger att de arbetar mot rasism och hbtq-fobi under andra rubriker, kan svaren ovan syfta på skrivningar om till exempel mångfald och mänskliga rättigheter där man tolkar in arbete mot rasism och hbtq-fobi i styrdokumentet. Detta framgår i vissa av kommentarerna till frågorna.

Mål i verksamhetsplaner

På frågan om myndighetens verksamhetsplan för 2017 innehåller mål för arbetet mot rasism svarar sju ja och fem nej. På samma fråga gällande hbtq-fobi svarar fyra ja och sju nej.

Eftersom många av myndigheterna anger att de arbetar mot rasism och hbtq-fobi under andra rubriker, kan de ha gjort olika tolkningar av frågan. Ett exempel på det från fritextsvar i enkäten: "Om begreppet jämlikhet avses så är svaret ja. Men generellt är inte rasism ett begrepp som används i styrande dokument, även om arbete som görs delvis kan bidra till att motverka eller minska rasism."

Åtgärder framgår i verksamhetsplaner

Fem av myndigheterna anger att det framgår i verksamhetsplanen vilka åtgärder de ska genomföra för att motverka rasism, medan sju myndigheter svarat att det inte framgår. Två av myndigheterna anger att det framgår vilka åtgärder som ska genomföras för att motverka hbtq-fobi medan nio svarat att det inte framgår i verksamhetsplanen.

Intern kompetensutveckling och kommunikation

Fem myndigheter svarar att det finns rutiner för hur kompetensförsörjning kring rasism respektive hbtq-fobi ska säkerställas på myndigheten (till exempel genom att frågorna hanteras i kompetensinventeringar, kompetensförsörjningsplan, internutbildningar, utbildningar för nyanställda med mera). Sex svarar att det inte finns sådana rutiner.

Sju av myndigheterna anger att de har genomfört kompetenshöjande insatser om rasism för myndighetens egen personal under 2017. Fem anger att de inte har gjort det. Motsvarande siffror för hbtq är att fem myndigheter har genomfört kompetenshöjande insatser medan sex anger att de inte har gjort det.

Sju av myndigheterna anger att deras personal under 2017 har informerats om myndighetens arbete mot rasism, till exempel genom information på intranät, arbetsplatsträffar, avdelningsmöten eller personaldagar. Fyra anger att de inte har gjort det. Fyra anger att de har informerat sin personal om sitt arbete mot hbtq-fobi, fem anger att de inte har gjort det.

Vid dialogmötena framgick att myndigheternas kontaktpersoner för frågorna efterfrågar kunskap, till exempel om hur rasism och närliggande fenomen tar sig uttryck, uppstår, kan definieras och förstås ur olika perspektiv. Flera av kontaktpersonerna uttrycker en osäkerhet eller ambivalens i relation till olika begrepp (t.ex. "rasism" och "ras") och olika perspektiv på rasism (strukturella eller mer individuella).

Kontakt med och rutiner för att hantera klagomål från utsatta grupper

Tio av myndigheterna anger att deras myndighet under 2017 har haft dialog med representanter för grupper som riskerar att utsättas för rasism. Två anger att de inte har haft sådan dialog. Många av myndigheterna listar här exempel på organisationer som representerar de nationella minoriteterna, men även andra organisationer nämns.

Fem myndigheter har haft dialog med representanter för grupper som riskerar att utsättas för hbtq-fobi, sju anger att de inte haft det.

Sex myndigheter anger att de har rutiner för att hantera klagomål från människor som utsatts för rasism respektive hbtq-fobi, fyra anger att de inte har det.

Försäkringskassans fritextsvar får vara exempel: ”Det digitala systemet för att lämna kundsynpunkter är öppet för alla. Det går att välja diskriminering som rubrik för klagomålet.”

Ekonomisk redovisning

Statens medieråd, Länsstyrelsen i Dalarnas län och Forum för levande historia är de enda myndigheterna som valt att presentera sin ekonomiska redovisning i den enkät som Forum för levande historia utformat för redovisning av ekonomi. Syftet med frågorna om ekonomi i enkäten var att i denna rapport kunna presentera hur olika kostnadsområden fördelat sig på en aggregerad nivå bland de myndigheter som har tidsbegränsade uppdrag inom ramarna för planen. En sådan presentation är inte möjlig då materialet är inkomplett.

Inventering av skrivningar om rasism och hbtq-fobi i statliga myndigheters styrdokument

Konsultföretaget Medida har på uppdrag av Forum för levande historia genomfört en inventering av skrivningar kring rasism och hbtq-fobi i styrdokument för 64 statliga myndigheter. Medida ansvarar för innehållet i de underlag de sammanställt till Forum för levande historia (bilaga 10). De myndigheter som ingår i inventeringen är de som ingår i regeringens plan *Samlad grepp*, men också de myndigheter som ingår i satsningen Jämställdhetsintegrering i Myndigheter (JiM). Motivering till att de sistnämnda ingår är att om det är relevant för myndigheterna att arbeta för jämställdhet till exempel för att de bemöter medborgare, så är det potentiellt också relevant för dem att arbeta mot rasism och hbtq-fobi.

Inventeringen syftar till att ge en bild av vilka förutsättningar befintlig styrning ger myndigheterna för ett aktivt arbete mot rasism och hbtq-fobi. Den här typen av inventering där organisatoriska förutsättningar i form av styrning undersöks, skulle möjligtvis kunna vara en komponent i ett uppföljningssystem. Med denna inventering testar vi därmed ett arbetssätt som skulle kunna utvecklas vidare framöver i arbetet med uppföljningssystemet. De dokument som genomsökts är 1) instruktion aktuell 2017, 2) regleringsbrev 2017, 3) verksamhetsplan 2017 samt 4) årsredovisning 2016.⁷

Dokumentet har systematiskt sökts igenom efter 41 ord⁸ med koppling till arbete mot rasism och

⁷ I några fall har dessa dokument inte varit sökbara eller funnits tillgängliga. Dokumenten har då i möjligaste mån ersatts med motsvarande dokument.

⁸ Afrofobi, antisemit*, antizigan*, bifobi, diskriminering, etnicitet, etnisk tillhörighet, fientlighet, främlingsfientlighet, funkofofi, hat*, hatbrott, hbtq, homofobi, hudfärg, inkluder*, interkultur, intersektion*, islamofobi, jämlik, lika möjligheter,

hbtq-fobi. Vid sökningar på ord som kan böjas på flera sätt har sökningar gjorts på ordstammen för att fånga in olika ändelser. Dessa ord är utmärkta med en asterisk * där ordet brutits i sökningarna.

Förekomst av sökord

De vanligast förekommande sökorden i samtliga fyra typer av styrdokument är, i nämnd ordning: diskriminering, mångfald, mänskliga rättigheter, rättighet*, jämlik, inkluder*, hbtq, norm och värdegrund.

Sökorden ger totalt 55 träffar i myndigheternas instruktioner. Vanligast är i nämnd ordning: rättighet* mångfald, mänskliga rättigheter, diskriminering och interkultur.

I regleringsbreven fanns något fler sökträffar, totalt 89 stycken. De vanligaste träffarna är i nämnd ordning: diskriminering, rättighet*, jämlik, hbtq, rasis*, mångfald samt mänskliga rättigheter.

Tittar vi samlat på styrningen av myndigheter genom instruktioner och regleringsbrev är diskriminering, rättigheter, mångfald, mänskliga rättigheter och jämlik i topp bland de eftersökta orden. De i sammanhanget centrala sökorden hbtq och rasism har nio respektive sju träffar, varav samtliga förekommer i regleringsbrev.

I myndigheternas verksamhetsplaner finns betydligt fler träffar på sökorden, 415 stycken. De vanligaste träffarna är mångfald, värdegrund, jämlik, diskriminering, rasis*, inkluder*, rättighet, mänskliga rättigheter samt olika konstellationer med ordet norm. Verksamhetsplanernas utformning varierar mycket i omfattning och utformning.

Flest sökträffar på orden finns i årsredovisningarna. Totalt finns 1871 sökträffar. Ordet diskriminering var vanligast med 220 träffar, följt av mänskliga rättigheter med 197. Mångfald, rättighet* och inkluder* är också vanligt förekommande med över 100 träffar, följt av hbtq, jämlik och norm*. Ordet rasis* kommer på 12:e plats med 56 träffar.

likabehandling, likvärdig, MR, mänskliga rättigheter, mångfald, mångkultur, mänskliga rättigheter, norm*, ras*, rasism, rasism mot samer, religion, religiös åskådning, sexism, tolerans, transfobi, trosuppfattning, ursprung, värdegrund och värdering.

De 15 vanligaste sökträffarna per dokumenttyp

Totalt		Instruktion		Regleringsbrev		Instruktion + regleringsbrev		Verksamhetsplan		Årsredovisning	
ord	antal	ord	antal	ord	antal	ord	antal	ord	antal	ord	antal
Diskriminering	284	Rättighet	12	Diskriminering	19	Diskriminering	27	Mångfald	65	Diskriminering	220
Mångfald	244	Mångfald	10	Rättighet	10	Rättighet	22	Värdegrund	48	Mänskliga rättigheter	197
Mänskliga rättigheter	236	Mänskliga rättigheter	9	Jämlik	9	Mångfald	16	Jämlik	43	Mångfald	163
Rättighet	184	Diskriminering	8	hbtq	9	Mänskliga rättigheter	14	Diskriminering	37	Rättighet	136
Jämlik	145	Interkultur	6	Rasis*	7	Jämlik	11	Rasis*	34	Inkluder*	107
Inkluder*	138	Etnisk	4	Mångfald	6	hbtq	9	Inkluder*	28	hbtq	98
hbtq	116	Religion	3	Mänskliga rättigheter	5	Interkultur	8	Rättighet	26	Jämlik	91
Norm	111	Lika rättigheter	3	Inkluder*	3	Rasis*	7	Mänskliga rättigheter	25	Norm	87
Värdegrund	108	Jämlik	2	Interkultur	2	Etnisk	6	Norm	24	Religion	61
Rasis*	97	Trosuppfattning	2	Etnisk	2	Religion	4	Likvärdig	18	Värdegrund	60
Hatbrott	73	Likvärdig	1	Tolerans	2	Lika rättigheter	4	Hatbrott	14	Hatbrott	58
Religion	73	Värdering	1	Religion	1	Inkluder*	3	Bemötande	14	Rasis*	56
Likvärdig	68	Tolerans	1	Lika rättigheter	1	Tolerans	3	Etnisk	11	Likvärdig	49
Likabehandling	58	Lika värde	1	Hatbrott	1	Trosuppfattning	2	hbtq	9	Likabehandling	48
Bemötande	53	Inkluder*	0	Likabehandling	1	Värdering	1	Likabehandling	9	Bemötande	39

Endast Utbildningsdepartementet använder ordet rasism i regleringsbrev (sju gånger). MUCF har fem sökträffar och Segerstedtinstitutet och Vetenskapsrådet har en sökträff vardera på rasism i sina regleringsbrev.

Just begreppen ”rasism” eller ”hbtq” förekommer inte i någon instruktion. Däremot förekommer andra begrepp som mycket väl skulle kunna fungera – och enligt myndigheternas svar i vår enkät fungerar - som paraply för arbete mot rasism och hbtq-fobi, till exempel jämlikhet, mänskliga rättigheter, mångfald, diskriminering och värdegrund. I vilken utsträckning myndigheterna tolkar in att de ska arbeta för att just motverka rasism och hbtq-fobi, och sådant arbete faktiskt också bedrivs utifrån denna styrning, har Forum för levande historia inte hittat någon samlad analys över.

Skrivningar om integrering av mångfald och mänskliga rättigheter

Forum för levande historia har gjort egna sökningar i det underlag Medida samlat in. Vi har tittat närmare på skrivningar om ”integrering” i myndigheters instruktioner. När en myndighet får i uppdrag att integrera ett perspektiv, betyder det att perspektivet ska genomsyra den ordinarie verksamheten.⁹ Vi har tittat på skrivningar i instruktioner eftersom de är mer långsiktiga än regleringsbrev som uppdateras årsvis.

Sex av myndigheterna har inskrivet i sina instruktioner att de ska integrera ett mångfaldsperspektiv.

Fyra av myndigheterna har inskrivet i sina uppdrag att de ska integrera ett mänskliga rättigheter-perspektiv.

I Skolinspektionens, Skolverkets och Skolpedagogiska specialmyndighetens instruktioner står att:

”Myndigheten ska integrera ett jämställdhetsperspektiv och perspektivet mänskliga rättigheter i sin verksamhet”.

I Länsstyrelsen i Dalarnas läns instruktion (som är gemensam för alla länsstyrelser) står att:

”Länsstyrelsen ska vidare (...) integrera de mänskliga rättigheterna i sin verksamhet genom att belysa, analysera och beakta rättigheterna i den egna verksamheten, särskilt skyddet mot diskriminering.”

I Forum för levande historias, Konstnärsnämndens, Myndigheten för stöd till trossamfunds, Statens konstråds, Statens kulturråds och Statens musikverks instruktioner står att:

”Myndigheten ska i sin verksamhet integrera ett jämställdhets-, mångfalds- och barn [i Kulturrådets instruktion: - och ungdoms] perspektiv samt ett internationellt och interkulturellt utbyte och samarbete.”

⁹ Jämför med Europarådets definition av jämställdhetsintegrering som den svenska regeringen använder sig av:

”Jämställdhetsintegrering innebär (om)organisering, förbättring, utveckling och utvärdering av beslutsprocesser, så att ett jämställdhetsperspektiv införlivas i allt beslutsfattande, på alla nivåer och i alla steg av processen, av de aktörer som normalt sett deltar i beslutsfattandet.”

Det finns även myndigheter där ordet integrera inte förekommer, men där skrivningen i instruktion kan tolkas som att det är att integrera ett perspektiv i ordinarie verksamhet som avses:

Statens medieråds instruktion: ”Myndigheten ska ha ett jämställdhets- och mångfaldsperspektiv i verksamheten.”

Arbetsförmedlingens instruktion: ”Arbetsförmedlingens verksamhet ska utformas så att (...) den främjar mångfald och jämställdhet samt motverkar diskriminering i arbetslivet och en könsuppdelning på arbetsmarknaden (...)”.

MUCF:s instruktion: ”Myndigheten ska inom ramen för sina insatser arbeta för att motverka diskriminering på grund av kön, könsöverskridande identitet eller uttryck, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionsnedsättning, sexuell läggning eller ålder.”

Universitets- och högskolerådets instruktion: ”Myndigheten ska inom högskolan motverka diskriminering och på andra sätt främja lika rättigheter och möjligheter oavsett kön, könsöverskridande identitet eller uttryck, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionsnedsättning, sexuell läggning eller ålder.”

Bilden Forum för levande historia får av denna inventering är att det inte finns en samlad begreppsapparat i styrningen av myndigheterna. Intrycket är att begreppen sällan definieras i styrningen. Samtliga dessa skrivningar borde kunna motivera arbete mot rasism och hbtq-fobi, men i vilken utsträckning ett sådant arbete bedrivs går det inte att uttala sig om. Vår bedömning är att mer kunskap behövs om hur skrivningarna tolkats och vilka slags aktiviteter som vidtagits för att motverka rasism och hbtq-fobi utifrån dem. Lärande från detta arbete behöver också samlas.

År 2017 publicerade Myndigheten för Kulturanalys sin rapport *Vilken mångfald? Kulturinstitutioners tolkningar av mångfaldsuppdraget. Rapport 2017:3* vars resultat har beröringspunkter med de Forum för levande historia fått fram av presenterade underlag. Rapporten fokuserar på hur statliga (och regionala) kulturinstitutioner tolkar uppdraget att integrera mångfaldsperspektiv i sina verksamheter och hur de arbetar för att främja ”etnisk och kulturell mångfald”, samt vilket stöd de efterfrågar i detta arbete.¹⁰

Kulturanalys studie visar att det finns en osäkerhet bland kulturinstitutionerna gällande hur ett mångfaldsperspektiv kan integreras i den egna verksamheten. Osäkerheten leder ibland till att arbetet med att integrera ett mångfaldsperspektiv stannar vid kompetenshöjande insatser. I de intervjuer

¹⁰ Vilken mångfald? Kulturinstitutioners tolkningar av mångfaldsuppdraget. Rapport 2017:3, sid 5

Kulturanalys genomfört framkommer att många kulturinstitutioners arbete med etnisk och kulturell mångfald befinner sig i en uppstartsfas.

Kulturinstitutionerna efterfrågar samordning och samverkan i genomförandet av mångfaldsuppdragen. Detta bör, menar Kulturanalys, ske med andra aktörer inom kulturområdet och över politikområdesgränser. En sektorsansvarig myndighet för mångfaldsfrågor och integrationspolitik skulle, menar Kulturanalys, kunna uppdras att arrangera möten och samverkan mellan kulturinstitutioner från olika konst- och kulturområden. De menar vidare att satsningen Jämställdhetsintegrering i Myndigheter kan vara förebild.¹¹

I Kulturanalys rapport beskrivs att ett hinder för att kulturinstitutionerna ska kunna utveckla sitt mångfaldsarbete är att de ofta saknar kunskap om hur nuläget ser ut. Kunskap om nuläge, menar Kulturanalys, kan utgöra en viktig utgångspunkt för att formulera verksamhetsanpassade mål för det egna arbetet.¹²

Underlag till uppföljningssystem

Forum för levande historia har gjort en inventering av uppföljningssystem på andra politikområden. På uppdrag av Forum för levande historia har Mångkulturellt centrum (MKC) gjort en kartläggning för att identifiera undersökningar om rasism med potentiell relevans för ett uppföljningssystem. RFSL har gjort motsvarande kartläggning för att identifiera undersökningar om hbtq-fobi. De myndigheter som ingår i planen *Samlat grepp* samt representanterna i referensgruppen har fått tipsa om undersökningar som de bedömer har relevans på området. Dessa har tillsammans med undersökningar som Forum för levande historia identifierat, sammanställts och skickats till både MKC och RFSL för att utgöra underlag till deras inventeringar.

Sammanfattning av inventering av uppföljningssystem på andra politikområden

Forum för levande historia har genomfört en inventering av uppföljningssystem på andra politikområden för att samla lärdomar kring faktorer för välfungerande och mindre välfungerande uppföljningssystem. Det finns inte en vedertagen definition av vad ett uppföljningssystem kan vara

¹¹ Vilken mångfald? Kulturinstitutioners tolkningar av mångfaldsuppdraget. Rapport 2017:3, sid 8,76

¹² Vilken mångfald? Kulturinstitutioners tolkningar av mångfaldsuppdraget. Rapport 2017:3, sid 6, 45, 47, 52, 57, 64, 71, 74f

eller rekommenderad form för hur de ska utformas. Forum för levande historias bedömning har därför varit att det är viktigt att samla lärdomar från arbetet med att utveckla uppföljningssystem på andra områden.

Vad innehåller uppföljningssystemen?

Av de cirka 15 uppföljningssystem som vi identifierat följer samtliga upp utvecklingen i relation till politiskt uppsatta mål och ofta även delmål. Majoriteten använder kvantitativa indikatorer för att följa utvecklingen kopplad till målen, men några använder även mer kvalitativa underlag kring utvecklingen på området. Indikatorerna och underlagen utgår oftast från information insamlad av SCB, statliga forskningsinstitut, andra myndigheter och i enstaka fall även av civilsamhället. I vissa fall följs målen upp genom enkätsvar från kommuner, landsting och regioner, till exempel i uppföljningssystemet för minoritetspolitiken där man frågar om antal insatser för att förebygga och motverka diskriminering av de nationella minoriteterna.

Vem utvecklar och samordnar uppföljningssystemen?

Flera av de uppföljningssystem vi tittat närmare på har utvecklats av en myndighet på uppdrag av regeringen. Statskontoret har analyserat ett antal uppföljningssystem och konstaterar att myndigheter med kärnuppgifter inom ett visst tvärspektoriellt område i flera fall också har ansvaret för att samla ihop och analysera statistiken. Inom jämställdhetsområdet och barnrättsområdet är det i stället SCB som sammanställer statistiken. Inom dessa områden och inom det funktionshinderspolitiska området har SCB också en mer strategisk roll i att utveckla statistiken. SCB:s ansvar inom dessa områden kan ses mot bakgrund av att myndigheten har generell kompetens inom statistikproduktion och dessutom står som källa för delar av den statistik som används. Inom andra områden har regeringen lagt detta uppdrag på ansvarig sektorsmyndighet. Argumenten för det senare är att en sektorsmyndighet har den kompetens som krävs för att utveckla och driva på i arbetet med statistiken. Inom jämställdhetsområdet har tidigare ingen myndighet med samlat ansvar för just detta område funnits, men sedan årsskiftet har Jämställdhetsmyndigheten inrättats.

Vem är målgrupp för uppföljningssystemen?

Regeringen är den primära målgruppen för rapporteringen från alla uppföljningssystem. Men regeringen pekar också ut berörda myndigheter, liksom kommuner och landsting som användare av rapporter och information från uppföljningen. Barnrättspolitikerna skiljer sig från övriga områden

genom att regeringen lyft fram kommuner och landsting som de främsta målgrupperna.¹³ Ur ett bredare perspektiv är allmänheten en utpekad målgrupp för uppföljningen inom till exempel jämställdhets-, funktionshinders- och miljöområdena.

Samlade analyser

Inom vissa områden har regeringen begärt en samlad analysrapport med några års mellanrum, som både ska belysa utvecklingen av området över tid, bedöma måluppfyllelsen och peka på möjliga förklaringar till olika utfall. Med en samlad rapportering kan en fördjupad analys ske och kopplingar till övergripande målsättningar eller visioner underlättas. Å andra sidan kräver sådana samlade analyser mycket tid och resurser.

Regeringen har begärt fördjupade analyser av utvecklingen inom exempelvis det folkhälsopolitiska området, miljöområdet, det ungdomspolitiska området och det funktionshinderspolitiska området. I de fall det förekommer, redovisas dessa rapporter med olika grad av frekvens och kontinuitet.

Sammanfattning av Mångkulturellt centrums rapport

Nedan följer en sammanfattning som Forum för levande historia har gjort av Mångkulturellt centrums rapport. Den fullständiga rapporten ligger som bilaga 11. Mångkulturellt centrum ansvarar för innehållet i sin rapport.

Uppdraget

På uppdrag av Forum för levande historia har Mångkulturellt centrum (MKC) genomfört en inventering av undersökningar av attityder gentemot personer som utsätts för rasism och undersökningar av upplevelser av utsatthet för rasism i Sverige. MKC har också identifierat vilka motsvarande undersökningar som gjorts internationellt där svenska förhållanden avseende rasism undersöks. Uppdraget innebar också att identifiera eventuella kunskapsluckor inom för inventeringen centrala områden.

MKC har kompletterat kartläggningen med exempel på studier som lyfter fram strukturella dimensioner av rasism, vilket enligt deras förståelse av begreppet innebär att de fokuserar på skillnader i levnadsvillkor och tillgång till välfärd, till exempel kopplat till arbete, bostad, utbildning och hälsa. De har även undersökt huruvida andra länder har nationella mål för att motverka rasism eller uppföljningssystem relaterat till rasism. Arbetet utfördes under senhösten 2017.

¹³ Prop. 2012/13:1 Budgetpropositionen för 2013.

Metod och urval

MKC:s inventering av återkommande studier som undersökt rasistiska attityder och upplevelser av rasism i Sverige har fokus på undersökningar genomförda de senaste 10 åren, med särskild betoning på de undersökningar som gjorts under de senaste 5 åren.

För att underlätta arbetet utarbetade MKC en bedömningsmall för att identifiera och värdera potentiellt intressanta undersökningar. MKC tematiserade undersökningarna inom områdena: arbete, boende, hatbrott, hälsa, media och kultur, politik och inflytande, rättsväsende och utbildning.

Kartläggningen genomfördes genom intervjuer med rasismforskare och genom internetsökningar. Forskare och andra experter i MKC:s nätverk, som specialiserat sig på frågor om rasism och etnisk diskriminering, tillfrågades angående vilka relevanta undersökningar de kände till. Vid de internetbaserade undersökningarna användes kombinationer av sökord, som "rasism", "etnisk diskriminering", "upplevelser", "undersökningar", "erfarenheter" och "attityd". Dessa sökningar kompletterades och fördjupades med sökord kopplade till de tematiska områden som MKC bestämt sig för att arbeta utifrån, till exempel "skola", "hälsa" och "valdeltagande".

För att undersöka förekomsten av uppföljningssystem gällande rasism i andra länder genomförde MKC intervjuer med tre internationella experter inom området offentligt arbete mot rasism och diskriminering. Den första är Paul Lappalainen, jurist och särskild utredare för den statliga utredningen *Strukturell diskriminering på grund av etnisk eller religiös tillhörighet* som redovisades i betänkandet *Det blågula glashuset – strukturell diskriminering i Sverige* (SOU 2005:56). Den andre är Patrick Simon, forskningschef på det franska Nationella institutet för demografiska studier, som specialiserat sig på etnisk diskriminering, statistik och kategoriseringar. Den tredje som intervjuades är Timo Makkonen, lagstiftningsråd på Justitieministeriet i Finland, och en av Europeiska kommissionen anlitad expert när det gäller utveckling av metoder för att mäta diskriminering. Intervjuerna fokuserade på om respondenterna kände till exempel på länder som utvecklat nationella mål och uppföljningssystem när det gäller rasism, samt vilka rekommendationer de har inför utvecklingen av ett uppföljningssystem i Sverige.

Förståelse av rasism påverkar vad som är eftersträvansvärt att följa upp

MKC diskuterar i sin rapport hur olika förståelser av vad rasism är resulterar i olika ingångar kring vad som bör följas upp. MKC menar att man i regeringens plan *Samlat grepp* beskriver rasism som en form av "fientlighet" och att det utifrån denna förståelse ter sig fördriktigt att fokusera uppföljningen av arbetet mot rasism på attitydundersökningar. Detta menar MKC är förenat med specifika

metodologiska problem: ”Hur kan människors attityder (snarare än exempelvis deras kunskap om vad som anses lämpligt att tycka) mätas? Hur kan frågor om rasistiska attityder ställas utan att reproducera rasistiska uppfattningar? Vems attityder (ska) studeras?”

MKC:s forskarlag ser rasism snarare som en distributionsprincip i förhållande till en politiskt skapad befolkning. Från detta perspektiv är rasism inte främst ett tankeinnehåll utan en kulturellt och institutionellt förankrad och ständigt praktiserad fördelningsprincip av rättigheter och möjligheter i samhället. Rasism är ett jämlikhetsproblem och därmed ett politiskt problem som måste få en politisk lösning. Rasismen naturaliseras, institutionaliseras och internaliseras bortom människors medvetna attityder, och kan därför reproduceras oberoende av aktörernas intentioner. Med en sådan förståelse av rasism blir attityder av mindre intresse för ett uppföljningssystem, menar MKC.

Utifrån MKC:s förståelse av rasism följer att arbetet mot rasism och dess uppföljning borde fokusera på fördelningen av och tillgången till resurser och möjligheter i samhället. Ett uppföljningssystem av rasism skulle med en sådan förståelse av rasism i första hand söka efter systematisk ojämlikhet mellan grupper som tillskrivs olika ras, etnicitet, kultur eller religion. Även detta är förenat med specifika metodologiska problem enligt MKC: Hur tar man fram information om olika rasifierade gruppers livsvillkor utan att reproducera rasistiska kategorier och utan att informationen kan användas rasistiskt? Hur kan den upptäckta ojämlikhetens orsak fastställas? Hur kan kategoriernas föränderlighet över tid identifieras och hanteras i förhållande till undersökningarnas jämförbarhet? Hur kan grupper som är alltför små för att bli synliga i statistiska urval hanteras?¹⁴

MKC:s förslag inför utvecklingen av ett uppföljningssystem är att se över de begrepp som används då begreppen styr problemanalysen och de politiska åtgärderna som skapas för att lösa dem. Är begreppen felaktiga eller problematiska kommer de att leda fel, menar MKC. De påtalar till exempel att rasism inte är en ”fobi”, det vill säga en irrationell rädsla för andra. MKC föreslår därför att man ska tala om antimuslimsk rasism och antisvart rasism snarare än om islamofobi och afrofobi. Rasism är inte heller en form av ”främlingsfientlighet” eftersom svarta, romer, samer, judar och andra svenskar som anses som icke vita inte är ”främlingar”, påtalar MKC.

Förekomst av nationella mål och uppföljningssystem i andra länder

För att undersöka förekomsten av uppföljningssystem gällande rasism i andra länder genomförde MKC som nämnt intervjuer med tre internationella experter. Två av respondenterna känner inte till exempel på nationellt uppsatta mål eller uppföljningssystem kring rasism i andra länder. En av

¹⁴ Forum för levande historia kan konstatera att stöd för flera förståelser av rasism kan finnas i regeringens definition av begreppet i regeringens plan *Samlad grepp*.

respondenterna hänvisar till Kanada och Nederländerna, men MKC har inte hittat några gällande mål eller uppföljningssystem där.

Finland har, enligt Timo Makkonen, under en längre tid arbetat med att utveckla ett nationellt uppföljningssystem kring etnisk diskriminering. Han berättar att det finska inrikesministeriet år 2007 satte igång en arbetsgrupp med syfte att se över produktionen av nationell statistik rörande etnisk diskriminering i Finland, då det blev klart att det fanns stora kunskapsluckor angående hur olika etniska minoriteter hade det i landet. I arbetsgruppen ingick representanter från både staten och civilsamhället. Dessa kom sedan att bilda en bestående grupp som i dag är en del av det finska uppföljningssystemet av arbetet mot diskriminering, som också omfattar arbetet mot rasism.

Finland producerar årligen en rapport om läget kring utsatthet för diskriminering bland olika grupper, baserade på brottsofferundersökningar och andra rikstäckande undersökningar, med särskilt fokus på romer och immigranter. Dessa rapporter analyseras av en arbetsgrupp. Ett intressant inslag i det finska sättet att organisera sitt uppföljningssystem om diskriminering, menar MKC, är att arbetsgruppen har haft möjlighet att initiera öppna utlysningar gällande forskningsinsatser kring de kunskapsluckor rörande diskriminering som de själva identifierat, riktade till högskolor och forskningsinstitutioner. Exempel på sådan forskningsutlysning gällde en undersökning av etnisk diskriminering i arbetslivet. Forskare vid Helsingfors universitet genomförde inom ramarna för utlysningen en större situation testing-undersökning baserad på flera tusen arbetsansökningar.¹⁵

Förekomst av nationella undersökningar kring rasism

MKC uppger att de har hittat 14 återkommande undersökningar med fokus på rasistiska attityder och erfarenheter av rasism. De allra flesta undersökningar av rasistiska attityder och själverfaren utsatthet för rasism som de kunde hitta var studier av engångskaraktär. Några har genomförts vid upprepade tillfällen, men är för närvarande nedlagda.

MKC har även fördjupat sig i undersökningar av mer strukturell karaktär, som de menar skulle kunna användas i ett nationellt uppföljningssystem om rasism i Sverige, efter kompletterande frågor och annan utveckling. Forum för levande historia har gjort en översikt av de undersökningar MKC presenterar, se bilaga 12.

¹⁵ *Situation testing* är en metod för att undersöka diskriminering. Metoden baseras på att flera personer som har identiska profiler utom just den aspekt som ska testas (till exempel hudfärg, namn, kön, sexualitet eller funktionshinder) exempelvis ansöker om en och samma tjänst, lägenhet eller försöker att komma in på ett diskotek. Om skillnader i utfall uppstår, pekar det mot att det är fråga om diskriminering på grund av den normbrytande aspekten. Denna typ av undersökningar används i många länder för att undersöka diskriminering, och kallas ibland *discrimination testing*.

MKC konstaterar med utgångspunkt i sitt empiriska underlag följande:

- Det vanligaste är att undersökningar fördjupar sig i majoritetsbefolkningens attityder till olika minoritetsgrupper, såsom romer eller muslimer, gentemot ”invandrare” eller personer med utländsk bakgrund i största allmänhet.
- Det är färre undersökningar som fördjupar sig i minoritetsgruppernas egna erfarenheter av rasism och diskriminering.
- Det råder brist på återkommande undersökningar som belyser attityder eller erfarenheter av rasism kopplade till media och kulturområdet.

MKC:s förslag för ett framtida nationellt uppföljningssystem

Med utgångspunkt i resultaten från sin inventering lämnar MKC följande förslag:

- Utforma en nationellt återkommande undersökning om befolkningens erfarenheter av rasism. Denna bör ställa frågor om såväl egna erfarenheter som bevitnande av rasistiska situationer som drabbat andra. Undersökningen bör innehålla direkta frågor av typen: “Har du sett/hört någon uttrycka sig rasistiskt?” och “Har du sett eller hört någon diskriminera någon på grund av tillskriven ras, etniskt ursprung eller religion?”.
- Anpassa befintliga undersökningar om befolkningens välfärd och levnadsvillkor för att identifiera systematisk ojämlikhet på grund av tillskriven ras, etnicitet eller religion genom att använda information om födelseregion och föräldrars födelseregion.¹⁶ När sådan ojämlikhet identifierats, behöver kvalitativa undersökningar göras för att få fördjupad kunskap om problemet.
- Ersätt rasistiska påståenden i nuvarande attitydundersökningar med frågor som fokuserar på kunskaper om rasismens verkningar och mänskliga rättigheter. Exempelvis: istället för att fråga respondenterna om de anser att ”judar har oproportionerligt stort inflytande”, fråga om vad de anser kännetecknar en rasistisk konspirationsteori eller ett antisemitiskt påstående (och ge pedagogiska alternativ att välja mellan).

¹⁶ Forum för levande historia kan konstatera att DO i en rapport om statistikens roll i arbetet mot diskriminering har lämnat ett förslag om att ULF kan vara en lämplig metod för följande diskrimineringsgrunder: etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionshinder och sexuell läggning. DO menar att det behövs särlösningar, både för de befolkningsgrupper som är för små i relation till den totala befolkningen och för de befolkningsgrupper som uppvisar oro och bristande förtroende gentemot statsmakterna. En möjlighet, menar DO, skulle därför kunna vara att använda samma frågebatteri som finns i ULF men att samla in det empiriska underlaget med hjälp av forskare som respektive grupp har förtroende för. <http://www.do.se/globalassets/publikationer/rapport-statistikens-roll-arbetet-mot-diskriminering2.pdf>, hämtad 2018-02-12.

Sammanfattning av RFSL:s rapport

Nedan följer en sammanfattning av RFSL:s rapport. Den fullständiga rapporten ligger som bilaga 13. RFSL ansvarar för innehållet i sin rapport.

Uppdraget

I regeringens plan *Samlat grepp* framgår att arbete mot homofobi, bifobi och transfobi är en självklar del av planen. På uppdrag av Forum för levande historia har RFSL genomfört en inventering av nationella undersökningar gällande hbtq-fobi. Arbetet utfördes under senhösten 2017.

RFSL har i sin rapport gjort en samlad översikt över undersökningar och kartläggningar som granskar attityder och upplevelser av hbtq-fobi samt hbtq-gruppens livsvillkor i det samtida svenska samhället. I rapporten har de identifierat rådande kunskapsluckor och områden där de ser behov av återkommande uppföljning där sådan inte finns idag. De har även inventerat huruvida andra länder har nationella mål och uppföljningssystem gällande hbtq-fobi.

Metod och urval

Ramarna för uppdraget har avgränsats till att i huvudsak gälla såväl kvantitativa som kvalitativa undersökningar av större karaktär publicerade under 2012–2017 (med reservation för vissa undantag där undersökningar så långt som tio år bakåt i tiden har inkluderats om RFSL bedömt att de haft särskild vikt i sammanhanget). Fokus har legat på undersökningar som berör attityder och upplevelser av hbtq-fobi samt levnadsvillkor för hbtq-personer i Sverige, utförda av myndigheter, internationella organ och aktörer i civilsamhället.

RFSL har även gjort en internationell utblick över länder med liknande eller högre ställda ambitioner på området, som har nationella mål för hbtq-personers rättigheter. I uppdraget har vidare ingått att också undersöka om det i något land finns ett nationellt uppföljningssystem för hbtq-fobi.

Förståelse av hbtq-fobi påverkar vad som är eftersträvänsvärt att följa upp

RFSL menar att en problematisk aspekt med just ordet ”fobi” i begreppet hbtq-fobi är att det riskerar att cementera en idé där hbtq-personers livsvillkor och förutsättningar i det svenska samhället är avhängigt enskilda (illvilliga) individers ”fobi” gentemot personer som bryter mot hetero- och cis-normer, snarare än ett aktivt maktutövande som är avhängigt ett större samhällssystem. Förtryck mot hbtq-personer borde förstås som ett problem på alla samhällets nivåer och inbegripa inte ”bara” de

ytterst aggressiva formerna av förtryck såsom hatbrott och våld, utan också ”vardagliga” situationer, bemötanden, normativa antaganden, representationer och framställningar som formar hbtq-personers upplevelser och livsvillkor i det svenska samhället. Därför måste hbtq-fobi förstås som någonting strukturellt och genomgripande, grundat i den hetero- och cis-normativitet som råder i samtidens Sverige, menar RFSL.

Förekomst av nationella mål och uppföljningssystem i andra länder

Enligt ILGA Europas Rainbow Europe Map¹⁷ 2017 lever 15 länder i Europa upp till att, utifrån ILGA Europas definition, ha en handlingsplan som omfattar sexuell läggning och 14 länder till att ha en handlingsplan som omfattar könsidentitet. ILGA fastställer att 14 länder har nationella mål för hbtq-personers rättigheter i Europa. Malta, Storbritannien och Norge har nationella handlingsplaner för hbtq-personers rättigheter som av RFSL bedöms ha hög kvalitet, bland annat då de uppvisar höga ambitioner.¹⁸

Nationella mål och uppföljningssystem

RFSL menar att målen i regeringens *En strategi för lika rättigheter och möjligheter oavsett sexuell läggning, könsidentitet eller könsuttryck* (2013) inte är ändamålsenliga. De anser också att strategin saknar instrument för uppföljning och utvärdering. RFSL efterlyser en modell för nationella mål som är utformad liknande de nationella handlingsplaner för hbtq-personers rättigheter som har utarbetats i Malta, Norge och Storbritannien. De lyfter särskilt upp den handlingsplan som utarbetats i Norge där en lång rad konkreta åtgärder definierats tillsammans med ansvarig för åtgärderna. Där fastläggs även ett system för en samordnad uppföljning av handlingsplanen, som bl.a. inbegriper halvtids- och slututvärdering.

Statskontoret föreslår i sin utvärdering av hbt-strategin att regeringen bör överväga att komplettera de övergripande målen med ett begränsat antal mätbara mål som är tidsbegränsade, och som kan användas i resultatstyrningen. Utifrån en reviderad problemanalys och en analys av vilka insatser som är mest effektiva för att nå målen, föreslås vidare att regeringen, strategiska myndigheter och intresseorganisationer gemensamt analyserar och beslutar vilka problemområden och insatser som bör prioriteras inom ramen för strategin. Statskontoret föreslår vidare att alla strategiska myndigheter ges i uppdrag att integrera ett hbtq-perspektiv i den ordinarie verksamheten och att fler myndigheter blir

¹⁷ <https://rainbow-europe.org> hämtad 2018-03-18

¹⁸ I skriften *National action plans as effective tools to promote and protect the human rights of lgbti people* (2016) från Europarådet återfinns en rekommendation med kriterier kring hur en nationell handlingsplan för hbtq-personers rättigheter bör vara utformad.

hbt-strategiska. RFSL menar att Statskontorets rekommendationer är konstruktiva och attraktiva förbättringsförslag i arbetet med att utveckla en eventuell ny svensk hbtq-strategi. RFSL rekommenderar (i likhet med Statskontoret) särskilt att regeringen utser en myndighet med ett samordnande ansvar på hbtq-området.

Förekomst av nationella undersökningar kring hbtq-personers livsvillkor

RFSL konstaterar att det finns ett antal undersökningar med fokus på hbtq-personers livsvillkor som har tagits fram av olika aktörer under de senaste åren. Totalt har 44 undersökningar tagits med i RFSL:s kartläggning. I en övervägande majoritet av dessa (31) befinner sig hbtq-personers egna upplevelser av att leva i ett samhälle präglad av att utgöra en ofta utsatt minoritet i fokus.

Undersökningarna är alltså upplevelseinriktade. Ett färre antal (fem) mäter attityder inom befolkningen till gruppen hbtq-personer och några (sju) utgör kartläggningar av ett område av betydelse för hbtq-personers livsvillkor. Kartläggningarna mäter inte specifikt människors individuella upplevelser eller attityder av hbtq-fobi, utan arbetet för hbtq-personers rättigheter, till exempel genom förekomst av handlingsplaner eller andra typer av dokument eller insatser.

RFSL har sorterat undersökningarna efter områdena: hälsa, arbetsliv, utbildning, hatbrott och våld, diskriminering och bemötande samt fritidsliv. Majoriteten av undersökningarna finns inom områdena diskriminering och bemötande samt hälsa. Ibland inkluderar undersökningar homosexuella, bisexuella och transpersoner, ibland en eller två av dessa ”grupper”. Vissa av undersökningarna riktar specifikt in sig på unga alternativt äldre hbtq-personer.

För en översikt av identifierade undersökningar, se bilaga 12.

Indikatorer som kan ingå i ett uppföljningssystem

RFSL menar att undersökningarna varierar i användbarhet utifrån syftet att identifiera möjliga indikatorer till ett uppföljningssystem av utvecklingen på området hbtq-fobi. RFSL menar att sådana indikatorer bör vara tydliga i sin utformning och återkommande över tid. De bör kunna ge vägledning för beslutsfattare och andra kring utvecklingen för hbtq-personers livsvillkor. Vissa av undersökningarna är mer deskriptiva och explorativa till sin karaktär och ställer relativt öppna frågor till sina respondenter, medan andra (i hög grad de som utförts av myndigheter) är utformade på sätt där de definierade indikatorerna gör det lättare att jämföra resultat över tid.

Ett stort antal av de kartlagda undersökningarna berör områdena hälsa eller diskriminering och bemötande, medan ett mindre antal berör områdena arbetsliv, utbildning och fritidsliv. RFSL menar att det är viktigt att belysa hälsosituationen, bemötandesituationen och utsattheten för diskriminering

gällande hbtq-personer, vilket det finns undersökningar som gör, men det är också viktigt att undersöka situationen för hbtq-personer på de arenor där de dagligen befinner sig: arbetsplatser, skolor och i fritidssysselsättningar. Särskilt inom området arbetsliv menar RFSL att det råder brist på undersökningar. RFSL lämnar rekommendationer inom varje område, både när det gäller vilka undersökningar de betraktar som relevanta i ett uppföljningssystem och områden där de tycker att undersökningar saknas.

RFSL:s förslag på indikatorer för ett framtida nationellt uppföljningssystem

RFSL tycker att indikatorer i ett framtida uppföljningssystem bör innehålla:

- Mått som mäter hälsosituationen för personer med normbrytande sexualitet, könsidentitet, könsuttryck och könsskäraktaristika, det vill säga hbtq-personer och intersexpersoner¹⁹. Exempelvis bör andelen av hbtq-personer som anser sig ha en god hälsa följas.
- Kontinuerlig mätning av attityder inom befolkningen som helhet till personer med normbrytande sexualitet, könsidentitet, könsuttryck och könsskäraktaristika, det vill säga hbtq-personer och intersexpersoner.
- Undersökning av hur tillhandahållare av vård, omsorg och samhällsskydd inbegriper ett hbtq-perspektiv i sitt bemötande och i det innehåll av vård, omsorg och samhällsskydd som tillhandahålls.
- Mätning av förekomst av hatbrott på grund av personers sexuella läggning respektive könsidentitet (finns redan i form av Brottsförebyggande rådets årliga hatbrottsstatistik).
- Undersökning av förekomst och upplevelser av diskriminering inom arbetslivet och andra samhällsområden på grund av sexuell läggning, könsidentitet och könsuttryck.
- Undersökning av förekomst av diskriminering, kränkningar och mobbning i skolan på grund av elevers sexuella läggning, könsidentitet och könsuttryck.

RFSL menar också att det vore lämpligt att, som håller på att ske i Norge, ha med sexuell läggning och könsidentitet som en fråga i varje anonymiserad enkätundersökning som görs av statliga myndigheter, vilket får till följd att eventuella skillnader i svar mellan heterosexuella och homo- och bisexuella och mellan cis-personer och icke cis-personer identifieras.

¹⁹ Definition intersexuell: "Ett antal olika tillstånd och diagnoser samlas under detta begrepp. Kortfattat en person med ett medfött tillstånd i vilket könskromosomerna, könskörtlarna (testiklar eller äggstockar) eller könsorganens utveckling är atypisk. "Inter" betyder "mellan" på latin och "sexus" betyder "kön". Intersexuell betyder således "mellan könen". Det går att vara intersex och man, kvinna eller något annat. Intersex säger inte någonting om en persons sexuella läggning." <https://www.rfsl.se/hbtq-fakta/hbtq/begreppsordlista/> hämtad 2018-03-18

Forum för levande historias observationer baserade på MKC:s och RFSL:s rapporter

Av de totalt 67 identifierade undersökningarna om rasism och hbtq-fobi som MKC och RFSL identifierat är 20 återkommande. Av de totalt 32 undersökningar om rasism och hbtq-fobi som genomförs av statliga myndigheter är 14 i dag återkommande. Två av undersökningarna omnämns i både MKC och RFSL:s inventeringar: Brottsförebyggande rådets *Hatbrottsrapport* och Forum för levande historias *Tid för tolerans* (som för närvarande är vilande).

Av de 23 undersökningarna MKC identifierat är 17 undersökningar återkommande. 13 av de återkommande undersökningarna som MKC bedömer som relevanta för området rasism har gjorts av statliga myndigheter. Flera av de undersökningar som är återkommande behöver enligt MKC vidareutvecklas för att kunna säga något om rasism. Vissa saknar helt frågor om rasism, andra ställer problematiska frågor som behöver förändras för att kunna vara del av ett uppföljningssystem, enligt MKC.

Av de 43 undersökningarna om hbtq-fobi har 15 gjorts av statliga myndigheter. Fem av undersökningarna har gjorts vid flera tillfällen. Av dessa svarar statliga myndigheter för tre. Tio av de 23 undersökningar som MKC presenterar i sin inventering av undersökningar om rasism ställer även frågor om hbtq, men ingår inte i RFSL:s inventering. Inventeringsuppgifterna har genomförts under en relativt kort period och med begränsade resurser. De ger en ögonblicksbild av befintliga undersökningar, men det kan finnas undersökningar som inte har fångats in i inventeringarna.

Observationer av utvecklingsbehov

Det ingår inte i Forum för levande historias uppdrag att lämna förslag, men mot bakgrund av det omfattande inventeringsarbete vi har gjort inom ramarna för uppdragets genomförande vill vi ta tillfället i akt att dela med oss av observationer och reflektioner rörande de utvecklingsbehov som vi genom arbetet har identifierat. I detta avsnitt sammanfattar vi utvecklingsbehov som vi har observerat och presenterar förslag kopplade till dessa.

Vi har disponerat avsnittet utifrån rubrikerna styrning, stöd och uppföljning eftersom vi med utgångspunkt i presenterade underlag och de möten vi deltagit i under det gångna året, ser behov av insatser inom vart och ett av dessa områden för att arbetet mot rasism, liknande former av fientlighet och hatbrott i högre utsträckning ska bli samlat, strategiskt och effektivt.

Styrning

Vem ingår i planen?

En grundläggande fråga i arbetet för ett samlat, strategiskt och effektivt arbete mot rasism, liknande former av fientlighet och hatbrott i Sverige är att aktörerna som ingår i detta arbete är tydligt identifierade. Några av de myndigheter vi har varit i kontakt med som nämns i regeringens plan har inte identifierat sig som myndigheter som är centrala för planen. Dessutom ser vi att myndigheter som avslutat sina tidsbegränsade uppdrag i enstaka fall sett det som att deras roll i genomförandet av planen är avslutad och därmed sannolikt inte kommer prioritera deltagande vid forumträffar. På regeringens webbplats har det inte funnits någon tydlig översikt över vilka myndigheter som ingår i planen. Både referensgruppen och myndigheter vid dialogmöten har vidare pekat på att myndigheter som inte ingår i planen, men som betraktas som strategiska på området, borde inkluderas. Arbetsförmedlingen, Boverket, Försäkringskassan och Socialstyrelsen har pekats ut av referensgruppen. Arbetsförmedlingen, Migrationsverket, Barnombudsmannen, Skolinspektionen/Barn- och elevombudet har nämnts av myndigheterna vid dialogmöten.

Förslag: Att regeringen gör en ny bedömning av om fler myndigheter ska ingå i arbetet. Att regeringen i framtida uppdrag förtydligar vad som förväntas av de myndigheter som ingår i arbetet, till exempel avseende deltagande i forumträffar.

Vad ingår i planen?

Begreppet *liknande former av fientlighet* avser i regeringens plan hbtq-fobi som av regeringen betraktas som en självklar del i regeringens plan *Samlat grepp*. Parallellt med detta finns *En strategi för lika rättigheter och möjligheter oavsett sexuell läggning, könsidentitet eller könsuttryck*. I strategin finns ett fokusområde som heter *Våld, diskriminering och andra kränkningar*, vilket vi ser som logiskt eftersom arbete för lika rättigheter och möjligheter och arbete mot hbtq-fobi är avhängiga varandra. Här uppstår dock en gränsdragningsproblematik som aktualiseras både vad gäller styrning och uppföljning. Ett exempel på styrning är att MUCF:s uppdrag att skapa bättre skolmiljöer för unga hbtq-ungdomar ligger inom regeringens plan *Samlat grepp*, samtidigt som myndigheten är en av de hbt-strategiska myndigheterna i regeringens strategi. I MUCF:s uppdrag ingår hbtq-fobi, men det är inte det enda fokuset för uppdraget. Därmed väcks frågan om vilken plats hbtq-fobi har/ska ha i regeringens plan *Samlat grepp*. Statskontoret har i sin utvärdering av hbt-strategin föreslagit åtgärder för bättre uppföljning av hbtq-arbetet. Om hbtq-fobi ska ingå i det uppföljningssystem som Forum för levande historia har i uppdrag att utveckla finns det en klar risk för dubbelarbete. Vi ser inte att det

självkärlt gynnar arbetet för hbtq-personers rättigheter att dela upp uppföljningen av hbtq-fobi från annan uppföljning av lika rättigheter och möjligheter för hbtq-personer. Vi menar att RFSL:s resonemang kring innebörden av begreppet hbtq-fobi som vi refererar i denna rapport ger stöd till denna slutsats.

Förslag: Att regeringen ser över hur styrningen och uppföljningen av hbtq-frågorna ska se ut i relation till *Samlat grepp*.

Vilket problem ska lösas?

Målet för regeringens plan *Samlat grepp* är: ”ett strategiskt, effektivt och samlat arbete mot rasism, liknande former av fientlighet och hatbrott i Sverige”. Detta mål beskriver hur arbetet inom ramarna för planen ska vara, men inte vad det ska leda till. I Europakommissionen mot rasism och intolerans (ECRI):s senaste rapport om Sverige påtalas att regeringens plan *Samlat grepp* inte innehåller tydliga mål. ECRI rekommenderar att tydliga mål och indikatorer förs in i planen.²⁰ I planen *Samlat grepp* skriver regeringen: ”I dagsläget finns det inte heller ett av riksdagen fastställt mål mot rasism och liknande former av fientlighet. Regeringen kommer därför att överväga behovet av ett särskilt mål för samhällets långsiktiga arbete på området.” Forum för levande historia ser samtidigt att det finns mål som berör området rasism, till exempel för mänskliga rättigheter, politiken mot diskriminering och integration.

Vår observation är att det finns behov av en tydligare av politiken formulerad önskvärd riktning för arbetet mot rasism på nationell nivå. Vår bedömning är att även den regionala och lokala nivån skulle gagnas av detta. Om regeringen bedömer att detta förtydligande lämpligast görs i form av mål ser vi att dessa bör baseras på en gedigen problemanalys. Denna skulle förslagsvis kunna göras i form av en utredning.

Förslag: Regeringen behöver ta ställning till om befintlig styrning är tillräcklig för att tydliggöra de politiska ambitionerna på området eller om nya mål och eventuellt delmål behöver utvecklas. Om bedömningen är att nya mål behöver utvecklas tillsätts en utredning för att ge förslag på mål baserade på en problemanalys.

Från tidsbegränsade till långsiktiga uppdrag

Samtliga myndigheter som redovisat sitt arbete till oss har tidsbegränsade uppdrag inom ramen för regeringens plan *Samlat grepp*. Vi ser i dessa redovisningar relativt lite av exempel på hur arbetet i

²⁰ ECRI:s RAPPORT OM SVERIGE (femte granskningscykeln). Antagen 5 december 2017. Publicerad 27 februari 2018.

realiteten ska implementeras i ordinarie verksamhet. Många av insatserna är eller har varit resurskrävande, vilket minskar sannolikheten för fortlevnad av arbetet när de tidsbegränsade uppdragen avslutats och medlen upphört.

Då regeringen till en myndighet återkommande har gett tidsbegränsade uppdrag inom samma område, så kan det ha resulterat i att en kunskapsbas byggts upp succesivt. MUCF:s uppdrag tycks vara ett sådant exempel. Man kan se den här typen av insatser som pärlbandsprojekt. De bedrivs i projektform utifrån tidsbegränsade uppdrag men när flera korta uppdrag följer på varandra finns möjlighet att över tid bygga kompetens. Svårigheter kring långsiktig planering kvarstår dock. Ett exempel på hur korta uppdrag kan försvåra långsiktig planering är Medierådets uppdrag No Hate Speech där uppdraget kom 2013, förlängdes 2014, förlängdes igen 2015 och återigen 2017. Denna gång till 2020.

Vi ser att flera av myndigheterna (Skolverket, Forum för levande historia och MUCF) beskriver hur de långt ifrån når hela den utpekade eller relevanta målgruppen och att det finns ett fortsatt behov av fortbildningsinsatser. Det tar lång tid att ta fram utbildningar och rigga en organisation för spridning och genomförande av dem. Behovet kan troligtvis inte mättas genom temporära satsningar. Här ser vi en problematik med temporära lösningar på långvariga eller rent av permanenta problem. Tillfälliga, kortsiktiga uppdrag kan sannolikt vara bra för att stimulera innovationer eller utveckling av nya arbetssätt, men då dessa uppvisar goda resultat så bör regeringen överväga att göra uppdragen permanenta om behoven väntas kvarstå.

En betydande del av arbetet tycks genomföras av konsulter eller projektanställd personal, sannolikt som en följd av att uppdragen är tidsbegränsade. Vi frågar oss vad det betyder för långsiktighet i arbetet och för myndigheternas långsiktiga kompetensförsörjning. I kortsiktiga uppdrag finns vidare en risk att kunskap från utvärderingar och erfarenheter inte hinner komma till nytta.

För närvarande är även uppdraget att samordna och följa upp planen *Samlat grepp* ett tidsbegränsat uppdrag. Regeringen skriver i planen att det på sikt kan bli aktuellt att uppgiften att samordna och följa upp arbetet inom området blir permanent för en myndighet.

Förslag: Uppdraget att samordna och följa upp arbetet mot rasism, liknande former av fientlighet och hatbrott permanentas.

Vi ser att det vore eftersträvänsvärt att gå från mer av särskilda tidsbegränsade uppdrag till mer av långsiktiga uppdrag inom områden där behovet bedöms vara stort en längre tid, till exempel vad gäller utbildningsinsatser.

Intensifiering av arbete mot rasism och hbt-fobi i myndigheters bemötande

Det framkommer i både MKC:s och RFSL:s inventeringar (samt i MUCF:s redovisning till Forum för levande historia) att det finns undersökningar som visar ett lågt förtroende för det offentliga hos vissa utsatta grupper. Forum för levande historia har inte någon överblick över det arbete som bedrivs för att kvalitetssäkra bemötande och därmed stärka förtroende ur ett antirasistiskt- eller hbtq-perspektiv i myndigheter, men känner till att visst sådant arbete bedrivs. Till exempel har Socialstyrelsen i uppdrag att genomföra en utbildningsinsats riktad till socialtjänsten om bemötande och inkluderande arbetssätt med särskilt fokus på romer. Vid referensgrupp och sakråd har det uttryckts att myndigheter behöver granska de egna verksamheterna utifrån ett antirasistiskt perspektiv.

Förslag: Att regeringen överväger om arbetet med att kvalitetssäkra bemötande ytterligare behöver intensifieras ur antirasistiskt- och hbtq-perspektiv vid statliga myndigheter och i sådana fall ger myndigheterna sådana uppdrag.

Utbildningsinsatser

Flera av myndigheterna som redovisar sitt arbete till oss, har fokus på utbildningsinsatser.

Forum för levande historia har träffat Uppsala Universitet (som utbildar myndigheter i mänskliga rättigheter) och är eniga med dem kring problematiken med att vi har uppdrag att genomföra utbildningsinsatser, men att mottagarna saknar tydliga uppdrag som ökar viljan och det upplevda behovet av att ta emot dem. Utmaningen blir då att nå de som har störst behov, en svårighet som både MUCF, Skolverket och Forum för levande historia påtalar i sina redovisningar.

Kompetensutvecklingen riskerar att bygga på att utbildningsgivarna plockar lågt hängande frukter och blir därmed inte strategisk i relation till faktiska behov. Genom att ge uppdrag till myndigheter att intensifiera sitt arbete med bemötande, skulle den upplevda nyttan och därmed mottagarviljan för myndigheterna sannolikt öka.

Statskontoret erbjuder utbildningar i den statliga värdegrunden, Uppsala universitet erbjuder utbildningar i mänskliga rättigheter till statsanställda och Forum för levande historia erbjuder fortbildning om rasism till statsanställda. MUCF erbjuder utbildning om hbtq till skolpersonal på kommunal nivå och Forum för levande historia/Skolverket erbjuder fortbildning om rasism till personal i skolan. Vi ser ett behov av samordning av utbildningsinsatser gentemot gemensamma målgrupper. Vad målgrupperna får ta del av riskerar att bli slumpartat och bero på vilken

utbildningsaktör som mottagaren kommer i kontakt med. Mottagarna behöver vidare stöd i att hantera flera samtidiga horisontella perspektiv.

En viktig aspekt kring utbildningar generellt är vad man vill att de ska resultera i. Att nå ut brett kanske inte har något mervärde om det inte leder till en beteendeförändring hos målgruppen. För att skapa beteendeförändring ser Forum för levande historia ett stort behov av verksamhetsanpassade utbildningar, vilket är tidskrävande men helt centralt för att målgruppen ska kunna ta med sig nya kunskaper in i sin egen kontext och omsätta dem till praktisk handling.

Forum för levande historia har i uppdrag att erbjuda fortbildning om rasism till statsanställda och kommuner. I denna ska, enligt uppdraget, homo- och transfobi ingå. Rasism är dock utbildningens huvudfokus varför innehållet om hbtq-frågor i utbildningen är mycket sparsmakat. MUCF erbjuder utbildning om hbtq-frågor till skolor. Det finns i dagsläget inte någon myndighet med ansvar att erbjuda utbildning i hbtq-kompetens till staten.

Satsning på arbete mot rasism och hbtq-fobi i kommuner

DO:s kartläggning ger intryck av att det behövs en ambitionshöjning vad gäller kommunernas arbete mot rasism. DO påtalar att kommunerna sällan tittar på den egna organisationens roll i arbetet, även om det kan finnas behov av att göra det.

Förslag: Regeringen föreslår en överenskommelse med SKL om satsning på kommuner, landsting och regioner som får ekonomiskt stöd för att kvalitetssäkra sina styrprocesser och verksamheter ur ett antirasistiskt och hbtq-perspektiv.

Stöd

Perspektivträngsel

Forum för levande historia konstaterar att det offentliga har att hantera många samtidiga perspektiv i sina verksamheter. När samordning och stöd ges för arbete med införlivande av olika horisontella perspektiv (till exempel jämställdhet, hbtq och antirasism) av olika aktörer och utan samordning mellan stöd/samordningsfunktionerna, riskerar det att förstärka perspektivträngseln. Flera av myndigheterna har vid dialogmöten tryckt på behovet av ett intersektionellt perspektiv för att myndigheterna ska få ihop sitt arbete mot olika ojämlikheter och motverka att olika perspektiv ställs emot varandra, men också för att utrymmet i vissa myndigheter uppges vara begränsat att arbeta separat med enskilda maktordningar. Vår bedömning är att det behövs stöd på nationell, men även lokal och regional nivå för att hantera flera horisontella perspektiv samtidigt. Perspektivträngseln

påverkar också arbetet med uppföljning. Det finns en risk att samma myndigheter får svara på liknande frågor med något olika vinkel till olika aktörer med uppföljningsansvar. Det är eftersträvänsvärt att även uppföljning samordnas för att undvika dubbelarbete.

Insamling av lärande exempel

Några av myndigheterna har vid dialogmöten uttryckt att det vore bra om goda exempel från offentliga organisationer som jobbat med frågorna fanns tillgängliga. På SKL:s nätverk för kommuner mot rasism och diskriminering uttrycktes liknande synpunkter. Redan i Regeringens skrivelse 2000/2001:59: En nationell handlingsplan mot rasism, främlingsfientlighet, homofobi och diskriminering pekades liknande behov ut. Där konstaterades att det saknades systematiska sätt att samla in och sprida kunskaper och erfarenheter av projekt och åtgärder som varit framgångsrika inom olika samhällsområden.²¹

Vår bild är att arbete mot rasism och hbtq-fobi i offentlig verksamhet ofta bedrivs i form av tidsbegränsade uppdrag. Samtidigt är det inskrivet i Regeringsformen att offentliga organisationer ska verka för jämlikhet²² och det finns myndigheter som har inskrivet i sina uppdrag att de ska integrera ett mångfalds- eller mänskliga rättigheter-perspektiv. I vilken utsträckning dessa skrivningar innebär att myndigheterna faktiskt arbetar systematiskt mot rasism eller hbtq-fobi är svårt att bedöma eftersom någon samlad bild inte finns tillgänglig. Sannolikt finns det dock mycket lärdomar att inhämta från såväl myndigheter med tidsbegränsade uppdrag som myndigheter med permanenta.

Vår bedömning är att det finns ett behov av praktiska exempel som beskriver hur arbete mot rasism och hbtq-fobi utförts i offentliga organisationer och vad det resulterat i. Det finns inte minst behov av att samla exempel på hur offentliga organisationer lyckats arbeta effektivt med flera samtida horisontella perspektiv. Dessa kan till exempel användas som inspiration för förtroendevalda och personal med ansvar för jämlikhetsfrågor så de kan dra lärdomar från andra verksamheter. Exempelen kan även användas pedagogiskt i utbildningssammanhang. Att samla in och sprida lärande exempel kan vara ett sätt att låta fler ta del av den kunskap som utvecklas hos offentliga aktörer.

Förslag: En myndighet får i uppdrag att samla in och sprida lärdomar från det arbete mot rasism och hbtq-fobi som bedrivs på myndigheter. Detta skulle till exempel kunna göras utifrån ovan nämnda satsning på att kvalitetssäkra bemötande, men också utifrån det arbete som idag bedrivs utifrån

²¹ Regeringens skrivelse 2000/2000:59: En nationell handlingsplan mot rasism, främlingsfientlighet, homofobi och diskriminering, sid. 7.

²² https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/kungorelse-1974152-om-beslutad-ny-regeringsform_sfs-1974-152, hämtad 2018-03-13

befintliga skrivningar i instruktioner om att mångfalds- eller mänskliga rättigheter-perspektiv ska integreras i myndigheters verksamhet.

I ovan föreslagna överenskommelse mellan regeringen och SKL bör ingå att samla lärande exempel från arbetet som bedrivs av regionala och lokala offentliga aktörer.

Uppbyggnad av en nationell kunskapsportal

Det produceras idag en hel del material (filmer, poddar, handledningar med mera) på områdena rasism och hbtq-fobi. Att materialen inte samlas bidrar sannolikt till att risken för dubbelarbete ökar och att intresserade inte hittar till redan framtagna material.

På jämställdhetsområdet finns Jämställ.nu som är en nationell resurs som presenterar:

- Fakta om jämställdhet. Till exempel historisk tillbakablick, introduktion till teorier, begreppsdefinitioner.
- De senaste nyheterna om jämställdhet och tips om konferenser, seminarier, lediga tjänster med jämställdhetsprofil.
- Lärande exempel, verktyg och utbildningsmaterial för jämställdhetsarbete.

Portalen är en samverkanssatsning mellan Jämställdhetsmyndigheten, Nationella sekretariatet för genusforskning, länsstyrelserna, Svenska ESF-rådet, Sveriges Kommuner och Landsting samt Vinnova. Samtliga aktörer har fått bidra med innehåll till sidan. Portalen finansieras av regeringen. Forum för levande historia bedömer att det finns ett behov av att samla motsvarande kunskap om arbete mot rasism/hbtq-fobi för offentliga verksamheter. Som ovan nämnt stod det redan i regeringens skrivelse 2000/2001:59: En nationell handlingsplan mot rasism, främlingsfientlighet, homofobi och diskriminering att det saknades systematiska sätt att samla in och sprida kunskaper och erfarenheter av projekt och åtgärder som varit framgångsrika inom olika samhällsområden.²³ Därför fick dåvarande Integrationsverket i uppdrag att bygga upp en nationell kunskapsbank om ”arbetet mot rasism, främlingsfientlighet och etnisk diskriminering”. Kunskapsbanken skulle innehålla information om olika metoder för och erfarenheter av arbete mot rasism.²⁴ Kunskapsbankens webbplats

²³ Regeringens skrivelse 2000/2000:59: En nationell handlingsplan mot rasism, främlingsfientlighet, homofobi och diskriminering, sid. 7.

²⁴ Regeringens skrivelse 2000/2000:59: En nationell handlingsplan mot rasism, främlingsfientlighet, homofobi och diskriminering, sid. 51.

offentliggjordes 2002 och togs 2004 över av Centrum mot rasism.²⁵ Forum för levande historia har inte kunnat hitta denna kunskapsbank och Centrum mot rasism tycks vara vilande.²⁶

Förslag: En myndighet får i uppdrag att, i samverkan med andra relevanta myndigheter, bygga upp och förvalta en ny nationell kunskapsportal eller att vidareutveckla en lämplig befintlig för att samla kunskap om arbete mot rasism och hbtq-fobi i offentliga organisationer.

Upprättande av processtöd

Intrycket Forum för levande historia har fått är att det kan vara ett ensamt arbete att ansvara för samordning av arbetet mot rasism eller hbtq-fobi vid en myndighet eller kommun. Det är inte säkert man har några kollegor som är sakkunniga inom det egna fältet. DO:s undersökning visar att det i många kommuner inte finns någon person med särskilt ansvar för arbetet mot rasism.

Det kan finnas behov av ett externt bollplank. Genom satsningen Jämställdhetsintegrering i Myndigheter erbjöd Nationella sekretariatet för genusforskning myndigheter som ingick i satsningen processtöd/helpdesk som leddes av sakkunniga inom jämställdhetsintegrering. Inom ramarna för satsningen Hållbar jämställdhet erbjöd SKL ett motsvarande stöd till den lokala och regionala nivån.

Motsvarande funktioner med fokus på rasism eller hbtq-fobi skulle behöva utvecklas succesivt eftersom det i jämförelse med jämställdhetsarbete råder brist på kända och i Sverige beprövade metoder för arbetet mot rasism/hbtq-fobi i offentliga verksamheter. Insamling av befintliga metoder och arbete med metodutveckling skulle därför behöva vara en viktig initial verksamhet för processtödet.

Förslag: En myndighet får i uppdrag att succesivt utveckla ett processtöd för myndigheter för arbete mot rasism och hbtq-fobi.

I den föreslagna överenskommelsen mellan regeringen och SKL bör ingå att succesivt utveckla ett processtöd för kommuner, landsting och regioner för arbete mot rasism och hbtq-fobi.

Behovet av processtöd och hur stöden lämpligast utformas är helt beroende av vilken typ av uppdrag regeringen beslutar om.

²⁵ http://integrationsrapporter.mkcentrum.se/wp-admin/wp-content/uploads/NYIntegpolitresulHELA.indd_.pdf, sid 197 hämtad 2018-03-28

²⁶ https://sv.wikipedia.org/wiki/Centrum_mot_rasism hämtad 2018-03-28

Uppföljning

Om uppföljning i *Samlat grepp*

I regeringens plan *Samlat grepp* står att det ”med planen utformas en struktur för samordning och uppföljning som lägger grunden för ett långsiktigt strategiskt arbete (...) Arbetets utveckling i förhållande till målet ska följas upp och analyseras regelbundet. Återkommande jämförbara beskrivningar av situationen inom området ska komplettera uppföljningen och ge en indikation på om insatserna är tillräckliga och adekvata. Att kontinuerligt följa utvecklingen och identifiera såväl brister som förbättringar bidrar till att driva på utvecklingen”.

I den nationella planen uttrycks att det saknas ett uppföljningssystem och en samlad rapportering av de olika insatserna. Regeringen anser att en central insats för att uppnå regeringens mål är att utforma en uppföljningsstruktur. Det finns behov av årlig uppföljning som tydliggör utvecklingen på området för både regeringen och riksdagen och som kan utgöra beslutsunderlag för framtida åtgärder.

Uppföljningen ska peka på såväl brister som förbättringar. Då det i dagsläget inte finns något av riksdagen fastställt mål för arbetet mot rasism och liknande former av fientlighet, kommer regeringen som nämnt överväga behovet av ett särskilt mål för samhällets långsiktiga arbete på området.

Alla aktörer som deltar i arbetet behöver bra kunskapsunderlag för att kunna fatta beslut om rätt insatser. Övergripande uppgifter om levnadsförhållanden utgör enligt regeringen ett viktigt och nödvändigt underlag för att utforma och följa upp regeringens politik. I planen uttrycks samtidigt att Sverige har en restriktiv syn på statistik och datainsamling, bland annat i förhållande till de nationella minoriteterna.

Forum för levande historias uppdrag

Den del i uppdraget som avser uppföljning innebär att successivt utveckla ett uppföljningssystem som omfattar regelbunden redovisning baserad på det underlag Forum för levande historia får från ett antal utpekade myndigheter samt myndighetens egen verksamhet och ytterligare information till exempel från attityd- och upplevelseundersökningar. Forum för levande historia ska redovisa uppdraget årligen senast den 15 april året efter respektive verksamhetsår till Regeringskansliet (Kulturdepartementet) med en särskild rapport om utvecklingen på området.

Syftet med ett uppföljningssystem

De nationella uppföljningssystem som Forum för levande historia har identifierat ser ganska olika ut. Ett uppföljningssystem skulle kunna baseras på kvalitativa eller kvantitativa indikatorer, det skulle

kunna baseras på data framtagen av myndigheter eller civilsamhälle. Det kan fokusera på samhällets insatser på området eller utfall i levnadsvillkor för invånare. Gemensamt för de uppföljningssystem som Forum för levande historia har identifierat är att samtliga följer utveckling i relation till uppsatta mål.

Myndigheters redovisningar av sitt arbete i Forum för levande historias mall, enkät och inventering av skrivningar i styrdokument skulle kunna vara möjliga komponenter i ett uppföljningssystem. De inventeringar av undersökningar på området som genomförts på uppdrag av Forum för levande historia visar att det finns ett antal undersökningar som skulle kunna ingå i ett uppföljningssystem. Några av dessa görs av myndigheter och är därmed lättare att anpassa utformningen av om till exempel kompletterande frågor behöver ställas. De blir också enklare att göra återkommande. För att kunna göra ett urval, fatta beslut om att göra undersökningar av engångskaraktär återkommande, eller bedöma vilka ytterligare undersökningar som behöver göras, behövs förtydligande av regeringen kring vad som ska följas upp, till exempel genom beslut om mål. Beroende på vilken förståelse man har av rasism och hbtq-fobi, till exempel som strukturell eller individuell, kan olika saker betraktas som relevanta att följa upp. Regeringen överväger som nämnt att fatta beslut om nationella mål på området. I många av de sammanhang där Forum för levande historia har deltagit har myndigheter, kommuner och organisationer i det civila samhället uttryckt behov av nationella mål.

I det fortsatta arbetet med utvecklingen av ett uppföljningssystem för rasism, liknande former av fientlighet och hatbrott föreligger, beroende på vad regeringen avser ska följas upp i uppföljningssystemet, en rad potentiella avgränsningsbehov gentemot integrationspolitiken²⁷, diskrimineringspolitiken²⁸, MR-politiken²⁹, segregationspolitiken³⁰, regeringens strategi för lika rättigheter och möjligheter oavsett sexuell läggning, könsidentitet eller könsuttryck³¹ och den nationella minoritetspolitiken³². Förtydligad styrning kan bidra vid sådana avgränsningar.

²⁷ Mål för integrationspolitiken: <http://www.regeringen.se/regeringens-politik/nyanlandas-etablering/mal-for-nyanlandas-etablering/> hämtad 2018-03-18 och Förordning 1986:856 om de statliga myndigheternas ansvar för genomförandet av integrationspolitiken: https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/forordning-1986856-om-de-statliga_sfs-1986-856 hämtad 2018-03-18

²⁸ Mål mot diskriminering och rasism: <http://www.regeringen.se/regeringens-politik/demokrati-och-manskliga-rattigheter/mal-for-demokrati-och-manskliga-rattigheter/> hämtad 2018-03-18

²⁹ Mål för mänskliga rättigheter: <http://www.regeringen.se/regeringens-politik/demokrati-och-manskliga-rattigheter/mal-for-demokrati-och-manskliga-rattigheter/> hämtad 2018-03-18 och FN:s konvention om avskaffande av rasdiskriminering (CERD).

³⁰ Delegationen mot segregation ska utveckla ett uppföljningssystem som skapar långsiktig och regelbundet återkommande tvärssektoriell uppföljning av segregationen i Sverige samt av regeringens reformprogram för minskad segregation 2017–2025: <https://www.esv.se/statsliggaren/regleringsbrev/?RBID=18936> hämtad 2018-03-18

³¹ En strategi för lika rättigheter och möjligheter oavsett sexuell läggning, könsidentitet eller könsuttryck: <http://www.regeringen.se/informationsmaterial/2014/01/en-strategi-for-lika-rattigheter-och-mojligheter-oavsett-sexuell-laggning-konsidentitet-eller-konsuttryck/> 2018-03-18

³² Mål för politiken avseende nationella minoriteter: <http://www.regeringen.se/regeringens-politik/demokrati-och-manskliga-rattigheter/mal-for-demokrati-och-manskliga-rattigheter/> hämtad 2018-03-18

Som tidigare nämnt rekommenderar ECRI att tydliga indikatorer och mål förs in i regeringens plan *Samlat grepp*. ECRI menar att detta skulle kunna effektivisera utvärdering av planen.³³

Förslag: Beslut om nationella mål fattas och föregår vidare utveckling av ett uppföljningssystem. Alternativt att regeringen preciserar vilket befintligt mål eller annan motsvarande styrning som ska följas upp.

Följeforskning av arbetet

Forum för levande historia bedömer att behovet av att utveckla ny kunskap för myndigheter och kommuner vad gäller arbete mot rasism och hbtq-fobi är stort. Ett sätt att möta behovet är genom att följeforskning bedrivs på det arbete som regeringen fattar beslut om. En del av satsningen Hållbar jämställdhet³⁴ genom vilken lokala och regionala aktörer arbetade med jämställdhetsintegrering, var följeforskning. Följeforskarna hade då en interaktiv ansats, det vill säga en ambition att lära tillsammans med de lokala och regionala aktörerna. Ambitionen var att forskningen skulle fungera som utvecklingsstöd till berörda och utformas i samråd med dessa. Interaktiviteten bestod inte bara av en gemensam analys av insamlat material, utan även att gemensamt ta fram frågeställningar och göra metodval.³⁵ På samma sätt som följeforskning varit ett verktyg för att utveckla arbetet med jämställdhetsintegrering skulle det sannolikt kunna vara det i arbetet mot rasism och hbtq-fobi.

Förslag: Den föreslagna satsningen på att kvalitetssäkra bemötande med fokus på rasism och hbtq i statliga myndigheter utvärderas genom följeforskning.

Det arbete lokala och regionala aktörer bedriver utifrån den föreslagna överenskommelsen mellan regeringen och SKL utvärderas genom följeforskning.

Stöd vid planering och utvärdering av rättighetsarbete

Flera myndigheter har till Forum för levande historia påtalat att de upplever svårigheter med att utvärdera resultat och effekter av sitt arbete mot rasism/hbtq-fobi. Det framgår i DO:s rapport att detta även gäller kommuner. För att kunna stärka arbetet med utvärdering behöver sannolikt också arbetet med att planera arbetet genomföras mer strukturerat. Om en myndighet i ett inledande skede av ett utvecklingsarbete inte har formulerat vilket problem utvecklingsarbetet ska lösa och satt utvärderingsbara mål för det, så kan arbetet bli svårt att utvärdera. När Forum för levande historia i redovisningar tagit del av flera av myndigheternas mål har vi sett utvecklingspotential. Det är svårt för

³³ ECRI:s RAPPORT OM SVERIGE (femte granskningscykeln). Antagen 5 december 2017. Publicerad 27 februari 2018. <https://www.coe.int/t/dghl/monitoring/ecri/country-by-country/sweden/SWE-CbC-V-2018-003-SWE.pdf> hämtad 2018-04-04

³⁴ <https://webbutik.skl.se/sv/artiklar/program-for-hallbar-jamstallldhet-resultatrapport-2011-2013.html> hämtad 2018-03-18

³⁵ http://www.apel-fou.se/wp-content/uploads/2014/05/slutrappport_hj_jan-11.pdf hämtad 2018-02-08

Forum för levande historia att bedöma måluppfyllelse utifrån flera av de redovisningar vi fått in. Det finns dessutom särskilda metodologiska utmaningar med att mäta utfall av arbete mot rasism/hbtq-fobi eftersom möjligheterna till insamling av statistik är begränsade. Därför behöver metoder samlas och utvecklas för planering och utvärdering av arbete mot rasism och hbtq-fobi i offentliga verksamheter.

Förslag: En myndighet med kunskap om myndigheters planering och uppföljning får i uppdrag att i samverkan med myndighet/er med kompetens inom rasism/hbtq-fobi utveckla stöd för planering och uppföljning av arbete mot rasism och hbtq-fobi. Arbetet bör genomföras i nära dialog med myndigheter som har uppdrag att arbeta mot rasism/hbtq-fobi.

Bilagor

1. Regeringsuppdrag med bilaga (sist i detta dokument)
2. Projektplan (lämnas på begäran)
3. Dokumentation från referensgruppträff 1 (lämnas på begäran)
4. Protokoll med referensgruppens synpunkter på redovisningen (sist i detta dokument)
5. Frågeguide till dialogmöten (lämnas på begäran)
6. Mall för myndigheters redovisningar (lämnas på begäran)
7. Enkät 1 (lämnas på begäran)
8. Enkät 2 (lämnas på begäran)
9. Myndigheternas redovisningar
 - a. Länsstyrelsen i Dalarnas län
<http://www.levandehistoria.se/myndigheternas-uppdrag-och-redovisningar/lansstyrelsen-i-dalarnas-lan>
 - b. Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor
<http://www.levandehistoria.se/myndigheternas-uppdrag-och-redovisningar/mucf>
 - c. Statens medieråd
<http://www.levandehistoria.se/myndigheternas-uppdrag-och-redovisningar/statens-medierad>
 - d. Diskrimineringsombudsmannen
<http://www.levandehistoria.se/myndigheternas-uppdrag-och-redovisningar/diskrimineringsombudsmannen>
 - e. Skolverket
<http://www.levandehistoria.se/myndigheternas-uppdrag-och-redovisningar/skolverket>
 - f. Forum för levande historia
<http://www.levandehistoria.se/myndigheternas-uppdrag-och-redovisningar/forum-levande-historia>
 - g. Vetenskapsrådet
<http://www.levandehistoria.se/myndigheternas-uppdrag-och-redovisningar/vetenskapsradet>
10. Inventering av skrivningar om rasism och andra former av hat och diskriminering i myndigheters styrdokument. Medida. 2018. (lämnas på begäran)
11. Kartläggning av återkommande undersökningar av rasism i Sverige. Mångkulturellt centrum. 2017.
<http://www.levandehistoria.se/om-oss/hur-arbetar-vi/uppdrag-att-forebygga-och-motverka-rasism/nationell-plan-mot-rasism>
12. Översikt av MKC:s och RFSL:s inventeringar (sist i detta dokument)
13. Kartläggning av nationella undersökningar gällande homofobi, bifobi och transfobi, samt identifiering av andra länders nationella mål och uppföljningssystem för hbtq-personers rättigheter. RFSL. 2017.
<http://www.levandehistoria.se/om-oss/hur-arbetar-vi/uppdrag-att-forebygga-och-motverka-rasism/nationell-plan-mot-rasism>

Referenslista

Begreppsordlista, RFSL, <https://www.rfsl.se/hbtq-fakta/hbtq/begreppsordlista/> hämtad 2018-03-18

ECRI:s RAPPORT OM SVERIGE (femte granskningscykeln). Antagen 5 december 2017. Publicerad 27 februari 2018. <https://www.coe.int/t/dghl/monitoring/ecri/country-by-country/sweden/SWE-CbC-V-2018-003-SWE.pdf> hämtad 2018-04-04

En nationell handlingsplan mot rasism, främlingsfientlighet, homofobi och diskriminering, Regeringens skrivelse 2000/2001:59

En strategi för lika rättigheter och möjligheter oavsett sexuell läggning, könsidentitet eller könsuttryck, <http://www.regeringen.se/informationmaterial/2014/01/en-strategi-for-lika-rattigheter-och-mojligheter-oavsett-sexuell-laggning-konsidentitet-eller-konsuttryck/> hämtad 2018-03-18

FN:s konvention om avskaffande av rasdiskriminering (CERD)

Förordning 1986:856 om de statliga myndigheternas ansvar för genomförandet av integrationspolitiken, <https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/forordning-1986856-om-de-statliga-sfs-1986-856> hämtad 2018-03-18

Integrationspolitikens resultat – på väg mot ett samlat system för uppföljning och analys vid 16 statliga myndigheter, 2007:05, Integrationsverket, http://integrationsrapporter.mkcentrum.se/wp-admin/wp-content/uploads/NYIntegpolitresulHELA.indd_.pdf hämtad 2017-03-28

Kungörelse (1974:152) om beslutad ny regeringsform, Svensk författningssamling 1974:152, <https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/kungorelse-1974152-om-beslutad-ny-regeringsform-sfs-1974-152> hämtad 2018-03-13

Myndigheter och bolag med statligt ägande, <http://www.regeringen.se/sa-styrs-sverige/myndigheter-och-bolag-med-statligt-agande/> hämtad 2018-04-05

Myndigheternas uppdrag och redovisningar, <http://www.levandehistoria.se/om-oss/hur-arbetar-vi/uppdrag-att-forebygga-och-motverka-rasism/myndigheternas-uppdrag-och-redovisningar> hämtad 2018-03-20

Mål för demokrati och mänskliga rättigheter, diskriminering och rasism samt nationella minoriteter <http://www.regeringen.se/regeringens-politik/demokrati-och-manskliga-rattigheter/mal-for-demokrati-och-manskliga-rattigheter/> hämtad 2018-03-18

Mål för integrationspolitiken, <http://www.regeringen.se/regeringens-politik/nyanlandas-etablering/mal-for-nyanlandas-etablering/> hämtad 2018-03-18

National action plans as effective tools to promote and protect the human rights of lgbt people, Europarådet, 2016

Program för hållbar jämställdhet - resultatrapport 2011–2013, Sveriges kommuner och landsting, <https://webbutik.skl.se/sv/artiklar/program-for-hallbar-jamstalldhet-resultatrapport-2011-2013.html> hämtad 2018-03-18

Prop. 2012/13:1, Budgetpropositionen för 2013

Rainbow Europe, <https://rainbow-europe.org> hämtad 2018-03-18

Regleringsbrev för budgetåret 2018 avseende Delegationen mot segregation, <https://www.esv.se/statsliggaren/regleringsbrev/?RBID=18936> hämtad 2018-03-18

Slutrapport Program för hållbar jämställdhet, Apel forskning och utveckling, 2010, http://www.apel-fou.se/wp-content/uploads/2014/05/slutrapport_hj_jan-11.pdf hämtad 2018-02-08

Statistikens roll i arbetet mot diskriminering, Diskrimineringsombudsmannen, 2012, <http://www.do.se/om-diskriminering/publikationer/statistikens-roll-arbetet-mot-diskriminering> hämtad 2018-02-12

Vilken mångfald? Kulturinstitutioners tolkningar av mångfaldsuppdraget, Myndigheten för kulturanalys, rapport 2017:3

Wikipedia, Artikel om Centrum mot rasism, https://sv.wikipedia.org/wiki/Centrum_mot_rasism hämtad 2018-03-28

2016-11-24
Ku2016/02633/DISK

Kulturdepartementet

Forum för levande historia
Box 2123
103 13 Stockholm

**Uppdrag till Forum för levande historia att samordna och följa
upp den nationella planen mot rasism, liknande former av
fientlighet och hatbrott samt ändringar av uppdrag
1 bilaga**

Regeringens beslut

Regeringen ger Forum för levande historia i uppdrag att samordna och följa upp arbetet inom ramen för den nationella planen mot rasism, liknande former av fientlighet och hatbrott under perioden 2016–2019 (Ku2016/02629/DISK). Den del i uppdraget som avser samordning innebär att regelbundet genomföra erfarenhets-, kunskaps- och informationsutbyten främst mellan myndigheter som arbetar med dessa frågor. Den del i uppdraget som avser uppföljning innebär att successivt utveckla ett uppföljningssystem som omfattar regelbunden redovisning baserad på det underlag Forum för levande historia får från nedan angivna myndigheter samt myndighetens egen verksamhet och ytterligare information t.ex. från attityd- och upplevelseundersökningar.

Forum för levande historia ska redovisa uppdraget årligen senast den 15 april året efter respektive verksamhetsår till Regeringskansliet (Kulturdepartementet) med en särskild rapport om utvecklingen på området. Länsstyrelsen i Dalarnas län, Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor, Statens kulturråd och Statens medieråd, som har uppdrag inom ramen för den nationella planen eller genomför insatser på området, ska redovisa sina uppdrag till Forum för levande historia (med kopia till Regeringskansliet) i enlighet med *bilagan* till detta regeringsbeslut.

Med ändring av regeringsbesluten den 10 april 2014 (A2014/01587/DISK), den 26 juni 2014 (A2014/02479/DISK), den 28 maj 2015 (Ku2015/01668/DISK) och den 25 juni 2015 (Ku2015/01869/D) beslutar

regeringen att Diskrimineringsombudsmannen, Statens medieråd och Statens skolverk, som har uppdrag på området, ska redovisa sina insatser inom ramen för uppdragen till Forum för levande historia i enlighet med *bilagan* till detta regeringsbeslut.

Ärendet

Regeringen har denna dag beslutat om en nationell plan mot rasism, liknande former av fientlighet och hatbrott. Forum för levande historia har till uppgift att vara ett nationellt forum som ska främja arbete med demokrati, tolerans och mänskliga rättigheter med utgångspunkt i Förintelsen. Myndigheten ska bedriva utåtriktad verksamhet med inriktning på kunskap, kultur och utbildning. Verksamheten ska bedrivas i nära kontakt med pågående forskning, andra kultur- och utbildningsinstitutioner samt myndigheter, organisationer och föreningar vars verksamhet rör liknande frågor.

Diskrimineringsombudsmannen, Statens medieråd och Statens skolverk har sedan tidigare uppdrag som är kopplade till arbetet mot rasism (se uppdrag som nämns under Regeringens beslut).

Den 30 juni 2016 beslutade regeringen om uppdrag som ingår i den nationella planen mot rasism, liknande former av fientlighet och hatbrott (Ku2016/01669/DISK, Ku2016/01670/DISK, Ku2016/01671/DISK och Ku2015/00009/DISK). I dessa uppdrag angavs att regeringen avsåg att återkomma om hur uppdragen ska redovisas.

Skälen för regeringens beslut

Ett flertal aktörer arbetar med olika frågor om rasism, liknande former av fientlighet och hatbrott inom olika delar av samhället i Sverige i dag. Kunskap om rasism och hatbrott och olika metoder för att motverka detta finns i dag hos olika aktörer, men det saknas samlad information och en aktör som kan sprida den för att öka kunskapen generellt. Det saknas även samordning av arbetet, ett uppföljningssystem och en samlad rapportering av de olika insatserna till regeringen.

Regeringen anser att en central insats för att uppnå målet för den nationella planen mot rasism, liknande former av fientlighet och hatbrott är att utforma en samordnings- och uppföljningsstruktur. Det finns behov av årlig uppföljning som tydliggör utvecklingen på området för både regeringen och riksdagen och som kan utgöra beslutsunderlag för framtida åtgärder. Mot

bakgrund av detta behöver en myndighet få i uppdrag att inom ramen för planen samordna och följa upp arbetet.

Det är lämpligt att Forum för levande historia, som har ovannämnda uppgifter, får detta uppdrag. En förutsättning för att myndigheten ska kunna samordna och följa upp arbetet är att de myndigheter med uppdrag som omfattas av detta regeringsbeslut redovisar sitt arbete till Forum för levande historia.

Den totala kostnaden för att genomföra uppdraget beräknas till 7 800 000 kronor och ska finansieras från anslaget 2:2 Åtgärder mot diskriminering och rasism m.m., utgiftsområde 13 Jämställdhet och nyanlända invandrades etablering. Regeringen har för avsikt att avsätta medel för att genomföra uppdraget med högst 2 500 000 kronor 2017, högst 2 700 000 kronor 2018 och högst 2 600 000 kronor 2019 under förutsättning att riksdagen anvisar medel för ändamålet.

På regeringens vägnar

Alice Bah Kuhnke

Andrés Zanzi

Likalydande till

Diskrimineringsombudsmannen
Länsstyrelsen i Dalarnas län
Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor
Statens kulturråd
Statens medieråd
Statens skolverk

Kopia till

Finansdepartementet/SFÖ
Justitiedepartementet/KRIM
Justitiedepartementet/PO
Justitiedepartementet/Å
Utbildningsdepartementet/F
Utbildningsdepartementet/S
Utbildningsdepartementet/UF
Kulturdepartementet/D
Kulturdepartementet/KO
Kulturdepartementet/KL
Kulturdepartementet/MF
Åklagarmyndigheten
Polismyndigheten
Brottsförebyggande rådet
Kammarkollegiet
Vetenskapsrådet
Nämnden för statligt stöd till trossamfund

Kulturdepartementet

Bilaga till uppdrag om samordning och uppföljning av den nationella planen mot rasism, liknande former av fientlighet och hatbrott samt ändringar av uppdrag

Följande myndigheter som har uppdrag inom ramen för den nationella planen eller genomför insatser på området ska redovisa sina insatser till Forum för levande historia (med kopia till Kulturdepartementet och nedan angivna departement) i enlighet med följande:

Myndighet	Uppdrag	Redovisningsdatum
Diskrimineringsombudsmannen	- Uppdrag att utveckla arbetet mot främlingsfientlighet och liknande former av intolerans (A2014/02479/DISK)	- Årligen den 1 mars 2017-2018.
	- Uppdrag till Diskrimineringsombudsmannen att vidta kunskapshöjande åtgärder om afrofobi (Ku2015/01668/DISK)	- Den 1 april 2017.
Länsstyrelsen i Dalarnas län	- Uppdrag till länsstyrelsen i Dalarnas län om att utveckla arbetsformer för att motverka sociala risker med fokus på rasism och extremism (Ku2015/00009/DISK)	- Den 1 juni 2017.

Statens kulturråd	- Uppdrag till Statens kulturråd om att genomföra kunskapshöjande insatser kring hur verksamheter som förmedlar konst och kultur kan synliggöra normer och utmana negativa stereotyper (Ku2016/01670/DISK)	- Den 1 mars 2017.
Statens medieråd	- Uppdrag till Statens medieråd att utveckla och förlänga kampanjen No Hate Speech Movement (Ku2015/01869/D) - Uppdrag till Statens medieråd att kartlägga skyddet av barn och unga på internet vad avser rasism, liknande former av fientlighet, hatbrott och extremism (Ku2016/01671/DISK)	- Den 1 mars 2017. - Årligen den 1 mars 2017-2018.
Statens skolverk	- Uppdrag till Statens skolverk att vidta kunskapshöjande insatser i skolan om främlingsfientlighet och liknande former av intolerans (A2014/01587/DISK)	- Årligen den 1 mars 2017-2018 (med kopia till Utbildningsdepartementet).

Protokoll referensgruppens synpunkter på redovisningen, den 9 april 2018

Två referensgrupper bestående av drygt 25 ideella organisationer har satts samman och knutits till uppdraget. Till referensgrupperna har organisationer bjudits som arbetar generellt mot rasism, men också organisationer som arbetar mot specifika former av rasism. Även organisationer som arbetar mot hbtq-fobi har bjudits till grupperna. Syftet med referensgrupperna är att Forum för levande historia kontinuerligt ska få återkoppling på genomförandet av samordningsuppdraget.

Referensgruppen träffades den 9 april 2018 och fick då lämna synpunkter på ett utkast till Forum för levande historias delredovisning. De synpunkter som framförs i protokollet har inlämnats vid mötet och i vissa fall kompletterats via mail. Forum för levande historia har gjort ett fåtal mindre korrekturändringar i organisationernas medskick för att förbättra läsbarheten, men har varit mycket restriktiva med detta. Synpunkterna svarar respektive organisationer för.

Deltagande organisationer:

- Afrosvenskarnas forum för rättvisa
- Civil Rights Defenders
- Islamiska samarbetsrådet
- LSU – Sveriges ungdomsorganisationer
- RFSL
- Svenska Samernas Riksförbund
- Svenska kommittén mot antisemitism
- Svenska Röda korset

Organisationerna fick i förväg instruktioner om att förbereda sig genom att läsa igenom ett utkast till Forum för levande historias delredovisning. De ombads att fundera på fem medskick som svar på följande frågor samt att vid behov förankra svaren i sina respektive organisationer:

- Vad saknas i rapporteringen? Hur skulle den kunna utvecklas framöver?
- Vilka medskick vill din organisation ge Forum för levande historia kring uppdraget med samordning och uppföljning?
- Hur ser din organisation på Forum för levande historias förslag? Delar ni bedömningarna?

Referensgruppens gemensamma medskick

Utifrån samtliga deltagande organisationers respektive medskick arbetade gruppen fram följande gemensamma medskick. Samtliga närvarande organisationer ställer sig bakom listan, förutom Svenska kommittén mot antisemitism som inte har tagit ställning till de gemensamma medskicken. Medskicken är:

Generellt är de förslag Forum för levande historia lämnar relevanta, men vi har följande viktiga medskick (utan inbördes rangordning):

1. Olika former av rasism måste synliggöras mer. Problematiska begrepp behöver tas bort och löpande ses över i det nationella arbetet mot rasism och hbtq-fobi, till exempel främlingsfientlighet och tolerans.
2. Arbetet ska ha ett strukturellt, intersektionellt och normkritiskt perspektiv.
3. Arbetet i det offentliga behöver vara rättighetsbaserat, verksamhetsanpassat och riktas till strategiska interna funktioner.

4. Det behövs ett ökat fokus på kvalitativa aspekter av arbetet mot rasism och hbtq-fobi, inte minst i uppföljningen av det. Kvalitativa kunskaper värderas ibland lägre än kvantitativa, vilket är problematiskt.
5. Civilsamhället ska ha en given plats i det offentliga Sveriges arbete mot rasism och hbtq-fobi, både som förmedlare av kunskap och stöd till utförande och för utveckling av arbetet framöver. Det civila samhället har en viktig granskande roll i arbetet. Civilsamhället bör få bättre villkor, till exempel i form av permanenta resurser.
6. Myndigheter måste rannsaka sig och fördjupa/integrera arbetet mot rasism med perspektivet att bekämpa sin egen roll i upprätthållandet av rasistiska strukturer. Arbetet mot rasism och hbtq-fobi bör använda liknande arbetssätt och ha samma dignitet som arbetet med jämställdhetsintegrering.
7. Det behövs tydligare och mer långsiktig kvalitativ styrning i frågorna om rasism och hbtq-fobi nationellt, t.ex. genom politiska avsiktsförklaringar och beslut.
8. Det är viktigt med en bred förståelse av hur rasism kommer till uttryck. Attitydundersökningar fyller en funktion för förståelsen av förekomst och utbredning av olika former av rasism.
9. Arbetet mot hatbrott i det offentliga behöver intensifieras. Kunskapen om hatbrott behöver nyanseras, fördjupas och problematiseras i det offentliga.

Afrosvenskarnas forum för rättvisa (AFR)

Afrosvenskarnas forum för rättvisa lämnade följande medskick:

- Rapporten är generell i sitt uttryck. I handlingsplanen framgår det att det finns olika former av rasism. I rapporten återspeglas ej dessa vilket de måste göra, inte minst i samband med de utbildningar som erbjuds av Forum för levande historia. Det är av vikt att det är tydligt med existensen av olika former av rasism. Detta då olika former av rasism drabbar utsatta grupper olika. I rapporten framgår det att aktuella myndigheter också anser att detta har varit ottydligt i samband med de kunskapshöjande insatserna.
- Ordet afrofobi behöver vara med i rapporten. FN har deklarerat ett decennium med fokus på personer med afrikanskt ursprung. Det borde tydliggöras vad regeringens satsning på detta innebär. AFR:s upplevelse är att Sverige brister i arbetet med att uppmärksamma människor med afrikanskt ursprung. Vidare anser vi att civilsamhället står fortsatt för omhändertagandet och stödet av utsatta afrosvenskar i Sverige.
- Det är problematiskt att Forum för levande historia och Skolverket fortsätter att använda sig av ordet "främlingsfientlighet". Begreppet synliggör den strukturella rasismens utvidgning.
- AFR efterfrågar mer konkretisering och information i rapporteringen. Ex har det skapats en e-postlista och ett nyhetsbrev. Det nämns ej när i tiden detta har skett och hur utfallet av insatserna har varit. Vidare finns där en avsaknad av koppling till civilsamhället. Upplevelsen av att civilsamhället bidrar med kunskaper medan det offentliga fortsätter att besitta resurser förstärks. Civilsamhället bör ges mer utrymme och mandat i frågor om rasism.
- AFR ser upplägget av de kunskapshöjande insatserna som problematiska. Ex Om 1–2 personer från en myndighet går på en utbildning om rasism knyts det sannolikt till person istället för funktion. I rapporteringen synliggörs det även att flera myndigheter synes arbeta med tidsbegränsade projekt. Vilket leder till att blir svårt att arbeta vidare och försvårar implementeringen av arbetet mot rasism på myndigheter. AFR anser att man ska arbeta mer fördjupat och på olika nivåer inom varje myndighet.

- Efterfrågar att det i rapporteringen synliggörs att det handlar om en maktfråga om vem som äger frågan att definiera vad och ta plats. AFR anser att Civilsamhället borde komma in och dela med sig av sin kunskap om sina erfarenheter.
- Det behövs mer tydliga mål, prioritering och styrning i de här frågorna från regeringens sida. Det måste bli tydligt för myndigheterna att detta är ngt de skall prioritera på en permanent basis.
- Det strukturella, intersektionella och normkritiska perspektivet saknas i rapporten. Det finns en diskussion om perspektivträngsel i rapporten där man benämner att det blir många perspektiv att ta hänsyn till. AFR anser att det är av vikt att samtliga perspektiv tas med i analysen och kommande analyser så att olika gruppers utsatthet synliggörs. En bas som borde ingått i genomförda utbildningar
- Om man ska utbilda Polis- och Åklagarmyndigheten är det viktigt att utbilda om hatbrott och problematisera och förklara konsekvenserna. Att det även ges stöd att skapa tydliga riktlinjer för dessa tjänstepersoner i hur man hanterar hatbrott. En problematik AFR möter är att polis och åklagare undviker att benämna brott som är hatbrott som hatbrott. Det är mer vanligt än ett undantag att brottsutsatta ifrågasätts och att deras upplevelse förminskas.
- Skolan behöver verktyg i dessa frågor, något som skolorna själva efterfrågar enligt rapporten. Afrofobi är en tragisk verklighet för afrosvenska barn som utsätts i deras vardag. Fortsatt blir vi kontaktade av föräldrar där inte enbart barn utsätter barn för afrofobi utan där lärare förminskar och normaliserar rasism. Vi anser att det är av vikt att civilsamhället tas in i utbildningar till skolan för att ge personalen tydliga och konkreta verktyg och problematisera användning av begrepp och beteenden.
- AFR vill att arbetet mot rasism skall ha samma prioritering som hur man arbetar med jämställdhetsintegrering. Vidare är vi positiva till användningen av jämlikshetsdata då vi anser att utsatta minoriteter skulle kunna synliggöras ytterligare. Vi hoppas att man i det fortsatta arbetet kan ta ännu mer influenser av hur man arbetar internationellt med dessa frågor.

Civil Rights Defenders (CRD)

Civil Rights Defenders lämnade följande medskick:

- Överlag är förslagen bra.
- CRD vill betona tre av förslagen som särskilt viktiga: Observationerna som görs under rubriken "tidsbegränsade uppdrag" – viktigt att om behovet finns där behövs långsiktighet i insatserna och hur de görs.
- Behovet av att arbeta med verksamhetsanpassade utbildningar – detta är en korrekt observation i rapporten. Det behöver dessutom hända något efter utbildningarna. Myndigheterna behöver intensifiera sitt arbete med bemötande.
- Förslaget att ta ställning till om befintlig styrning är tillräcklig – det kan finnas ett behov av att göra ett sådant ställningstagande. I en problemanalys som ligger till grund för sådana mål behöver man fokusera på rasismens konsekvenser: diskriminering och hatbrott.
- Det finns ett behov av ett integrerat arbete hos myndigheterna där man ser sin egen roll i situationen.

Islamiska samarbetsrådet

Islamiska samarbetsrådet lämnar följande medskick:

- Finns en del problematiska begrepp och språkbruk som kan ses över likt tolerans, fobi och främlingsfientlighet.
- När det gäller internutbildningar av myndigheter är det viktigt att inkludera ideella organisationer. Det är inte riktigt rätt aktör som gör jobbet. Det behövs någon som kan

förklara och beskriva för myndigheterna hur beslut som myndigheterna fattar påverkar grupper som drabbas av rasism och strukturell diskriminering.

- Myndigheternas aktiviteter fokuserar mycket på deras arbete utåt, de behöver även rikta aktiviteter mot den egna organisationen. Den strukturella rasismen är det mycket myndigheterna själva som står för. Detta är en mycket aktuell fråga just nu där bl.a. poliser gjort rasistiska uttalanden. Det finns även myndigheterapporter som ligger på deras kunskapsbank där det framgår att islamofobi inte existerar. Dessa är bara två av många exempel.
- Arbetet mot antirasism i det offentliga är väldigt eftersatt och behöver intensifieras.
- Det behövs ett forum där ideella organisationer kan tala med myndigheter.
- En av de mest utsatta grupperna i Sverige, muslimer, är inte synliga i rapporten. Olika former av rasism är inte tillräckligt synliga i rapporten. Det är viktigt att få kunskap om olika gruppers utsatthet för att kunna genomföra rätt åtgärder. Det behöver vara proportionerliga åtgärder i relation till de olika rasismernas utbredning i samhället.
- Förslagen är generellt bra. Speciellt det med att mål behöver sättas.

LSU, Sveriges ungdomsorganisationer

LSU lämnade följande medskick:

- Det är bra att flera myndigheter visar att de fokuserar på unga i sina rapporteringar. Unga är ofta en prioriterad målgrupp. Det skulle kunna vara tydligare skrivningar i Forum för levande historias text om samordningsuppdraget, att barn och unga är en särskild grupp. Trycka mer på barns rättigheter kopplade till dessa frågor.
- Att visa på ohälsoeffekterna bland unga är viktigt. Man kan vara väldigt tydlig med att t.ex. unga transpersoner mår väldigt dåligt.
- Varför det är viktigt att samverka med ideella organisationer – att lyfta in organisationernas perspektiv är viktigt. Både i samordningsuppdragets rapportering och i myndigheternas arbete. De ideella organisationerna bär kunskap som inte finns i det offentliga.
- Det vore intressant om följeforskning tittade på samverkan med civilsamhället. Vad leder samverkan till?
- Förslagen kring SKL är viktiga.
- Det är viktigt att förtydliga att det bör samlas kvalitativa resultat på sikt.
- I utbildningar av statliga myndigheter behöver det ingå processtänk kring hur diskursen går kring vad som skulle kunna vara tillåtet eller förbjudet, hur man sätter gränser. Skolor är t.ex. osäkra på vilka partier, ideologier och grupper som är välkomna till skolor och inte. Det behövs vägledning från Skolverket. Denna slags vägledning behöver sannolikt fler myndigheter. Värdegrunden, inte minst regeringsförklaringen behöver lyftas – och det behöver förtydligas vad den innebär.

RFSL

RFSL lämnade följande medskick:

- Bra förslag övergripande från Forum för levande historia.
- RFSL reagerade på språkbruket. Hbtq-fobi är inte lämpligt. Det finns inget som heter queerfobi. Queerfobi existerar inte som begrepp. Absolut inte hbtq-fobi. En utskrivning som hot, hat och strukturell diskriminering mot hbtq personer är att föredra även om det är otympligt i skrift. Då det speglar och synliggör det faktiska innehållet i uttrycket liknande former av fientlighet. (Vilket är viktigt då ”Samlat grepp...” använder enbart ordet rasism även i fall där homo- bi och transfobi omfattas.

- Det förekommer ord som tolerans och intolerans, som RFSL tycker är problematiska.
- Användande av begreppet främlingsfientlighet innebär ett politiskt agerande. Vi apolitiserar det antirasistiska arbetet genom användande av ordet.
- Viktigt med kvalitativa aspekter är viktiga att få med. Som tar in politiska dimensioner, dvs. vilka grupper är det som utsätter människor för t.ex. hatbrott.
- Regeringens strategi "Samlat grepp..." saknar ett tydligt hbtqi- perspektiv det blir tydligt i myndigheternas rapporter.
- Resultatet av enkäten visar att få myndigheter sysslar med hbtq-frågor. Man ser på hbtq-frågor som frikopplade från verksamheten samt att det inte finns koppling till rasism.
- Frågan är personbunden på myndighetsnivå. Det är ofta samma myndigheter som svarar och samma myndigheter som inte svarar. T.ex. går MUCF i bräschen, medan andra myndigheter ofta struntar i det.
det framgår även i avsnittet om mål att flera av myndigheterna inte har mål avseende hbtq-personer eller verksamhetsplaner där det framgår vilka åtgärder man ska vidta för att nå målen. DO som är en hbtq-strategisk myndighet saknar detta i sin rapportering.
- Forum för levande historia rankar inte olika styrdokument – var är det egentligen viktigast att det finns skrivningar?
- Det finns en rubrik som heter kompetensförsörjning – det betyder rekrytering i arbetslivet, om det inte är det som avses så bör det ändras.
- RFSL anser att de fackliga centralorganisationerna är viktiga aktörer som borde vara med i arbetet då hbtq-personer finns i myndigheterna inte enbart som besökare utan även som medarbetare som i sitt yrkesutövande kan bli utsatta för hatbrott.
- Normkritik nämns ingenstans, men det är väldigt viktigt när ni pratar om strukturer, normer, att förändra samhället. Det är mycket som handlar om utbildning, men normkritik nämns inte. Normkritik hör hemma i strategiska riktlinjer. Det är viktigt med ett intersektionellt perspektiv i arbetet då många hbtq- personer rasifieras och utsätts för rasism och hatbrott utifrån både sexuell läggning, könsidentitet, könsuttryck och etnicitet, eller hudfärg
- Vad är kunskap? Vems kunskap värderas? T.ex. kunskap som producerats i civila samhället.
- I förslaget om "bemötande" behöver begreppet "bemötande" utvecklas. Avses individuella möten med människor eller tänker man på ett mer strukturellt plan? RFSL anser att regeringen bör ge de statligamyndigheterna uppdrag att kvalitetssäkra bemötande utifrån ett hbtq-perspekt
- I förslagsavsnittet – det är viktigt att resonera kring resurser. I ideella organisationer finns det begränsade förutsättningar för många organisationer att arbeta inom området
- RFSL förordar att en handlingsplan för hbtqi-personers lika rättigheter möjligheter tas fram och ersätter regeringens "En strategi för lika rättigheter och möjligheter oavsett sexuell läggning, könsidentitet eller könsuttryck". Centralt i handlingsplanen är att fokus ligger på kommande åtgärder, att det finns tydliga mål uppsatta, beskrivningar av hur målen ska uppnås, tidsplan, en tillräcklig budget och inplanerad uppföljning och utvärdering.

RFSL anser att Skatteverket, Justitieombudsmannen, Migrationsverket, Polismyndigheten, Skolverket, Skolinspektionen, Barnombudsmannen och den nya Jämställdhetsmyndigheten ska utses till nya hbtq-strategiska myndigheter utöver de redan existerande fem hbtq-strategiska myndigheterna för frågor kring lika rättigheter och möjligheter oavsett sexuell läggning, könsidentitet eller könsuttryck och att en av myndigheterna bör få ett permanent samordnande ansvar.

Svenska Samernas Riksförbund

Svenska Samernas Riksförbund lämnade följande medskick:

- Samer är ett urfolk i Sverige – det bör framgå i rapporteringen.
- Vart är den politiska visionen? Vart är den politiska makten, styrkan i det här arbetet? Vart ser man resultaten av det här? Hur långt är politikerna beredda att gå för att bekämpa rasismen?
- Saknar samer i rapporten. Begreppet samehat finns inte i rapporten.
- Samer är den enda gruppen där hatbrott mot djur förekommer, det vill säga mot renar. Renar plågas. Brott mot djur behöver hanteras.
- Inom civilsamhället är organisationerna demokratins vaktmästare. Många timmar arbetas ideellt. Myndigheter och det omgivande samhället förser det offentliga med fakta. Man får väldigt lite utbyte för det. Det finns ett asymmetriskt maktförhållande mellan ideella organisationer och myndigheter. Vem är det som äger frågan om rasism? Det är myndigheter, staten, regeringen som borde göra det. Varför ska civilsamhället hela tiden serva det offentliga? Om det ideella inte levererar kunskaper, vem är det då som tar ansvar för frågorna?
- Frågan om näthat – hur kan det bekämpas? Det är en angelägen fråga.

Svenska kommittén mot antisemitism (SKMA)

SKMA lämnade följande medskick:

- Generellt finns det bra förslag.
- Några saker bör dock betonas mer: Vikten av att inte bara kvantifiera när man tittar på vad som har gjorts. Intrycket är att det är stort fokus på hur många utbildningar som genomförts, hur många människor man har nått, osv. Det kvalitativa bör betonas mer i uppföljningen. Vad har det lett till, vilka resultat har arbetet fått?
- Behovet av internutbildningar vid myndigheterna, kunskapsnivån om olika former av rasism bör höjas. Viktigt att myndigheterna tar in expertis utifrån. Civilsamhällesorganisationer kan ha en viktig roll att spela här.
- I rapporten bör man generellt lyfta fram civilsamhällets roll på ett tydligare sätt.
- Det kan vara bra att i rapporten på ett tydligare sätt lyfta fram och definiera/förklara antisemitism och andra former av rasism. I nuläget nämns (några av dem) endast ett par enskilda gånger i förbifarten.
- I rapporten nämns risken för dubbelarbete. Det är bra. Det handlar inte enbart om myndigheter, utan också om gränsdragningar mellan myndigheter och civilsamhället. Det är viktigt att man får ut så mycket som möjligt av varje spenderad krona. Man bör ha kunskap om vad olika aktörer gör, så att arbetet blir mer samlat och effektivt.
- Viktigt att poängtera behovet av verksamhetsanpassade utbildningar. Det finns en tendens att rikta samma sorters insatser till olika organisationer med olika behov i olika kontexter. Det nämns redan i rapporten, men är något som skulle kunna betonas ännu mer.
- Att hitta nyckelgrupper att utbilda är viktigt. Att sätta in insatser där de kan göra störst verkan. T.ex. att jobba mycket med skolan (lärare, elever). Polisen och andra aktörer inom rättsväsendet är också mycket viktiga att nå för att höja deras kompetens. Även här kan civilsamhällesorganisationer spela en viktig roll.
- Uppdraget som MKC fick: Viktigt att inte glömma bredden när man definierar vad rasism är och kan vara. Viktigt att inte ha en för snäv förståelse av hur rasism kommer till uttryck, det handlar t.ex. inte endast om diskriminering på arbets- eller bostadsmarknad. Dessutom

drabbas olika grupper av rasism på olika sätt. Viktigt med ett brett perspektiv men också specialkunskaper om varje form av rasism och dess specifika särdrag – både likheterna och skillnaderna mellan olika former av rasism är viktiga. Olika former av rasism har olika rötter, ser olika ut, kan ha olika funktion och kan få olika konsekvenser.

- MKC skriver om attitydundersökningar och tycks vara kritiska mot att det varit mycket fokus på det. Det är bra att bredda och göra olika slags undersökningar, men attitydundersökningar fyller en viktig funktion för att ge en bild av vilka idéer och attityder som finns i samhället och kan påverka hur människor agerar. Istället för att ta bort vore det bättre att bredda; att komplettera med flera olika sorters kvantitativa och kvalitativa undersökningar.
- MKC skriver om rasistiska påståenden som respondenter ska ta ställning till i attitydundersökningar, och är kritiska till det. Detta är självfallet ingen lätt fråga, men i många fall fyller sådana typer av påståenden ändå en viktig funktion – det är ofta det effektivaste sättet att samla kunskap om vilka föreställningar, stereotyper och attityder som finns och är vanliga. Dessutom görs sådana undersökningar i många andra länder. Det är också en viktig anledning att ha kvar dem i Sverige – det blir möjligt att jämföra över tid och med andra länder.
- Att generellt jämföra med andra länder och se vad som gjorts och görs för att samordna arbetet mot rasism kan vara en bra idé, kanske viktigt att undersöka och ta lärdom av?

Svenska Röda Korset

Svenska Röda Korset lämnade följande medskick:

- Generellt är det bra förslag i teorin. Men det är inte något nytt. Det finns ingen tyngd bakom skrivningarna. T.ex. samlingsportaler är gammalt.
- Kunskapen i de här frågorna ligger inte hos myndigheterna. Kunskapen finns däremot i civilsamhället. Det räcker inte att lyfta civilsamhället i en bilaga.
- Forum för levande historia skulle ha tagit i mer i förslagen.
- Fundamentala saker som övergreppen mot romerna, samerna, transatlantiska slavhandeln berörs inte i rapporten.
- Juridiska aspekter saknas. Avsaknad av diskussion kring hur lagen ser ut om rasistiska organisationer och förbud av dessa.
- Internutbildningar på myndigheter är fint, men det bör finnas en certifiering av myndigheternas verksamheter. Viktigt att myndigheterna arbetar vidare efter utbildningar.
- En stor del av den rasism som finns i samhället är det myndigheter som står för. Man behöver lyssna på ideella organisationer.
- Det behövs forum för ideella organisationer att mötas och diskutera frågor om rasism och hbtq-fobi. T.ex. att båda referensgrupperna skulle kunna samlas av Forum för levande historia. Forum saknas som samlar arbetet.

Protokoll med referensgruppens synpunkter på redovisningen, den 10 april 2018

Två referensgrupper bestående av drygt 25 ideella organisationer har satts samman och knutits till uppdraget. Till referensgrupperna har organisationer bjudits som arbetar generellt mot rasism, men också organisationer som arbetar mot specifika former av rasism. Även organisationer som arbetar mot hbtq-fobi har bjudits till grupperna. Syftet med referensgrupperna är att Forum för levande historia kontinuerligt ska få återkoppling på genomförandet av samordningsuppdraget.

Referensgruppen träffades den 10 april 2018 och fick då lämna synpunkter på ett utkast till Forum för levande historias delredovisning. De synpunkter som framförs i protokollet har inlämnats vid mötet och i vissa fall kompletterats via mail. Forum för levande historia har gjort ett fåtal mindre korrekturändringar i organisationernas medskick för att förbättra läsbarheten, men har varit mycket restriktiva med detta. Synpunkterna svarar respektive organisationer för.

Deltagande organisationer:

- Make Equal
- Stiftelsen Expo
- SIOS
- Trajosko Drom
- Svenska Muslimer för Fred och Rättvisa
- Svenska tornedalingarnas riksförbund (STR-T)
- RFSL Ungdom
- Amnesty International
- Afrosvenskarnas Riksförbund (deltog ej vid mötet, men skickade skriftliga medskick)

Organisationerna fick i förväg instruktioner om att förbereda sig genom att läsa igenom ett utkast till Forum för levande historias delredovisning. De ombads att fundera på fem medskick som svar på följande frågor samt att vid behov förankra svaren i sina respektive organisationer:

- Vad saknas i rapporteringen? Hur skulle den kunna utvecklas framöver?
- Vilka medskick vill din organisation ge Forum för levande historia kring uppdraget med samordning och uppföljning?
- Hur ser din organisation på Forum för levande historias förslag? Delar ni bedömningarna?

Referensgruppens gemensamma medskick

Utifrån samtliga deltagande organisationers medskick arbetade gruppen fram följande gemensamma medskick.

Samtliga närvarande organisationer ställer sig bakom listan, förutom Svenska Muslimer för Fred och Rättvisa, Stiftelsen Expo och Afrosvenskarnas riksförbund som inte har tagit ställning till de gemensamma medskicken. Amnesty har inte tagit ställning till punkt tre och punkt åtta, men ställer sig bakom listan i övrigt.

1. Man borde gå från kortsiktiga projektsatsningar till långsiktiga eller permanenta uppdrag, både i myndigheter och civilsamhället (såväl resursstarka som resurssvaga organisationer). I centrala myndigheter bör arbetet integreras i grunduppdraget. Med uppdrag till offentliga aktörer bör resurser följa.

2. Civilsamhället (såväl resursstarka som resurssvaga organisationer) behöver användas mer aktivt som en resurs och kunskapskälla i arbetet mot rasism och hbtq-fobi. Civila samhällets organisationer behöver få ordentligt med tid och resurser för att göra detta, inklusive för att kunna förankra arbetet i sina organisationer och grupper.
3. Om en MR-myndighet inrättas bör den spela en viktig och potentiellt sett samordnande roll i arbetet mot rasism och hbtq-fobi.
4. Idag saknas viktig kunskap om utsatthet. Införande av jämlikhetsdata behöver på allvar övervägas. Den kunskap som kommer fram genom jämlikhetsdata behöver påverka det offentliga Sveriges arbete.
5. Regeringen behöver skapa förutsättningar för arbete mot olika former av rasism och hbtq-fobi i det offentliga. Definition av begrepp, så som mångfald krävs också. Alla begrepp, inte minst problematiska sådana bör tydligt definieras i arbetet.
6. Det behövs nationella mål i arbetet mot rasism och hbtq-fobi.
7. Uppföljning av arbetet behöver vara både kvalitativ och kvantitativ.
8. Det behövs skarpare lagstiftning och hårdare krav på det offentliga vad gäller arbetet mot rasism och hbtq-fobi. I fler myndigheters uppdrag, liksom på regional och kommunal nivå behöver arbetet mot rasism och hbtq-fobi inkluderas i ordinarie verksamhet.
9. Det är viktigt att i utbildningssatsningar beakta rasismens historia i Sverige.
10. Rättighetsbärare behöver inkluderas i arbetet och få tillgång till kunskap om sina rättigheter.

Gruppen lyfte upp att begreppet "fobi" är problematiskt eftersom det individualiserar strukturellt förtryck och riskerar att flytta ansvar och leda till fel insatser.

Make Equal

Make Equal lämnade följande medskick:

- Bra att rapporten tar upp att projektfokus är problematiskt, både för myndigheternas uppdrag och ideella organisationers arbete.
- Det tas fram mycket metodmaterial som inte används. Det finns inga banker eller samordningsuppdrag. Det är viktigt att använda referensgruppen. Civilsamhället har redan mycket material som bör användas och har redan samlat material.
- Det finns lite information kopplat till resurser. Det trycks mycket på att kommuner och landsting behöver kunskap/utbildning, men det Make Equal möter är att många kommuner och landsting har resursbrist. De behöver resurser för att kunna arbeta med frågorna.
- Ett förslag Forum för levande historia lämnar är att samla in goda exempel. Det görs redan på många ställen. Det vore viktigt att använda erfarenheter från andra organisationer som redan har samlat in sådana exempel.
- MR-myndigheten skulle kunna vara ett svar på många av de frågor som väcks i rapporten, t.ex. perspektivträngsel. Att man valt att fokusera på vissa diskrimineringsgrunder men inte andra är inte alltid logiskt. Vore mer logiskt att ha ett MR-perspektiv på arbetet.
- En sak som saknas i det samlade greppet är att jämlikhetsdata inte tas upp eller diskuteras.
- Sverige får kritik för att inte följa CERD, t.ex. förbud mot rasistisk organisering, men också att hatbrottslagstiftningen inte är tillräcklig.
- Det samlade greppet, regeringens plan, har ett väldigt spretigt innehåll. Det ska liksom täcka allt, från utbildning/kunskap till juridiska frågor.
- Att alla myndigheter inte rapporterar till Forum för levande historia gör att det blir svårare att följa upp.

Stiftelsen Expo

Stiftelsen Expo avstod från att lämna medskick.

SIOS

SIOS lämnade följande medskick:

- Sverige idag är inte språkligt eller kulturellt homogent. En tredjedel av landet har en annan etnisk bakgrund. Man kan inte utgå från att Sverige är språkligt och kulturellt homogent. Det finns inte bara "etniska svenskar" i Sverige. Många är utrikesfödda eller barn till utrikesfödda. Detta är en förutsättning för arbetet mot rasism, det måste påverkas av dessa förutsättningar.
- I Sverige vägrar man att se rasismen som ett strukturellt fenomen. Men rasismen är strukturell. Man kan inte bekämpa den på individnivå. Sverige har inte erkänt att det finns strukturell rasism. Det upplevs som ett problem.
- Rasism drabbar först och främst de som är mest rasifierade utifrån hudfärg och kulturell bakgrund. Detta måste definieras.
- Det måste bli tydligare vad ett samlat grepp är – vilket mål ska arbetet utgå från? Detta behöver klargöras.
- En mer positiv sak var att begreppet "vision" kom en gång och "mångkultur" kom en gång.
- På departementet har man olika definition av begreppet mångfald. Utbildning behövs på myndigheter. Det var först förra året som man inrättade en interdepartemental grupp på Regeringskansliet.
- Det är mycket ad hoc-lösningar på området.
- Det krävs en samhällsvision. Det fanns en 1997 som alla riksdagspartier stod bakom.
- Man glömmer språklagen, man följer inte upp vissa lagstadgade rättigheter som de nationella minoriteterna har.
- Det civila samhället är en brokig skara organisationer. Flera jobbar med toleransbegreppet, men det är problematiskt ur ett maktperspektiv.

Trajosko Drom

Trajosko Drom lämnade följande medskick:

- Att utbilda myndigheter är en sak, men man behöver också utbilda organisationer i civilsamhället. Utsatta personer, t.ex. romer behöver kunskap för att se när de behandlas dåligt. Man behöver öka medvetenhet och handlingskraft. Myndigheterna borde redan ha denna kunskap.
- Varför är fokus på vissa saker, varför är den romska frågan så närvarande. Diskriminering är väldigt hög mot romer fortfarande. Den är närvarande i vardagen.
- Man har arbetat länge med romsk inkludering, gjort mycket broschyrer. Människor som arbetar med frågorna måste sitta i olika referensgrupper och säga samma sak. Det känns tröstlöst när man ser att ingenting händer.
- Den strukturella rasismen är kvar, man vill inte ändra sina arbetssätt fast man borde göra det. Myndigheter är lite ängsliga.
- När Forum för levande historia arrangerade en resa till koncentrationsläger var det många av de som åkte på resorna som inte kände till vilka romer är eller hur romer utsatts under Förintelsen. Det fanns inte minnesmärken.
- Det var inte så länge sedan romer förbjöds att gå i skola.

- Viljan är god, men man kommer inte någonstans. Det tar för lång tid för rapporterna att bli verklighet.
- Man behöver fokusera på att göra mer för organisationer som jobbar på fältet, på det civila samhället.

Svenska Muslimer för Fred och Rättvisa

Svenska Muslimer för Fred och Rättvisa lämnade följande medskick:

- En huvudrubrik är rättsväsendet och hatbrott: Hatbrott borde vara en egen brottsrubricering. I samband med det skapa en hatbrottsdomstol för att utveckla tydligare och mer rättssäkra gränsdragningar för vad som räknas som hatbrott.
- Åklagarmyndigheten bör ha hatbrottsåklagare som arbetar systematiskt med att motverka och kartlägga islamofobiska hatbrott.
- Kunskapsluckan hos polisen, åklagare, domstolar där man inte känner till vad ett hatbrott är. Det behövs mer kunskap, fler utredare, men också hårdare krav/riktlinjer gentemot dessa verksamheter.
- Att specifikt prata om islamofobi som en form av rasism är viktigt.
- Fler myndigheter bör ha uppdrag. Socialtjänst på kommunal nivå, arbetsförmedlingen och andra offentliga institutioner känner sig många muslimer utsatta i relation till.
- Man behöver jämlikhetsdata.
- Muslimska kvinnor känner sig ofta utsatta inom offentlig sektors arbetsplatser. Det behövs kunskap om hur utsattheten ser ut. Man behöver undersöka hur rasismen specifikt i relation till muslimska kvinnor inom offentlig sektor och arbetsmarknad ser ut.
- Man håller också med om att projektfokus är ett problem. En lösning kan vara mycket längre projekt och att projekten kan bli en del av ordinarie verksamhet i civila samhällets organisationer och myndigheter.

Svenska tornedalingars riksförbund (STR-T)

Svenska tornedalingars riksförbund (STR-T) lämnade följande medskick:

- Sverige är inte språkligt och kulturellt homogent – men svenska staten försökte göra landet så när rasbiologiska institutet startades. Det fanns fem minoriteter i landet som skulle göras "homogena".
- I dagarna är rasismen mot tornedalingar aktuell, då förstudien om statens övergrepp mot tornedalingar i form av t.ex. skullmätningar offentliggjorts.
- Den här homogeniseringsprocessen utsattes mer eller mindre alla minoriteter för. Samer betraktades som något exotiskt.
- Kunskapen om de nationella minoriteterna är väldigt låg i detta land. Lärare vet ingenting. Det finns ingenting skrivet i läroböckerna. Det enda som finns handlar om samer och Förintelsen av judar.
- Det behövs bättre utbildning för lärare men också för myndigheter. Då blir myndigheterna bättre i sin myndighetsutövning.
- Arvet lever fortfarande kvar av förtrycket. Det fanns länge en rädsla för "blodsblandning" mellan "svenskar" och tornedalingar. Det var det som var rädslan i rasbiologin.
- En del vågar inte vara öppna som tornedalingar. En del har bytt sina namn. Språket "glöms bort". Detta har sitt ursprung i en samhällelig rasism.

RFSL Ungdom

RFSL Ungdom lämnade följande medskick:

- HBTQ var frånvarande i många av myndigheternas rapporter. Många skriver om "övrighfientlighet" eller "intolerans" men det är svårt att veta vad det betyder. Farhågan är att arbetet är otydligt, att hbtq-frågorna inte hanteras explicit. Det behövs mer explicita beskrivningar av myndigheternas hbtq-arbete.
- DO är en hbt-strategisk myndighet, men nämnde inte hbtq-arbetet någon gång i sin rapportering.
- I FLH:s rapport skriver ni om bemötande och förtroende. Myndigheter och kommuner ska få verktyg och hjälp att utvärdera sina verksamheter och få hjälp att se vart problemen är. Detta förslag är bra. Hbtq-personer är mycket utsatta, t.ex. få anmälningar, få ha förtroende för socialtjänst och Polis. Då kan det behövas särskilda vägar, t.ex. telefonnummer som hbtq-personer kan vända sig till. Det är ingen långsiktig lösning, men kort.
- Angående uppföljningssystem är det bra om inte alla indikatorer är kvantitativa. Mycket av arbetet för hbtq-personers rättigheter går inte att kvantifiera.
- Förslagen som RFSL ger skriver RFSL Ungdom under på, de är väldigt bra.
- Det blir lätt många kunskapsstöd, banker, rapporter. Då ser RFSL Ungdom hellre få starka åtgärder som är så tvingande som möjligt än många frivilliga. Det bedömer man skulle fungera bättre.
- RFSL Ungdom vill också slå ett slag för jämlikhetsdata. Mycket information och statistik behövs i Sverige, men finns inte. T.ex. i intersektionen mellan att utsättas för rasism och hbtq-fobi. Viktigt att fånga dubbel utsatthet. I Sverige finns inte verktyg för att jobba mer med detta.
- RFSL Ungdom ser gärna så mycket konkreta åtgärder som möjligt. Gärna förslag på indikatorer. Många av förslagen är svåra att ta ställning till.

Amnesty International

Amnesty International lämnade följande medskick:

- Har frågor ställts till myndigheterna i vilken mån rättighetsbärarna hörs i det antirasistiska arbetet. I vilken mån hörs och deltar utsatta personer/grupper?
- Resonemanget om likheter/paralleller med jämställdhetspolitiken är intressant. Det finns så mycket som går att göra på jämställdhetsområdet, det finns ett tydligare grepp där. En skillnad i förutsättningarna är att kön finns kartlagd medan etnicitet och hudfärg inte gör det. Det saknas mycket kunskap. Vi skulle få ett avsevärt bättre kunskapsunderlag med jämlikhetsdata. Det finns mycket spännande lärdomar att dra från jämställdhetsarbetet.
- Hur relaterar detta arbete till MR-institutionen? Detta behöver tas i beaktande i det framtida arbetet.
- Vad är det för rasism som vi pratar om? Strukturell rasism och hur den sammanfaller med klass och social tillhörighet, mycket av det som tar sig uttryck i rasism tar sig uttryck i sociala miljöer. Social tillhörighet och rasism hör ihop. Vi behöver jämlikhetsdata – vilka får inte tillgång till bostad mm?
- Frågan om mål för planen är viktig. Det behövs ett kraftfullt mål som handlar om att rasismen skall bort. Detta måste komma till stånd. Forum för levande historia skulle behövt vara tydligare i ställningstagandet – mål behövs.
- Utbildningsinsatser kan bockas av, men det är bra att FLH lyfter frågor om vilka som nås, hur långt kommer man med utbildning, när man de som behövs. Tänk bortom utbildning. Det behövs tvingande åtgärder. Mer skarpa åtgärder.

- Frågan om funkofobi. Myndigheten för delaktighet är samordnare inom funktionshindersområdet, hur hänger det arbetet ihop med planen?

Afrosvenskarnas riksförbund

Afrosvenskarnas riksförbund lämnar följande medskick:

- Vikten och behovet av att inrätta en oberoende institution för mänskliga rättigheter, som också har möjlighet att pröva olika diskrimineringsfall.
- DO är idag den statliga myndigheten som har ansvar i frågan, men dessvärre har DO sedan dess inrättande 2009 endast behandlat 130 fall och av dessa fall har DO endast lyckas stämma i 16 av dessa. Det problematiska är som både Europadomstolen, ECRI, FN och andra människorättsorgan kritiserat Sverige, är just det bristande rättsskyddet för människor i Sverige, särskilt de redan marginaliserade målgrupperna såsom, Afrosvenskar, samer och muslimer. Den ökade radikaleringen, afrofobi, islamafofi och acceptansen för rasism både i det politiska systemet och i det offentliga har kritiserats. Etnicitet som diskrimineringsgrund är överrepresenterade i antal anmälningar. Brottsförebygganderådet visar även siffror på att rasistisk motiverade hatbrott utgör majoriteten av anmälningar, däribland afrosvenskars som är den mest utsatta gruppen. Sammantaget är det bristande rättssystemet och processerna för att få bifall med hjälp av DO genom de olika rättsinsatserna begränsade. Trots att 40 diskrimineringsärenden har kommit upp i Arbetsdomstolen har endast ett fall med etnicitet som diskrimineringsgrund fått bifall. Diskrimineringslagen (2008:567) är begränsad i den mening att den endast gäller individuella fall med krav på att förövaren måste vara en person i maktposition, vilket innebär att andra rasistiska motiverade missgynnade i arbetslivet tex kollegor emellan inte behandlas inom ramen för diskrimineringslagen. När det är svårt att få diskrimineringsärenden prövade signalerar det till utsatta människor att rättsskyddet är försvagat och att det inte är någon ide att rapportera. (Källa:<http://www.do.se/lag-och-ratt/diskrimineringsarennden/>)
- Mot bakgrund till Forum för levande historias delrapportering omnämns Länsstyrelsen Dalarnas effektmål och projektmål som en inledande process för att arbeta med kartläggning, riskanalyser för att politiska åtgärdsplaner ska ha en verklighetsförankrad effekt för de utsatta målgrupperna. Där vill ASR markera vikten av att det finns "gemensamma mallar och rutiner" såväl som metoder som ska användas av alla myndigheter inom kommuner och landsting och andra statliga institutioner, för att vetenskaplig forskning och insamlade datan ska bidra till att man på en längre sikt ska kunna göra bättre bedömningar, med tonvikten på "enhetliga metoder" och "nationellt". (Sida 40) (se även Afrofobirapporten (2014), Kunskapshöjande åtgärder om Afrofobi: En pilotstudie (2017)). Jämlikhetsdata bör även prioriteras. Dessutom vikten av att myndigheterna redovisar sina resultat kopplade till sina uppdrag särskild när uppdragen är uttryckligen definierade som insatser för målgrupperna. Uppföljning av resultaten är viktiga för att bedöma om de politiska målen har haft en verklig effekt för målgrupperna. Därför håller vi med om Forum för levande historia om "en nationell uppföljningssystem" en systematisk och övergripande metod för insyn och granskning av statliga institutioners arbete mot rasism.
- Utöver att involvera civilorganisationerna till referensgrupper vore det även bra att involvera de i arbete med upplysning och information då de är oftast experter och specialiserade inom områdena "rasism, afrofobi, homofobi, islamafofi etc." Utbildningen och seminarierna tror vi skulle ha en större effekt om det kommer från civilorganisationerna själva också för att de är insatta i frågorna på ett helt annat sätt än vad DO eller annan statlig myndighet är då de arbetar med frågorna dagligen och har därmed kanske mer fördjupade kunskaper. De kan

även skapa en helt annan dynamik och relation till de berörda aktörerna som kan vara gynnsam för arbetet mot diskriminering. Därmed föreslås det att det avsätts medel för det syftet.

- Sedan gällande regeringens nationella plan "samlade grepp mot rasism.. etc". I upplever ASR att det saknades "konkreta" exempel på hur regeringen kommer att gå tillväga i själva processen... .bl.a stå det "I detta ingår att ta ställning till hur arbetet mot diskriminering på lokal och regional nivå kan organiseras." Men det står inte HUR det ska göras? Sedan står det om "attityd-och upplevelseundersökningar" där hade vi önskat att det faktiskt stod hur regeringen tänker sig använda? Hur ska de förankra resultaten som de får för att motarbeta rasism? Där rekommenderar vi att arbetet återkopplas till redan pågående arbete samt ytterligare satsning på forskning och studier om afrofobi. se (DO: s handlingsplan för regeringsuppdraget om kunskapshöjande åtgärder om afrofobi, LED 2015/213). Vilken effekt har DO:s handlingsplan haft i arbetet mot afrofobi?
- Gällande: "Att regeringen gör en ny bedömning av om fler myndigheter ska ingå i arbetet. Att regeringen i framtida uppdrag förtydligar vad som förväntas av de myndigheter som ingår i arbetet, till exempel avseende deltagande i forumträffar"
Det borde vara obligatoriskt och inte frivilligt för myndigheterna att välja om de ska vara en del i arbetet om det ska uppfylla kriteriet för "en nationell plan" innebär det att alla statliga myndigheter och aktörer bör involveras särskilt då rasism är förekommande i ALLA samhällets institutioner och konstellationer. Frågan om att arbeta aktivt mot rasism ska inte vara en fråga om intresse och frivillighet, när det kommer till en statlig myndighet, det föreligger i deras ansvar att prioritera frågan.

Översikt: kartläggning av undersökningar

Nedan presenteras en översikt av de kartläggningar som MKC och RFSL presenterar i sina respektive inventeringar. Forum för levande historia har gjort sammanställningen av undersökningar om rasism baserat på läsning av MKC:s rapport. I händelse att information har saknats i MKC:s inventering (t.ex. när undersökningen senast gjorts) har Forum för levande historia försökt komplettera med denna information. RFSL har gjort översikten av undersökningar om hbtq-fobi (samt hetero- och cis-normativitet).

Undersökningar om rasism

Titel	Utförd av ¹	Senast utförd	Återkommande	A/U/Ö/ * ²	Område	MKC:s bedömning av utvecklingsbehov
Attityder till skolan	Skolverket	2015	Ja, var tredje år	A/U/*	Utbildning	Det finns redan frågor som är intressanta, men enkäten skulle behöva kompletteras ytterligare.
Hatbrott – statistik över polisanmälningar med identifierade hatbrottsmotiv och självrapporterad utsatthet för hatbrott (innehåller delar av Nationella	Brå	2016	Ja, vartannat år	U/Ö/*	Hatbrott	-

¹ Om namnet på den aktör som en undersökning utförts av är fetmarkerad så innebär det att det är en statlig myndighet som utfört undersökningen.

² A = Attitydundersökning

U = Upplevelseundersökning

Ö = Övriga undersökningar

* = Undersökningen innehåller frågor om hbtq. MKC har inte haft i uppdrag att titta på detta utan gjort det på eget initiativ. Eftersom de inte sökt systematiskt efter hbtq kan frågor om hbtq finnas med även i fler av de utpekade undersökningarna.

Trygghetsundersökningen, Politikernas trygghetsundersökning, Skolundersökning om brott).						
Integrationsbarometern	Integrationsverket (myndigheten nedlagd)	2007	Nej (tidigare återkommande, nu nedlagd)	A/Ö	Rasistiska attityder, bevitnande av rasism, allmänhetens bevitnande av rasistiska kränkningar.	Undersökningen för närvarande nedlagd, men innehöll intressanta frågor, b.la. om allmänhetens bevitnande av rasistiska kränkningar och om viljan att engagera sig mot rasism. Erfarenheter från arbetet med att arbeta fram indikatorer bör tas med i arbetet med uppföljningssystem.
Nationella trygghetsundersökningen (NTU)	Brå	2017	Ja	U	Självrapporterad utsatthet för (hat)brott, otrygghet, förtroende för rättsväsendet.	Kategorierna utrikesfödda och personer födda i Sverige bör preciseras, t.ex. genom att fånga upp de regioner människor har bakgrund i, t.ex. Norden, övriga Europa, Nordamerika, Latinamerika osv.
Mångfaldsbarometern	Högskolan i Gävle	2016	Ja	A	Attityder till etnisk mångfald inom: arbetslivet, boende, religion och kultur i Sverige.	Svarsfrekvensen är relativt låg. Vissa frågor behöver ses över så att de fångar mönster i attityder utan att reproducera rasistiska föreställningar.

Politikernas trygghetsundersökning (PTU)	Brå	2017	Ja	U/*	Utsatthet för hot och våld bland förtroendevalda i Sverige.	Bakgrundsvariablerna svensk/utländsk bakgrund är för breda för att användas i uppföljningssystem om rasism och bör preciseras med information om vilken region i världen de tillfrågade har bakgrund i, t.ex. Norden, övriga Europa, Nordamerika, Latinamerika, Afrika osv.
Skolundersökningen om brott (SUB)	Brå	2015	Ja, var tredje år	U/*	Utsatthet för brott och deltagande i brott och riskbeteenden bland elever i årskurs nio.	Samma utvecklingsbehov som ovan nämns för PTU.
SOM-institutets nationella undersökning	Göteborgs universitet	2017	Ja, årligen	A	Attityder till invandring	Vissa frågor behöver omformuleras och kompletterande frågor ställas. De kategorier som används är för breda och osynliggör vissa grupper (judar, romer, muslimer, svarta, samer) som är uppväxta i Sverige med föräldrar uppväxta i Sverige.
Tid för tolerans	Forum för levande historia	2014	Nej, tidigare återkommande, nu vilande.	U/A/*	Skolelevers (åk 9 i grundskolan samt 1–3 vid gymnasium) attityder till utsatta	De frågor där respondenter ombeds ta ställning till påståenden som innehåller rasistiska stereotyper om minoriteter riskerar att sprida rasistiska stereotyper och kan vara problematiska att besvara för respondenter

					grupper och mänskliga rättigheter.	som själva tillhör någon av de utpekade kategorierna. Urvalet av grupper som riskerar utsättas behöver ses över, t.ex. är ”invandrare” ett problematiskt begrepp. ”Afrosvenskar” saknas som kategori. Begreppet ”tolerans” är problematiskt.
Eurobarometern	Europeiska kommissionen	-	Ja, 2 ggr/år	A	Attityder till invandring	Inte till någon hjälp för ett nationellt uppföljningssystem eftersom frågorna inte fångar in rasism på tillfredsställande sätt.
European Social Survey (ESS)	City University, London m.fl.	2016	Ja, vartannat år	A/U/*	Attityder till olika sorters invandrare och upplevelse av utsatthet för diskriminering.	-
European Union Minorities and Discrimination Survey (EU-MIDIS)	European Union Agency for Fundamental Rights (FRA)	2017	Har gjorts två gånger, men framgår inte om den ska göras igen.	A/U/*	Erfarenheter för invånare i Sverige med bakgrund i Turkiet och subsahariska Afrika vad gäller diskriminering, hatbrott och	Kan användas som inspiration till arbetet med nationellt uppföljningssystem.

					medvetenhet om egna rättigheter.	
International Civic and Citizenship Education Study (ICCS)	The International Association for the Evaluation of Educational Achievement (IEA) organiseras och utförs av Skolverket i Sverige	2016	Ja, planeras göras igen 2022	A/Ö	Medborgar-, demokrati- och samhällskunskap samt attityder till rättigheter bland elever i årskurs 8.	-
World values survey	Ett globalt forskarnätverk	2010–2014	Ja	A/*	Skillnader i värderingar bland ett representativt urval av personer 18 år och äldre i ett hundratal länder.	Inte lämplig att ingå i ett uppföljningssystem eftersom den normaliserar skillnads- och rasistiskt tänkande.
Stängda dörrar	Stiftelsen Expo	2015	Nej	U	Erfarenheter av rasism hos 45 personer som drabbats av diskriminering och	Frågan är vilken plats kvalitativa undersökningar kan ha i ett nationellt uppföljningssystem. Om de ska ha det krävs mer transparent diskussion kring metod och urval än som redovisas i denna studie.

					hatbrott, aktivister och företrädare för minoritetsgrupper.	
Upplevelser av diskriminering	Diskrimineringsombudsmannen	2010	Nej	U/*	Utsatthet för och förekomst av diskriminering.	Frågan är vilken plats kvalitativa undersökningar kan ha i ett nationellt uppföljningssystem. Om de ska ingå behövs starkare metodologiskt upplägg. T.ex. finns ingen redovisning av hur informanter rekryterades och vilka frågor som ställdes.
Diskriminering i rättsprocessen	Brottsförebyggande rådet	2008	Nej	Ö	Hur beteenden och strukturer i rättsväsendet kan leda till diskriminering av personer med utländsk bakgrund i rättsprocessen.	Undersökningen är ett bra exempel på hur man kan få fram information om hur diskriminering sker inom rättsväsendet och kan fungera som modell för liknande undersökningar inom rättsväsendet och andra myndighetsutövande institutioner.
Arbetsmarknaden för migranter och deras barn 2014	Statistiska centralbyrån	2014	Ja	Ö	Skillnader i arbetsmarknads-situationen för utrikes födda respektive inrikes födda i	Kategoriseringarna utländsk bakgrund och utrikesfödda behöver disaggregeras, exempelvis genom att precisera de regioner de tillfrågade har sin bakgrund i.

					åldersgruppen 15–74 år.	
UIF/SILC	Statistiska centralbyrån	2017	Ja (nästa publicering under 2018)	Ö	Följer levnadsförhållanden i Sverige (vad gäller t.ex. inkomst, fattigdom, social utestängning, boende, arbete, utbildning, hälsa).	-
Barn ULF	SCB	2017	Ja (nästa publicering under 2018)	Ö	Barns levnadsvillkor, bl.a. fokus på situationen i skolan, vad de gör på fritiden, hur de mår.	Urvalsgruppens storlek och kategoriseringen svensk/utländsk bakgrund gör undersökningen mindre tillförlitlig som instrument för att mäta strukturell rasism.
Hushållens boendeutgifter	SCB	2017	Ja, vartannat år	Ö	Hushålls (med personer 18 år eller äldre) boendeutgifter i olika upplåtelseformer i relation till	-

					hushållens inkomster.	
Boverkets bostadsmarknadsenkät (BME)	Boverket	2017	Ja, årligen	Ö	Samlad kunskap från landets kommuner om bostadsmarknads-läget.	Har inte hittills använts för att studera rasism på bostadsmarknaden, men skulle kunna användas för att följa upp tillgång till och behov av bostäder hos grupper som utsätts för rasism. Nya frågor behöver ställas, andra omformuleras.
Folkhälsoundersökning (Hälsa på lika villkor)	Folkhälso-myndigheten	2016	Ja, vartannat år. Nästa 2018	Ö/*	Nationell studie av befolkningens (16–84 år) hälsa.	-

Undersökningar om hbtq-fobi (samt hetero- och cis-normativitet)

Titel	Utförd av ³	Senast utförd	Återkommande	A/U/Ö ⁴	Område
In society I don't exist, so it's impossible to be who I am.” Trans people’s health and experiences of healthcare in Sweden	RFSL	2017	Nej	U	Hälsa
Overdiagnosed but Underserved. Trans Healthcare in Georgia, Poland, Serbia, Spain, and Sweden: Trans Health Survey	TGEU	2017	Nej	U	Hälsa
HBTQ-personers psykiska hälsa. En kartläggning av regionala handlingsplaner för psykisk hälsa	RFSL	2016	Nej	Ö	Hälsa
Psykisk ohälsa bland personer i samkönade äktenskap	Socialstyrelsen	2016	Nej	U	Hälsa

³ Om namnet på den aktör som en undersökning utförts av är fetmarkerad så innebär det att det är en statlig myndighet som utfört undersökningen.

⁴ A = Attitydundersökning

U = Upplevelseundersökning

Ö = Övriga undersökningar

Rätten till hälsa. Hur normer och strukturer inverkar på transpersoners upplevelser av sexuell hälsa	Folkhälsomyndigheten	2016	Nej	U	Hälsa
Hälsan och hälsans bestämningsfaktorer för transpersoner – en rapport om hälsoläget bland transpersoner i Sverige	Folkhälsomyndigheten	2015	Nej	U	Hälsa
Sex för X. Sex mot ersättning bland unga hbtq-personer	RFSL Ungdom	2015	Nej	U	Hälsa, sexuell hälsa, ungdomar
Alkohol spelar roll. En studie i hbt-kvinnors alkoholbruk	RFSL	2014	Nej	U	Hälsa
Utvecklingen av hälsan och hälsans bestämningsfaktorer bland homo- och bisexuella personer	Folkhälsomyndigheten	2014	Nej	U	Hälsa
Äldre hbt-personer och kommunernas vård och omsorg om äldre, en kartläggning	Socialstyrelsen	2013	Nej	Ö	Hälsa, äldre
Hon, Han, Hen	MUCF	2010	Nej	U	Hälsa, ungdomar

Rätten till sjukvård på lika villkor	DO	2012	Nej	U	Hälsa, diskriminering
Engagemang för rättssäkerhet. Offentliga biträdens perspektiv på asylprocessen för unga newcomers	Newcomers Youth/ RFSL Ungdom	2017	Nej	Ö	Diskriminering, bemötande, asyl
Förtroende att stärka	RFSL	2017	Nej	U	Bemötande, misstro
Queera livslopp. Att leva och åldras som lhbtq-person i en heteronormativ värld	Siverskog, A. Linköping Universitet	2016	Nej	U	Bemötande, äldre
Kommunundersökning	RFSL	2015	Ja, 1998, 2006	A/U	Bemötande, hbtq-infrastruktur
Delar av mönster	DO	2014	Nej	Ö	Diskriminering
”Vi ringer om det är nåt” Bemötande och vård av hbtq-personer på testningsmottagningar i Örebro, Göteborg och Malmö	RFSL	2014	Nej	U	Bemötande, hälsa
Bra bemött? Unga hbtq-personers erfarenheter av att besöka ungdomsmottagningen	RFSL Ungdom	2014	Nej	U	Bemötande, unga, hälsa
Årsrapport 2014	Sveriges	2014	Ja, 2008–2014	Ö	Diskriminering

	Antidiskriminerings- byråer				
Misstro. Om hbtq-personers förtroende för olika samhällsinsatser och vad som behöver förändras	RFSL	2013	Nej	U	Bemötande, diskriminering, misstro
Och aldrig mötas de två. En förstudie om hbtq-personer med erfarenheter av funktionsnedsättningar	RFSL Stockholm	2013	Nej	U	Bemötande, funktionsvariationer
LHBTQ-personer och åldrande: nordiska perspektiv	Bromseth, J & Siverskog, A	2013	Nej	U	Bemötande, äldre
Välgrundad fruktan? Rättslägesanalyser om åberopande av asylskäl på grund av sexuell läggning, samt kommentar om asylsökande hbtq-personers situation	RFSL	2013	Nej	Ö	Bemötande, asyl
Asylprövningen vid flyktingskap på grund av sexuell läggning	RFSL	2013	Nej	Ö	Bemötande, asyl
EU LGBT survey European Union lesbian, gay, bisexual and transgender survey	FRA	2013	Nej	U	-
Being Trans in the European Union	FRA	2014	Nej	U	Diskriminering,

Comparable analysis of EU LGBT survey data					bemötande, våld
Hatbrottsrapport	Brå	2015	Ja, årligen	Ö	Hatbrott
Våld i samkönade relationer	NCK	2009	Nej	U	Våld
Hbt och Heder	Alma Europa & RFSL Ungdom	2011	Nej	U	Våld, heder
Unga hbtq-personer. Fokus 17:3. Etablering i arbetslivet	MUCF	2017	Nej	U	Arbetsliv, unga
HBTQ rapport 2015	Nyckeltalsinstitutet	2015	Nej	Ö	Arbetsliv, hbtq-infrastruktur
Earnings differentials due to sexual orientation: A look at some possible explanations	Ahmed, A, Anderson, L & Hammerstedt, M	2012	Nej	Ö	Arbetsliv, löner
Sexual prejudice and labor market outcomes of gays and lesbians	Ahmed, A, Anderson, L & Hammerstedt, M	2012	Nej	A	Arbetsliv, diskriminering
Öppenhet i arbetslivet	LO	2011	Nej	U	Arbetsliv, bemötande
Diskriminering mot icke-heterosexuella i anställningssituationen	IFAU	2011	Nej	A	Arbetsliv, diskriminering
Studenters utsatthet och upplevelser av hatbrott	Andersson, M & Mellgren, C, Malmö Högskola	2016	Nej	U	Utbildning, hatbrott

Avslöja heteronormen!	Sveriges förenade hbtq-studenter	2015	Nej	U	Utbildning, bemötande, diskriminering
Tid för tolerans	Forum för levande historia	2014	Ja⁵, 2010, 2003	A	Attityder, ungdomar
Unga med attityd	MUCF	2013	Ja, 2007	A	Unga, attityder, skola
Församling för alla?	EKHO Göteborg	2016	Nej	U	Bemötande, kyrkan
Heteronormativitet och gränsöverskridanden inom elitidrotten	Linghede, E	2014	Nej	U	Idrott
HBTQ och idrott. Ungdomars erfarenheter och villkor inom svensk idrott	RFSL & RFSL Ungdom	2013	Nej	U	Idrott
Om unga hbtq-personer, fritid	MUCF	2012	Nej	U	Fritid, unga

⁵ Undersökningen är nu vilande, men RFSL har kategoriserat den som återkommande eftersom den genomförts flera gånger.